

www.economymagazine.bg

ИКОНОМИКА

брой 42 / октомври 2014 г. / цена 5 лв.

ЦЕНАТА
НА ТРУДА

РИСКЪТ
ПОД КОНТРОЛ

ДИАМАНТИ
ЗАВИНАГИ

ИНВЕСТИЦИИ
В ИЗКУСТВО

Румен
Порожанов:

**Нов дълг е
необходим**

ISSN 1314-376X

America awaits you

Meet with hundreds of cultures, stories and memories of America with the airline that flies to more countries than any other.

turkishairlines.com | 00359 2 947 40 07

EUROPE'S
BEST AIRLINE

Voted Europe's Best Airline 2013 at the Skytrax Passenger Choice Awards.

A STAR ALLIANCE MEMBER

Mr. & Mrs.
ИКОНОМИКА 2014
ОЧАКВАЙТЕ

Bulgaria business forum

Другото лице на бизнеса

ИКОНОМИКА

БРОЙ 42
ОКТОМВРИ 2014

стр. 8-21

8 | ТЕ ГОВОРЯТ

Цена на труда

22 | ИНТЕРВЮ

Румен Порожанов:
Нов дълг е
необходим

30 | ВОТ

Избори на
коалиционните
изненади

34 | ТЪРГОВИЯ

Войната на
санкции

38 | МЕНИДЖМЪНТ

Рискът под
контрол

42 | ПОРТФЕЙЛ

Факторингът
минимизира
рисковете пред
износителите

44 | ИНВЕСТИЦИИ

Диаманти
завинаги

48 | ВИЗИЯ

Енергийният
борд, без който
(не) можем

51 | ИМОТИ

Модерна бизнес
кула ще се извиси
над столицата

52 | МИСИЯ

Явор Джонев:
Благодеяството
се гради чрез
знание

56 | НОУ-ХАУ Игри, които подобряват ефективността на бизнеса

Иновативен метод дава
възможност да се открият
и коригират проблемите в
екипната работа на всяка
компания

60 | МЕСТНА ВЛАСТ Завършването на магистрала „Струма“ е ключово за Благоевград и региона

Планираме проекти за депо за
отпадъци и воден цикъл,
казва кметът
Атанас Камбитов

62 | РАЗВИТИЕ

Водородът,
или новото
енергийно
бъдеще

66 | ЗДРАВЕ

Д-р Васил
Русев: Младите
медици понагат
в параграф 22

69 | ТРАНСПОРТ

Ново
оборудване
и облекло за
железничарите

70 | ТЕХНОЛОГИИ

Икономика
в небето

74 | - Граговете на
бъдещето

78 | НАУКА Интимната история на астронавтиката

Каква е истината за експериментите на космическите агенции в сферата на половите взаимоотношения в орбита и защо това е важно

80 | ПРОБИВ Alibaba - нов титан на небосклона

С изключително успешното първично предлагане на ценни книжа китайският конгломерат се намести с гръм и трясък в американския технологичен сектор и хвърли ръкавица на най-големите играчи в него

82 | РОКАДИ Oracle по нов път

Основателят на компанията Лари Елисън се оттегли от оперативното ръководство, но ще продължи да насочва кормилото

84 | ЛИЦА Големия Логовски

86 | ВЪЗХОД
Денис Коутс – хазартната кралица на Великобритания

88 | ЗВЕЗДИ
Джесика Алба с милиарден бизнес

90 | ИСТОРИЯ
Първият милиардер

94 | НА ФОКУС
Испанската утопия

96 | БИОГРАФИИ
Биног Чогари – непалският крал на юфката

98 | СТИЛ
Могната перла Кунми Отитогжу

100 | МОДА
Приказният Кристиан Лакроа

102 | ПАРТНЬОРСТВО
Има интерес за турски инвестиции в българската култура

104 | АРТ
Театърът – перлата на Ашфийлг

108 | Кризата – време за инвестиции в изкуството

112 | Синините на културата

116 | ГАЛЕРИЯ
Отвъд времето

118 | ПЪТЕШЕСТВИЕ
Сред гивата природа на Малави

Доходи и финанси

В месеца на изборите избрахме да поставим фокус върху две теми – доходите на българите и финансите на държавата. Според нашия екип това са двете основи на стабилността, на които трябва да се обърне внимание спешно, особено на фона на случващото се в страната в последните две години. За това време се смениха четири правителства, две от които служебни, а прогнозите на социолозите не дават уверения за стабилно управление и след вота на 5 октомври.

А именно стабилността е първото и важно условие, за да се случат необходимите реформи и последователни политики в областта на доходите и бюджета, а оттам – в много други сфери като здравеопазване, социална система, образование, енергетика и т.н. Без спешни мерки в тези области не може да се мисли за излизане от спиралата на демографски и икономически срив, чиито ефекти засега се компенсират главно с нова задължнялост. И за неспециалистите е ясно, че с промени „на парче“ и за закръпване на пробойни няма да се спасим задълго. Проблемите са трупани десетилетия и бързи рецепти за обръщане на тренда няма, но малките, последователни стъпки, набелязани от икономисти и експерти, са задължителни за предприемане без повече отлагане.

Приятно четене!
НЕВЕНА МИРЧЕВА,
главен редактор

стр. 118-121

Наградите „Джон Атанасов“ с ново лого

Конкурсът „Джон Атанасов“ има ново лого. Автор на проекта е Мария Цветкова. Концепцията за логото е изградена около два аспекта – исторически, който включва изображение на бинарния код; и посланието за изследователска дейност и творчески подход в научната сфера в областта на информатиката, информационните и комуникационните

технологии. Базисният елемент на конструкцията на логото е използването на бинарни символи (единици и нули), асоцииращи се с един от основните приноси на Джон Атанасов за развитието на съвременния компютър – въвеждането на бинарния код. Враждането на името в модулната схема представлява само по себе си загадка, която съдържа и решение-

то, изобразено с ключ и ключалка. Авторите на първите три отличени проекта ще получат поощрителни награди и грамоти на специална церемония по връчване на наградите „Джон Атанасов“ за 2014 г. в началото на октомври.

Състезание за агропредприемачи

За първа година българските агропредприемачи със стартиращ бизнес в областта на земеделието или идея за такъв ще могат да се включат в световния шампионат за амбициозни млади лидери – Future Agro Challenge. Инициативата цели да намери, подпомогне и финансира компании с оригинални, творчески, практически приложими и екологично съобразени идеи, които дават иновативни решения

належащите икономически и екологични проблеми, свързани със селскостопанския сектор.

Future Agro Challenge се провежда в над 25 държави и е част от глобалната ежегодна инициатива Световна седмица по предприемачество (Global Entrepreneurship Week). Домакин и организатор на състезанието у нас е Джуниър Ачийвмънт България.

Кандидатите от България трябва

да погледат своите идеи на сайта на състезанието - www.futureagrochallenge.com, до 15 октомври 2014 г. Българско жури ще оцени участниците на национално ниво, като победителите ще бъдат обявени на 23 октомври. Интернационално жури ще определи кои 9 национални победители ще се представят на сцената на глобалния финал в Атина, Гърция, на 14-16 ноември 2014 г.

БТПП отличава иновативни фирми

Българската търговско-промишлена палата стартира втория конкурс за най-добър иновативен проект и за най-успешно иновативно предприятие, внедрило в дейността си нов иновативен продукт през 2014 г. За участие в конкурса е необходимо да се представи кратка анотация на иновативния проект/иновативното предприятие. По-

стъпилите документи ще бъдат разгледани и оценени от комисия, в състава на която са включени представители на научните среди и на бизнеса. Оценката ще се извърши по критерии, утвърдени от Бюрото на Съвета по иновации и енергийна ефективност. Заявките и приложенията към тях следва да бъдат изпратени до 31 октомври 2014 г.

КМЕТА.BG

DAARRIK

Представят:

*ГРАДОНАЧАЛНИЦИ ИЗБИРАТ ГРАДОНАЧАЛНИЦИ В
НАЦИОНАЛНИЯ КОНКУРС „КМЕТ НА ГОДИНАТА” 2014 Г.*

*264 БЪЛГАРСКИ КМЕТОВЕ ВЛИЗАТ В БИТКА ЗА ВТОРА ПОРЕДНА
ГОДИНА, ЗА ДА ИЗБЕРАТ НАЙ-ЗАСЛУЖИЛИТЕ СРЕД ТЯХ.*

с любезното съдействие на:

Медийни партньори:

СПИСАНИЕ
ИКОНОМИКА

Economic.co **EconomyMagazine**.bg

ТЕ
ГОВОРЯТ

ЦЕНАТА НА ТРУДА

**Ниските доходи и липсата
на заетост са като бомба
с часовников механизъм**

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Във времето на глобализацията „купуването“ на мозъци стана още по-евтино. Лишете една страна от икономическа перспектива, тогава най-кадърните и най-предприемчивите сами ще започнат да я напускат. Дръжте доходите в тази гържава ниски, не предлагайте стимули за развитие и ще видите как икономиката ще започне да забавя темпо, докато накрая почти спре. България е пример в това отношение, но в този материал няма да коментираме чий е този сценарий.

У нас много се говори за доходите, но основна част от това говорене минава я в обещания от сорта да оправим всичко за 800 дни и да постигнем средноевропейски нива на доходите за три години, я в риторика как няма пари и няма възможности за по-високи заплати, пенсии и осигуровки, как производителността на труда е толкова ниска, че не позволява по-високи възнаграждения.

НИСКА, НИСКА, КОЛКО НИСКА?

Данните на Евростат гават представа за това и гори да приемем, че е гдва пъти по-ниска, как да обясним, че заплащането за един отработен час у нас е 6-7 пъти по-малко. А и производителността не е функция единствено на знанията, уменията и старанието на работника, за да му стоварваме цялата вина за това. Нужни са инвестиции в нови машини, оборудване, технологии и кадри, обучени да работят с тях.

Ефектът от ниските доходи не е само слабата платежоспособност, която после има бумерангов ефект върху цялата икономика, разчитаща на вътрешното потребление.

Ниските доходи, както и липсата на заетост са фактор, който насърчава миграцията и емиграцията. Когато сменят малкото населено място с по-големия град, тези хора все още не са скъсали връзката и по-лесно може да се върнат обратно, ако се създадат по-благоприятни условия. Масовата емиграция има по-опустошителен ефект и има много населени места, в които, откакто сме член на ЕС, населението госта оредя.

Към темата има различни гледни точки и не бива да се забравя, че

РАЗЛИКИТЕ В ДОХОДИТЕ

между столицата и другите области се загълбочават. От Института за пазарна икономика изчислиха, че ако доходите в София замръзнат на сегашното си ниво и се индексират само с темпа на инфлацията, а тези в Пазарджик продължат да растат, така както са се увеличавали средно от 2001 г. насам, за Пазарджик ще са необходими още над 25 години, за да наситгне столицата. А някои мечтаят

за средноевропейски доходи... Други отиват направо там, където може да ги получават.

Около 20% от завършващите средно образование заминават да учат в чужбина и по-голямата част от тях остават да живеят на Запад. Те трупат опит, но е загуба за страната, че не се връщат.

Производителност на труда на един зает

Източник: Евростат

Стойността на един отработен час у нас продължава да е 6,7 пъти по-ниска от тази в ЕС-27

България ще стане по-привлекателно място за работа, когато създадем икономика с висока добавена стойност

Висококвалифицирани специалисти също получават по-добри възможности за реализация навън. Безработни, които обаче не са трайно обезкуражени, намират препитание зад граница. Ще кажем, че е добре, щом не тежат на бюджета, разчитайки на социални помощи. Нещо повече, много от онези, които работят в чужбина, пращат средства на своите близки и немалко българи разчитат точно на това. Интересно е да погледнем числата. Оказва се, че според данните от платежния баланс на България

ПРИТОКЪТ НА ЕМИГРАНТСКИ ПАРИ

надхвърля преките чуждестранни инвестиции у нас за последната една година. Статистиката показва, че за този период в страната са влезли близо 1,3 млрд. евро, което прави средно по 107 млн. евро на месец. От тези 1,3 млрд. евро 851 млн. евро са парични преводи от българи, живеещи постоянно в чужбина, а 431 млн. евро са заплати от фирми извън България. Същевременно преките чуждестранни инвестиции са 911 млн. евро за последния 12-месечен период. Възможно е дори данните за емигрантски-

те пари да са занижени. От друга страна, слабият интерес на външните инвеститори опровергава твърденията, че ниските разходи за труд са съществен фактор за привличане на инвестиции.

В България все още не се отчита, че когато икономиката почувства нужда от кадри, много българи вече няма да са на разположение.

КВАЛИФИКАЦИЯТА

за разлика от златото и диамантите, не може да стои заключена в трезор до момента, в който има нужда от нея. Първи IT секторът усети остро недостиг на кадри и тяхната липса вече задържа развитието на софтуерната индустрия. А това е секторът, който предлага най-добри условия на труд, най-високо заплащане и най-висок разполагаме доход при българските условия. Сега ръководствата на водещите компании обмислят механизми за квалифициране и привличане на кадри. Подобна съгба очаква и българското здравеопазване, както и браншовете, в които квалификацията е от значение. Това обаче ще има своята цена.

Вместо обещания за по-високи пенсии по време на предизборната кампания, пенсионерите получиха

леген душ от служебното правителство. Отрицателната инфлация от началото на годината ще е причина пенсиите да не бъдат увеличени през следващата година. Може да се стигне дори до намаляване на плащанията за възраст, които и сега са твърде ниски. Така негативите остават за служебното правителство, което и без това не са малко. Проблемът с пенсиите обаче няма да спре дотук, ако негативните тенденции в българската икономика не се пречупят и тя не тръгне нагоре.

ДЕМОГРАФСКИЯТ СРИВ

също не вещае добри перспективи. Ако не бъдат взети мерки за компенсиране на демографската ситуация, България ще затъне в дългове, предупреждава отчетът на изпълнението на демографската стратегия на страната за 2013 г., подготвен наскоро от Министерството на труда и социалната политика. Страната има нужда от въвеждането на нови форми за покриване на осигурителните рискове, за да се гарантира стабилността на системата и държавния бюджет при продължаващото застаряване на населението, се казва още в него. Застраховки за инвалидизиране, за безработица и дори за пенсии, както и различни видове банкови депозити са вариантите за допълнително осигуряване, смятат експерти от министерството. Решението какъв да е моделът обаче трябва да се вземе от политиките. Важните решения зависят от тях, но, за съжаление, политиките мислят само как да стигнат до властта и нямат хоризонт, по-дълъг от един мандат.

Така се завъртаме в обратна спирала на затихваща икономика и нестихващи потребности, за които хазната трябва да осигури средства. Проблемите се натрупват, а за да се намерят решения, трябва някой да ги търси.

По въпросите за доходите, неравенството и перспективите – добри или лоши, пред България потърсихме мнения от учени и анализатори, представители на работодателите и синдикатите.

Проф. д-р Васил Цанов:

Ниските заплати са демотивиращ фактор

Квалифицираните кадри може да договорят по-високо възнаграждение, но ако не го правят, това е техен проблем

Проф. д-р Васил Цанов работи в Института за икономически изследвания на БАН. Неговите интереси и научни изследвания са в областта на пазара на труда, доходите, неравенството и бедността. По тези проблеми има публикации у нас и в чужбина.

Проф. Цанов, България остана страната с най-ниски доходи в Европейския съюз и с най-малък БВП на глава от населението. Какви проблеми се крият зад тези факти, с които вече свикнахме?

- Проблемите са много и от най-различно естество. Тук ще се спра само на някои от по-важните. На първо място следва да се отбележи слабата способност на българската икономика да създава БВП. Оттук произтича и ниското равнище на доходите. Вторият проблем е свързан с първичното разпределение на доходите, което се реализира на фирмено равнище. То обхваща разпределението на добавената стойност между работниците и работодателите. Практиката у нас показва, че дялът на средствата за работна заплата (включително осигуровките) в БВП е относително нисък (35-40%). Ако този дял е по-висок, при други равни условия доходите от труд биха били по-големи. Това разпределение води до третия проблем - слабата обвързаност на доходите с динамиката на БВП и производителността на труда. В

периода на стабилен икономически растеж (2000-2008 г.) доходите на населението (в т.ч. и тези от труд) чувствително изостават от ръста на БВП и производителността на труда. На четвърто място следва да се отбележи провежданата политика по доходите. През целия период на преход преобладава рестриктивната политика, която в една или друга степен задържа растежа на доходите.

- Същевременно България е сред първите в ЕС по неравенство в доходите. Според вас на какво се дължи това?

- България е сред страните в ЕС с относително висока диференциация в доходите. Неравенството се дължи предимно на различията в доходите, получавани от основните източници: труд, пенсии и социални помощи. Данните за развитието на съотношението между средната пенсия и средната работна заплата показват, че различията между тях се задълбочават след 2006 г. Разривът между трудовете доходи и пенсиите бележи нов етап на задълбочаване след 2009 г. Растяща диференциация се наблюдава и

между доходите от труд и гарантирания минимален доход (ГМД), на базата на който се определят социалните помощи. От друга страна, провеждането на рестриктивна политика спрямо доходите от определен източник увеличава неравенството.

- Кои печели и кои губи от ниското ниво на доходите у нас?

- Няма печелившия страна от ниските доходи в страната. Ниското равнище на цената на труда у нас не е мотивиращ фактор за привличане на чуждестранни инвестиции. Ръстът на преките чуждестранни инвестиции в страната преди 2009 г. се дължи на други причини, които не са свързани с цената на труда. Губещи се оказва страната като цяло. Загубите могат да се разглеждат в два аспекта: отлив на квалифицирана работна сила от българския трудов пазар и демотивация в участието на пазара на труда. Ниското заплащане води до емиграция на квалифицираната работна сила. Типичен пример е отливът на квалифицирани медицински кадри извън страната. Освен това ниското заплащане демотивира

населението в трудоспособна възраст да участва в пазара на труда. Делът на лицата в трудоспособна възраст, които се намират извън работната сила, е твърде голям.

- Ако продължим с досегашната политика „на парче“ и „гасене на пожари“ по отношение на доходите и социалните плащания, как би изглеждала България 10-20-30 години по-късно?

- Не съм привърженик на дългосрочните прогнози, тъй като те са свързани с голяма доза неопределеност и несигурност. Това особено е актуално по отношение на доходите. Ако се запази досегашната политика по доходите, перспективите на страната не са обещаващи. България ще остане в същата позиция както досега. Съчетани с демографската криза, може да се очаква по-голям недостиг на квалифицирана работна сила и силно свиване на пазара на труда.

- Темата за работните заплати е горещ картоф, който от години си подхвърлят синдикати, работодатели и правителство. Какви реални рискове крие това заобикаляне на проблемите?

- Проблемите на работната заплата са главно в полето на синдикатите и работодателите и в по-малка степен на държавата. Те трябва да се решават чрез колективното и индивидуалното договаряне. В отраслите и дейностите, в които работната заплата се определя по пътя на колективното договаряне, проблеми по заплащането може да съществуват поради слабата договорна сила на синдикатите. В тези случаи проблемът с ниското заплащане не се заобикаля, а не се решава. Реалният риск в тези случаи е слабата обвързаност на заплатите с производствените резултати. При индивидуалното договаряне, което е най-разпространено в страната, силата на работника се състои в неговата квалификация и умения. Висококвалифицираните кадри имат възможност да договорят по-високо възнаграждение, но ако не го правят, това е техен проблем. Рискът е същият, както при колективното договаряне. Ролята на държавата при решаването на проблемите с работната заплата е твърде ограничена. Тя се изразява основно в определянето на минималната работна заплата. Въпреки

договарянето на национално ниво, правителството взема решение за нейното равнище. Основният проблем е, че тя се определя предимно като политическо решение. Липсва механизъм за нейното определяне и обвързване с икономическите и социалните показатели. В това отношение този проблем стои и социалните партньори не трябва да го заобикалят.

- Специалисти са на мнение, че решенията не са свързани толкова с по-високите заплати, колкото с налагането на нова политика по доходите. Какво накратко трябва да включва тя?

- Обикновено под политика на

”

Трябва да се преодолее всеобщата практика работниците да се осигуряват на минималните прагове, а не върху реално получаваната работна заплата

“

доходите най-често се разбира провежданата от правителството цялостна политика по отношение доходите на населението. Също така политики по доходите провеждат работодателските организации и синдикатите на различни равнища (национално, браншово и фирмено). В една или друга степен тези политики се различават в зависимост от преследваните цели. Конкретната ситуация в страната налага правителствената политика по доходите да включва няколко основни момента. Първият е, че тя трябва да бъде насочена към намаляване на неравенството в доходите. Тъй като неравенството в доходите се изразява предимно между доходите от труд и социалните плащания (пенсии и социални помощи), то тя трябва да бъде фокусирана върху по-добрата адаптация на социалните плащания към динамиката на работната заплата. Вторият момент се отнася до осигуряването на по-адекватна защита на социално слабите слоеве от населението. Ограничаването на екстремните форми на бедност трябва да станат приоритет в политиката по доходите и социалната защита. По отношение на политиката по доходите, провеждана от работодателите и синдикатите на различни равнища, основният нов момент се изразява в постигането на по-добра обвързаност на доходите от труд с производствените

>

резултати. Освен това трябва да се преодолее съществуващата всеобща практика работниците да се осигуряват на минималните осигурителни прагове, а не върху реално получаваната работна заплата.

- Как според вашето виждане страната може да стане привлекателно място за работа?

- Въпросът е комплексен. Той е свързан както с подобряването на производствената структура и ефективността на българската икономика, така и с подобряването на всички условия на труд, включително равнище на заплащане, наемни отношения и социално осигуряване. За да бъде страната привлекателно място за работа (особено за работна сила отвън) всички тези условия трябва да достигнат равнища, съпоставими или по-добри от тези в другите страни от ЕС. Преструктурирането на българската икономика е свързано със значителни инвестиционни разходи, които за нашите условия може да се реализират чрез привличането на преки чуждестранни инвестиции. По отношение на условията на труд привлекателността се изразява главно в осигуряването на високо заплащане. Това може да се постигне чрез увеличаване производителността на труда и по-тясно обвързване на трудовете доходи с постигнатите резултати.

- Има ли актуален въпрос, свързан с доходите в България, който да поставите чрез сп. „Икономика“?

- Всички засегнати по-горе проблеми по отношение на доходите са актуални и изискват своевременно решаване. Пределно е ясно, че те не могат да се решат отведнъж. Нужно е време и, което по-важно, необходима е добра воля и желание от страна на социалните партньори. Въпросът ми е кога социалните партньори ще се опитат да постигнат съгласие по начините и насоките за решаването на актуалните проблеми по доходите и социалното осигуряване?

Петър Ганев:

Липсата на работа и на квалификация е основен проблем

Наблюдава се парадоксалната ситуация - безработицата расте, а в същото време бизнесът не може да си намери подходящи кадри

Господин Ганев, България остана страната с най-ниски доходи в Европейския съюз и с най-малък БВП на глава от населението. Какви проблеми се крият зад тези факти, с които вече свикнахме?

- България остава най-бедната страна в ЕС, като водещите причини за това са ниската икономическа активност и липсата на работа. Това е безспорен факт, който обаче постоянно се пренебрегва. Огромната част от бедността в страната се генерира

Петър Ганев е старши икономист в Института за пазарна икономика (ИПИ). Интересите му са в областта на развитието и икономическия цикъл, ролята на държавата и публичните финанси, свободните пазари и неравенството. Изучава и историята на Австрийската икономическа школа. Ганев е член на Българската макроикономическа асоциация и автор на множество статии с икономическа тематика. Отговаря за студентските инициативи на ИПИ.

от хора в трудоспособна възраст, които просто не могат да се реализират на пазара на труда. Политиките ни спрямо бедността обаче се фокусират вър-

ху преразпределянето на публичен ресурс (социални разходи) и административно покачване на доходите, което често води до по-малко работни места. Неслучайно именно целта, свързана със заетостта, по стратегия „Европа 2020“ изглежда най-неизпълнима за страната.

- Същевременно България е сред първите в ЕС по неравенство в доходите. Според вас на какво се дължи това?

- По отношение на неравенството не сме първенци, макар наистина да сме в челото на Европа. В Гърция и Испания например неравенствата са по-големи. Въпреки това данните показват, че неравенствата в страната са трайни, тоест причините не се крият в моментно състояние на икономиката. Неравенствата безспорно са провокирани от различни фактори (в т.ч. културни), но в най-голяма степен от социални и образователни фактори. Видимо е, че хората с висше образование са и тези, които си намират работа и в крайна сметка формират средната класа, докато онези, които имат едва основно образование, са почти винаги безработни и в риск от бедност.

- Кои печели и кой губи от ниското ниво на доходите у нас?

- Този въпрос не може да бъде поставян така. Ниските доходи не са просто статистически факт, а отражение на една действителност, в която няма работа, а огромна част от работната сила е нискоквалифицирана. Това ни води до парадоксална, но позната ситуация, в която безработицата расте, а в същото време бизнесът не може да си намери подходящи кадри.

Всеобщото (сред политиците) схващане, че доходи се вдигат чрез социални програми, пенсионна система и намеса на пазара на труда (минимална заплата и осигурителни прагове) води до безкраен популизъм и надпревара за привилегии, която в крайна сметка вреди.

- Ако продължим с досегашната политика „на парче“ и „гасене на пожари“ по отношение на доходите и социалните плащания, как би изглеждала България 10-20-30 години по-късно?

- Текущите политики по-скоро пазят статуквото и обричат на зависимост от политиците оз-

ромна част от хората. Ако това продължава, то и след 10-20 години пак ще бъдем наполовина по-бедни от средния европеец. Опитът от последните десет години показва, че тогава, когато провеждаме благоразумни политики – структурни реформи, а не дефицитно харчене, можем да скъсим сериозно дистанцията поне с южните европейски държави. Повечето от структурните реформи, които се визират тук, дори не са толкова радикални, а са разписани като препоръки от Европейската комисия по стратегия „Европа 2020“.

- Темата за работните заплати е горещ картоф, който от години си подхвърлят синдикати, работодатели и правителство. Какви реални рискове крие това заобикаляне на проблемите?

- Проблемите пред пазара на труда са категорично по отношение на заетостта. Заиграването с работните заплати доминира обществения дебат и всички виждаме до какво доведе това – най-тежкия удар на кризата беше именно по пазара на труда, който беше заглушен от администрация и функцио-

нери. Работните заплати следва да са продукт на отношенията между работодател и работник, а не политически инструмент за повече власт.

- Специалисти са на мнение, че решенията не са свързани толкова с по-високите заплати, колкото с налагането на нова политика по доходите. Какво накратко трябва да включва тя?

- Политиката по доходите трябва да бъде изведена от пазара на труда и да има отношение само към пенсионната и социалната система. Голямата част от доходите в страната се формират от взаимоотношенията в частния сектор и държавата не трябва да се меси там. С други думи, политиката по доходите трябва да има отношение само спрямо доходите, които се плащат от държавата. Когато политиците могат да прехвърлят своя популизъм като разход за фирмите, тогава изчезват и работните места.

- Как според вашето виждане страната може да стане привлекателно място за работа?

- Чрез фокус върху образованието и бизнес средата. Колкото и фирми да инвестират, ако няма знаещи и можещи работници, едва ли ще се получи нещо. Самите инвеститори – местни и чужди, имат нужда от нормална среда за работа, а не от административна борба всеки ден.

- Има ли актуален въпрос, свързан с доходите в България, който да поставите чрез сп. „Икономика“?

- Актуалният въпрос е преразглеждането на минималните осигурителни прагове, които в момента оскъпяват труда и пречат в най-голяма степен на младите и нискоквалифицираните. Това не е толкова видимо в столицата, но в страната ефектът е особено силен.

”
Работните заплати следва да са продукт на отношенията между работодател и работник, а не политически инструмент за повече власт
“

Нужно е по-тясно обвързване на работните заплати с производителността на труда

Господин Бранков, България остана страната с най-ниски доходи в Европейския съюз и с най-малък БВП на глава от населението. Какви проблеми се крият зад тези факти, с които вече свикнахме?

- Отговорът съдържа в себе си много аспекти. През последните 25 години се състоя коренна трансформация на отрасловата структура на икономиката. Цели отрасли бяха ликвидирани, оцеляха или получиха развитие предимно отрасли с ниска добавена стойност, с ниски изисквания към квалификацията и образованието на наетите. Два пъти намаля броят на наетите и осигурени лица. Икономиката ни консумира значителни външни шокове, да припомним ефекта от краха на съветския пазар, двукратното попадане в кредитен капан при обслужване на държавния дълг (1990 и 1996/1997г.), ембаргото на ООН към Ирак и Сърбия и др. Най-съществено влияние имат и вътрешни фактори, например погромът над селското стопанство от началото на 90-те години, и ефектът върху хранително-вкусовата промишленост и експорта, многобройните утежнени регулаторни режими, достъпът до правосъдие, монополизацията на цели сектори, недобре развитата базова инфраструктура, липсата на насочени целеви инвестиции, тотални абсурди в следваната енергийна политика, влошеното качество на образованието, професионалното обучение и квалификация. Съществен фактор, който влияе върху доходите от пенсии,

Димитър Бранков:

Бързо влизане в еврозоната ще освободи ресурс

Димитър Бранков е зам.-председател на Българската стопанска камара и наблюдава ресорите „Индустриални отношения“ и „Индустрия и околна среда“. Участва в работата на НСТС, член на НС на НОИ, Фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ и на други консултативни органи към МОСВ, МТСП.

равнището на доходите и натиска на т. нар. „вътрешна девалвация“ в страни, възприели политика на фиксиран валутен курс или въвели валутен

е силно стеснената осигурителна база и в частност - на двукратния спад в заетостта. Преди четвърт век приблизително на трима работещи се е падал един пенсионер, сега един работещ на целогодишна заетост и пълен работен ден осигурява приблизително един пенсионер. Емиграционните и демографските фактори и ниското образование също оказват обратно влияние върху доходите. Огромен е контингентът от лица с ниска или никаква грамотност, с ниско образование и квалификация, които оказват натиск върху равнището на заплащане на неквалифицирания труд. България е на първо място в ЕС по неучещи и неработещи младежи. У нас няма никакъв дебат за огромното влияние върху заетостта, демографията, емиграцията и

борг, каквато е България. В тази посока са налице актуални проучвания на Международната организация на труда и Конференцията на ООН за търговия и развитие (UNCTAD), цитиращи многобройни международно разпознаваеми изследвания, и автори, представящи анализи по този въпрос.

Валутният борг пречатства експортните и заместващите вноса производства, свързан е с високо ниво на лихвите по кредитите. Изходът е национален консенсус, ускорена подготовка и постигане на благоприятна външна политическа среда за бързо влизане в еврозоната. Това ще намали нивото на лихвите, ще освободи еднократно значителен публичен инвестиционен ресурс, ще

Високата конкурентоспособност зависи пряко от предприемача, от неговата квалификация, от решенията и риска, който поема

намали системния риск, включително в търговското банкиране, ще увеличи достъпа до капитал за фирмите, за да може да инвестират, да постигат технологично, продуктивно, организационно и управленско обновяване, да правят иновации, да създават работни места и респективно да има значително по-високи заплати и пенсии след това.

- Същевременно България е сред първите в ЕС по неравенство в доходите. Според вас на какво се дължи това?

- Разполагам с изследване за неравенството от 2012 г. на Европейската комисия, като по стойност на коефициента на Джини, Румъния, Латвия, Литва, Португалия ни изпреварват по неравенство на доходите. България действително е напред, но не е първа в тази негативна класация. Като цяло имаме нисък дял на работната заплата в общите доходи, което е интересен феномен. Това обаче само частично обяснява тезата на синдикатите, че е нисък дялът на заплатите в добавената стойност, доколкото е свързано най-вече с общото ниско ниво на заетост. Налице е и високо равнище на т.нар. условна рента – условен доход от ползването на собствен имот. Данъчната система и високият дял на неформалната икономика от око-

ло 30% и недеклариран труд, който едва ли надвишава 10-11%, също оказват влияние и създават условия за по-високо неравенство в доходите.

- Кои печели и кои губи от ниското ниво на доходите у нас?

- Въпросът е като че ли провокативно зададен. Дългосрочно никой не печели от ниското ниво на доходите в България. Кой печели от това, че пенсиите са ниски? Имаме родители, които разчитат на пенсии, отговарящи на техния осигурителен принос, особено т.нар. получатели на „стари пенсии“. Четири години пенсиите бяха замразени, но това съвсем не е така с работните заплати. Ние дори сме номер едно по ръст на работните заплати в целия ЕС по време на икономическа криза (2008-2013 г.), което рефлектира, макар и частично, в постоянна висока безработица. Ниското изходно ниво на заплащане частично обяснява този висок ръст, но е важно да се проследи в каква степен се увеличава производителността на труда. В сферата на търговията, услугите, охранителната дейност и туризма, които осигуряват над 60% от всички работни заплати, възнагражденията са ниски, необходимото образование и квалификация - също. Това е отраслова структура, предопределена от целия предхождащ модел и ход на

икономическо и социално развитие и не може да виним работодателите, че са избрали да инвестират точно в тези сектори. Не всичко зависи от конкретния работодател, а по-скоро от правилата, които е създава тържавата. Факторите, които влияят, са много. Високите лихвени нива възпрепятстват инвестициите, които биха ускорили технологичното и продуктивното обновяване, производителността, износа, а оттам и заетостта, работните заплати, доходите, включително пенсията и потреблението. Естествено, високата конкурентоспособност и производителността зависят пряко от предприемача, от работодателя и от тяхната лична мотивация, образование, квалификация, от решенията и риска, които са склонни да поемат. В крайна сметка, никой не печели от ниските доходи. Работодателят например в средно- и дългосрочен план губи квалифицирани работници.

- Ако продължим с досегашната политика „на парче“ и „гасене на пожари“ по отношение на доходите и социалните плащания, как би изглеждала България 10-20-30 години по-късно?

- Политица „на парче“ и „гасене на пожари“ има най-вече в пенсионната система и при социалните помощи. Политица „на парче“ има в известна степен и при работните заплати в бюджетната сфера. По отношение на заплатите в частния сектор по-скоро имаме наследени дефекти – добавките за трудов стаж, правото на Министерския съвет да определя допълнителни възнаграждения извън определените в КТ, проговете за минимален осигурителен доход, т. нар. разпростиране на браншовите колективни трудови договори и др. Имаме нужда не от козметични мерки, а от радикални реформи в основните сфери в регулаторните режими, в образователната система, в инфраструктурното развитие. Рядко в предизборните програми се споменава влизането в еврозоната като постижима близка цел. Реформите трябва да са добре подготвени, консенсусни, да бъдат осъществени в кратък период от време и да доведат до необходимите радикални промени в бизнес средата и икономиката, включително на трудовете и осигурителните отношения и правната рамка на трудовете възнаграждения. Те трябва да водят

до ръст на инвестициите, до нарастване на експорта и на работните места, а повишеното търсене на труд рефлектира в ръст на заплатите и останалите доходи.

- Темата за работните заплати е горещ картоф, който от години си подхвърлят синдикати, работодатели и правителство. Какви реални рискове крие това заобикаляне на проблемите?

- България е бенчмарк - критерий за ниски работни заплати в Европейския съюз, но и за ниска производителност на труда. Споменах, че това се дължи на преходното цялостно развитие, регулаторната среда, неразвитата базова инфраструктура, влошаващото се образование и квалификация на работната сила. Крайният резултат за доходите и възможните политики не е задоволителен, както не е удовлетворителна настоящата структура и обща резултатност на икономиката. Затова идентифицирането на общи безспорни реформи, действия и политики от работодателите и синдикатите, оказването на непреодолим натиск върху политиките и партиите за постигане на консенсус и промени до този момент не са били достатъчно ефективни и не са дали очакваните от обществото резултати. Нашето общо предложение за въвеждане на специализирани трудови съдилища среща мълчалив отпор и не успя да се наложи вече повече от 10-15 години. Синдикатите са склонни да изключват трудово-правните отношения от регулаторните режими, изтъквайки формално правни аргументи, но там има много проблеми. Националната енергийна стратегия, приета през 2011 г., доведе до несъразмерен дял и изкупни цени за ВЕИ, които рефлектират в по-високи цени на енергията. И това тепърва ще се консумира от бизнеса и от населението. От 2008 г. до второто полугодие на 2013 г. токът за големите енергийни консуматори е поскъпнал с над 50%, а цените, по които продава промишлеността, са нараснали с не повече от 11-12%. Това „изяжда“ добавена

”

Да се откажем от определянето на прагове за минимален осигурителен доход, за сметка на един по-ефективен контрол върху недеklarирания труд и постигане на неизбежност на санкциите

“

стойност и ограничава възможностите на работодателите да плащат по-високи заплати. Същевременно България е номер едно в ЕС по ръст на работните заплати. През 2013 г. ръстът на средната работна заплата е над 48% спрямо 2008 г., общо изплатената компенсация на наемите лица е над 30%, при ръст на цените на потребителските стоки от около 14%, а страната ни все още не е достигнала нивото на БВП от 2008 г.

- Специалисти са на мнение, че решенията не са свързани толкова с по-високите заплати, колкото с налагането на нова политика по доходите. Какво накратко трябва да включва тя?

- Нужно е по-тясно обвързване на работните заплати с производителността на труда на национално, браншово, регионални и фирмено равнище. Има нужда от промени в социалното подпомагане и механизмите за определяне на заплатите в бюджетната сфера. В частния сектор заплащането следва да зависи от индивидуалните и от колективните трудови договори. Следва да се откажем от определянето на прагове за минимален осигурителен доход, за сметка на един по-

ефективен контрол върху недеklarирания труд и постигане на неизбежност на санкциите. В политиката по доходите са натрупани много проблеми, но те са следствие на водената икономическа политика, въздействие на външните фактори и общ ход на икономическо развитие.

- Как според вашето виждане страната може да стане привлекателно място за работа?

- Нужен е широк кръг от реформи, част от които вече споменахме. Важно е максимално да се ограничи нежеланата конкуренция и условия на неравнопоставеност за българските фирми във вътрешен и външен план, макар че няма как да очакваме пълно равенство на правилата на играта за българските и за чуждите фирми. Знаете, че основна част от хранителните стоки са от внос. Куриозно, но тази година на нашия пазар заеха много висок дял полските домати. Може би влияние има руското ембарго, но най-вече по-ниската им цена зависи от по-високите субсидии за полските фермери, от режима на ДДС при вътрешнообщностни доставки, равнището на лихвите по кредитите и др., а не от техни предимства в почвено-климатичните условия, традиции в градинарството и т.н.

- Има ли актуален въпрос, свързан с доходите в България, който да поставите чрез сп. „Икономика“?

- По-скоро апел към политиките - да не обещават неизпълними неща като минимална работна заплата от 1000 лв. днес и сега. Няма нужда и от обещания, които през 2009-а получихме, че за четири години ще стигнем средноевропейските доходи. Синдикатите настояват за реален годишен ръст на работната заплата от 15%, за минимална заплата с размер от над 50% спрямо средната, за трайно и значително изпреварване на заплатите спрямо производителността през следващите четири години. Всичко това, ако се възприеме като политика, или се случи, ще съхрани нашата безработица на едно от най-високите равнища в ЕС и ще забави необходимите промени в бизнес средата.

BULL TREND

BROKERAGE LTD

42%

Коя бе инвестицията с
42% ДОХОДНОСТ за 2013?*

ЩЕ СЕ ВКЛЮЧИШ ЛИ В ДВИЖЕНИЕТО ПРЕЗ 2014?

Корпоративни консултации
Инвестиционни консултации
Електронни платформи за търговия
Търговия с акции, ДЗР, опции
и форуърди

Анализи
Доверително управление
Инвестиционно банкиране
Търговия с финансови
инструменти на БФБ

Адрес: София 1407, ул. Златен роз №12, офис 2 / E-mail: bulltrend@bulltrend.bg / www.bulltrend.bg

* Борсовият индекс SOFIX увеличи стойността си с 42% през 2013 г.

Николай Ненков:

Диференциацията между бедни и богати расте, средната класа се губи

Господин Ненков, България останала страната с най-ниски доходи в Европейския съюз и с най-малък БВП на глава от населението. Какви проблеми се крият зад тези факти, с които вече свикнахме?

- Проблем е, че голяма част от българското население живее на границата на бедността. Безработицата е другият основен проблем. Липсата на необходимите средства за нормален живот за много граждани не позволява потреблението да е фактор за икономическо оживление. Има обективни и субективни причини за ниските доходи. Обективната причина е, че в сравнение с другите европейски държави стоим доста назад. Тръгнахме от по-ниско стъпало, а и световната икономическа криза ни се отрази твърде неблагоприятно. Не мога да кажа защо в годините на прехода не направихме нещо по-добро за просперитета на България. Факт е, че през този четвърт век не се мислеше достатъчно нито за икономическата, нито за социалната политика. Много се говори за производителност на труда и заплащане и твърде много се спекулира с това, че работната заплата расте с по-бързи темпове от производителността на труда. Трябва да отбележа обаче, че при сравнението със средната производителност на труда в ЕС ние сме доста по-напред, отколкото при същото сравнение

”

По показателя средна производителност на труда в ЕС България е доста по-напред, отколкото по доходите

“

Ако досегашното negliжиране на проблемите с доходите продължи, страната е заплашена от социален срив

по показателя доходи. В сравнение със средните европейски доходи изоставането е голямо и затова като синдикат настояваме това изоставане постепенно да се преодолява. Но от години се води политика на замразяване на доходите.

- **Същевременно България е сред първите в ЕС по неравенство в доходите. Според вас на какво се дължи това?**

- У нас диференциацията между бедни и богати расте, като средната класа се губи. Трудно е да се посочи защо това се случило. Държавата задържа ръста на бюджетните заплати, работодателите в частния сектор също намират причини възнагажденията да не нарастват. В последните години спорим с тях за минималната работна

заплата, а те ни обясняват, че не може да се увеличи, защото фирмите ще фалират. И то за минималната работна заплата, а не за нещо по-сериозно! Искахме да договорим препоръчителен индекс за ръста на работната заплата в материалния сектор. Това се случи само една година и повече не се повтори. Една от нашите задачи е да възобновим договарянето по някаква формула на индекси за нарастването на заплатите по сектори и по браншове. Те ще са препоръчителни, но ще са обективен ориентир за договарянето на заплатите на различни равнища.

- **Кой печели и кой губи от ниското ниво на доходите у нас?**

- Ясно е кой губи. Печелят онези, които със своята политика факти-

Николай Ненков е вицепрезидент на КНСБ с ресор „Икономическа и подоходна политика и заетост“. От 1986 г. до 1992 г. работи като изследовател в научния институт на КНСБ, а след това за период от пет години е главен експерт в Министерството на търговията и туризма. Има стаж и като финансов анализатор в „ТК-ХОЛД“ АД. От 1998 г. е изпълнителен секретар на КНСБ, а от 2003 г. досега – вицепрезидент на конфедерацията.

чески постигат голямата диференциация в доходите. Общият принцип е, че губи пострадалият. Това обаче е само на пръв поглед, тъй като ако погледнем към потреблението и икономиката, губещи не са само хората с малките работни заплати. Тяхната ниска платежоспособност се отразява в слабо потребление и така няма кой да върти двигателя на икономиката. Нещо повече, най-кадърните заминават да работят в чужбина и става изтичане на мозъци. Заминават и хора, които тук не могат да си намерят работа, с което става изтичане на всякаква работна ръка. Голямата загуба е, че икономиката се лишава от квалифицираните кадри, а нископлатените работници – бармани и сервитьори, берачи на плодове и зеленчуци, хора за тежък физически труд, на Запад получават много повече, отколкото у нас.

- Ако продължим с досегашната политика „на парче“ и „гасене на пожари“ по отношение на доходите и социалните плащания, как би изглеждала България 10-20-30 години по-късно?

- То е ясно, че ще е още по-зле. Но дори и сегашното състояние да се запази, положението на повечето

години, хранейки надежда нещо да се подобри. Ако всички тръгнат с твърди действия да защитават интересите си – стачки, митинги и т. н., България ще изглежда другояче. Ето защо, ако досегашното negliжиране на проблемите с доходите продължи, страната е заплашена от социален срив.

- Темата за работните заплати е горещ картоф, който от години си подхвърлят синдикати, работодатели и правителство. Какви реални рискове крие това заобикаляне на проблемите?

- Трябва да е ясно, че ще има серия от протести срещу правителство и работодатели. От социална гледна точка заетостта и доходите са приоритет, наред с образованието и здравеопазването. От хората се изсмуква доход, който може да им се даде под формата на заплати, и това се трансформира в лични придобивки на некоректни работодатели. Звучи популистки, но е точно така.

- Специалисти са на мнение, че решенията не са свързани толкова с по-високите заплати, колкото с налагането на нова политика по доходите. Какво накратко трябва да включва тя?

- Новата политика по доходите трябва да включва по-високи заплати. У нас обаче няма политика по доходите, дори в партийните платформи този проблем не се засяга. Темата отива на заден план и така се забравя. Под претекст, че няма пари, нищо не се прави. Такива са ни и правителствата, и работодателите. Използва се ситуация, в която пред заплахата да нямат работа, хората са съгласни и на по-малко. А защо и правителствата го правят, това те си знаят.

- Как според вашето виждане страната може да стане привлекателно място за работа?

- В България все още има работна ръка, друг е въпросът, че образованието трябва да се реструктурира съобразно реалните нужди на нашата икономика. В момент, в който имаме 12% безработица, едва ли е време да мислим за внос на работна ръка. Това може да се прави само за много високо ниво суперквалифицирани мениджъри. Категоричен съм, че в България все още има достатъчно хора, които да работят в българската икономика. Те просто трябва да бъдат привлечени с добро работно място, с добра заплата и нормални условия на труд. Добре е да се даде възможност за синдикална защита и право на сдружаване в синдикат, за да може тези хора да отстояват правата си. Първото условие обаче е да има работно място. Дали ще е чужденец или българин, няма значение. Хората днес имат ясни критерии за привлекателността на една страна като място за работа и за живеене.

- Има ли актуален въпрос, свързан с доходите в България, който да поставите чрез сп. „Икономика“?

- Защо в България не се мисли за политика по доходите? Това дори не е актуален въпрос, това е вечно актуален въпрос, тъй като по него се прави най-малко.

Румен Порожанов:

Нов дълг е необходим

Привличането
му ще е основен
источник за
поддържане
на резерва, но
прецизно трябва да
се избере момент
за емитирането,
казва служебният
министър на
финансите

ФОТО: АЛЕКСАНДЪР НИШКОВ

СТИЛИЯН ГРЕБЕНИЧАРСКИ

—н Порожанов, какво бихте открили в работата си като служебен финансов министър досега?

- Голямата динамика в публичната сфера и финанси, както и многото въпроси, свързани с финансовия и най-вече банковия сектор. Казусът с особения надзор над Корпоративна търговска банка създава предизвикателства, които трябва да бъдат разрешени. За част от тях Министерството на финансите е също ангажирано - от гледна точка на комуникация с Европейската комисия и разглеждане на вариантите, които биха се появили в рамките на плановете за оздравяване на банката. Основният ни анга-

жимент е работата с публичните финанси и проблематиката, която се идентифицира с изпълнението на Закона за държавния бюджет за 2014 г. Ключово значение имат безспорно надценените приходи, които създават сериозен натиск върху дефицита. 2 млрд. лв., от които 1,7 млрд. данъчни постъпления, са заложили повече спрямо отчета за изпълнението на бюджета за 2013 г. Целта ни е да минимизираме това надценяване, намалявайки възможно най-много темпа на неизпълнение, най-вече

от ДДС върху внос и от акцизи в Агенция „Митници“.

- Ще има ли следващият парламент в началото на мандата си готов проект за актуализация на бюджета? Принципът му ще включва ли съкращаване на разходи или ще се ограничи до механично покачване на дефицита?

- Основните елементи, които ще заложим, са именно актуализиране на приходната част. Анализираме позитивните ефекти от всички мерки, които прилагаме за подобряване контрола върху

Румен Порожанов е роден на 17 август 1964 година. Магистър е по аграрен бизнес, икономика и мениджмънт и по отбранителна индустрия, икономика и мениджмънт от Университета за национално и световно стопанство в София. Дългогодишен служител на Министерството на финансите. От 1992 г. до 1995 г. е експерт в отдел „Финансиране на специални дейности“, който отговаря за финансите на фирмите в отбранителния сектор, а до август 2001 г. е началник на отдел „Финанси, земеделие, търговия и услуги“ в МФ. От 2001 г. до 2009 г. е директор на Дирекция „Финанси на реалния сектор“ в министерството. От август 2009 г. до март 2011 г. е началник на кабинета на министъра на финансите, след което заема длъжността изпълнителен директор на Държавен фонд „Земеделие“ до септември 2013 г. От 1993 г. до 2014 г. е заемал различни ръководни длъжности в реалния и в публичния сектор. От август 2014 г. е министър в служебния кабинет, назначен от президента Росен Плевнелиев с министър-председател проф. Георги Близнашки.

събираемостта на данъци и акцизи. Възстановената добра комуникация между двете приходни агенции подобри събираемостта на ДДС, най-вече от акцизните стоки. Засилихме и физическия контрол върху вътрешнообщностните доставки. Акцентираме и върху анализа на разходите във всички първостепенни разпоредители. В много от системите има недостиг по разходи, породен и от последната актуализация, която намали с още 5% разходните тавани на министерствата. Много от тях са поставени в невъзможност да изпълняват нормално функциите си с това финансиране. Ние, като служебно правителство, не бихме могли да направим реформи и ограничения, които да подпомогнат рязко намаляване и оптимизиране на разходите. Трети сериозен акцент, който в момента най-трудно бихме анализирали, е ефектът от възстановяването на средства по спрените европейски програми. На този етап предоставяме заемообразен ресурс на „Национален фонд“, който да възстанови плащанията по проектите, договорени от управляващите органи по ОП „Околна среда“ и ОП „Регионално развитие“. Тъй като вървим по изградения от нас план, очакваме до края на октомври да бъде взето решение за възстановяване на плащанията по двете програми. За нас е много важно да представим дотогава всички сертифицирани разходи, те да бъдат възстановени до края на годината и да подобрим баланса си на касова основа.

- Като че ли напоследък се появяват все повече заявки за допълнително бюджетно финансиране. Колко често казвате „не“ и каква е цената на отказа?

- Действително са многобройни тези искания. В края на август и началото на септември поканихме всички първостепенни разпоредители, за да видим как се отразява направената вече актуализация, как те биха функционирали и къде се нуждаят от допълнителни разходи. Бих искал да подчертая, че тази актуализация, при която се

предоставиха средства на НЗОК за сметка на другите разпоредители, бе откровена провокация. Ясно е, че с това решение съвсем тенденциозно се създават проблеми в цялата останала бюджетна сфера. Средствата, които правителството разпределя в момента, са в рамките на един сравнително ограничен ресурс и само и единствено от разписаните в държавния бюджет или от икономии. Те са изключително ограничени, предвид че преходният кабинет имаше комфорта да направи много сериозни разходи, финансирани от централния бюджет, постановленията по които надвишиха 1 млрд. лв.

- Има ли достатъчно средства във фискалния резерв за покриване плащанията по публичния дълг до края на тази и в началото на следващата година?

- Фискалният резерв, който заварихме, бе в размер на 8,2 млрд. лв. От 2008 г. насам той се захранва основно с привличане на дълг, тъй като няма излишъци по бюджета, а не бих казал, че за периода има и някакви съществени приходи от продажби на държавни активи или концесии. Привличането на дълг ще бъде основен източник за поддържането на резерва и през следващите години. Той служи основно за обслужване на вътрешния и външния публичен дълг и покриването на текущия дефицит по бюджета. Нивото на фискалния резерв дава възможност да бъдат посрещани задълженията на държавата до края на годината, както и изплащането на лихви и главница по

*В периода 2015-2017
България има да
покрива вътрешни и
външни заеми
в размер на около
6,5 млрд. евро*

външния дълг в размер на малко над 1,7 млрд. лв. в средата на януари. Така разчетен, той е достатъчен при идеални условия. В рамките на бюджетите за следващите години трябва да се планират и средства за обслужване на големите плащания по дълга - в периода 2015-2017 г. България има да покрива вътрешни и външни заеми в размер на около 6,5 млрд. евро. При изчисляване на актуализацията, дефицитът, който ще формираме допълнително, с оглед неизпълнението на приходите и евентуалния дефицит по европейските средства, ще трябва да бъде осигурен на касова основа. Ние не можем да избягаме от отговорността, а това е и национален проблем, да заложим финансови буфери, обезпечаващи предизвикателствата в банковия сектор. Дефицитът, заедно с тези буфери, трябва да бъдат заложени в увеличението на дълга, средствата от което ще отидат в резерва.

- Считате, че има необходимост от още една по-голяма емисия публичен дълг?

- Считам, че има необходимост от привличане на публичен дълг и в зависимост от възможностите и периодиката на емитиране трябва да се прецени каква част от него ще е на вътрешния и каква част - на външния пазар. Големият проблем за служебното, а и за следващото редовно правителство е, че емисия на външен дълг не би могла да се подготви до края на годината. Първо, тя изисква съответното технологично време - около 10 седмици, което ни праща през втората половина на декември и началото на януари. Това е неподходящ период от гледна точка активността на финансовите пазари. Второ, за да излезем на външен пазар, ние трябва да стабилизираме някои от финансовите проблеми в страната. Осигуряването на ресурса следва да бъде много добре премерено и комуникирано.

- Подходящи ли са за тази цел пазарните условия?

- Все още са подходящи. Безспорно цената на ресурса, с която държавата се финансира, се

Не можем да избягаме от конкретни реформи, особено в публичния сектор. Ако страната не ги направи, резултатите няма да бъдат добри

покачи леко в резултат на нестабилността, появила се във финансовия сектор на страната. В рамките на следващото емитиране на ДЦК няма предпоставки цената да се върне на нивата от предходната година. Въпросът е тя да бъде в разумни граници. Ние и в момента сме с по-добри нива от много източноевропейски страни.

- Какви ще са последициите, ако по финансирани от бюджета проекти по оперативни програми бъдат открити нередности и средствата не подлежат на възстановяване?

- Правителството реши да се предостави заеман ресурс по сметката на „Национален фонд“. Разходните нива на фонда са обезпечени така със Закона за бюджета, за да покрият плащанията по бюджетите на отделните оперативни програми в рамките на годината. Поради замразените „Околна среда“ и две оси от „Регионално развитие“ имаме спрени за възстановяване около 500 млн. лв. За да не се спира изпълнението на проектите, ние осигуряваме заеман ресурс, който не е бюджетно финансиране. В момента, когато „Национален фонд“ получи възстановяването, тогава парите ще бъдат върнати. Компроментирането и неизпълнението на тези проекти в рамките на годината би довело до загуба на европейски бюджет по програмите. Това автоматично води до ангажимент за осигуряване на ресурс за приключването им или от общините, или от държавата, тъй като по проектите вече има сключени договори.

- НЗОК не е ли символ на това, че принципът „парите следват реформите“ остана на хартия? Постоянното гласуване на допъл-

нителни средства не премахва ли стимула за промяна във всички публични сфери?

- Председател на надзорния съвет на касата в момента е зам.-министърът на финансите Кирил Ананиев. Възложен е преглед на това как са формирани разходите по всички клинични пътеки и доколко ефективни са те. Разбира се, реформата в здравното осигуряване е много по-сложен и цялостен процес, а и не само тя. Подобни реформи трябва да бъдат внимателно прегледани и в други сектори, където изразходването на публичен ресурс не е най-рационално. По мое мнение, следващото редовно правителство трябва да се заеме приоритетно с тези жизнено необходими за българската икономика и публични финанси действия.

-Защо тези реформи се отлагат с години?

- Всяка реформа е свързана с опеределени непопулярни мерки. Когато се направиха основните промени в икономиката след голямата криза през 1996-97 г., Международният валутен фонд и Световната банка разписаха редица секторни реформи, които ние трябваше да извършим. Това, което се случи в реалния сектор - приватизация, ликвидация на неефективните предприятия и реструктуриране, даде тласък за преминаване към пазарни условия в икономиката. Да, може би тогава това не се случи по най-добрия начин и щеше да е добре да има повече стратегически чуждестранни инвеститори. Тези реформи помогнаха на икономиката и публичните финанси в следващите няколко правителства. В момента, обаче, динамиката на макро-ниво и новите предизвикателства пред Европейския съюз и глобалния растеж

показват, че не може да се стои на стационарно ниво в различните сектори. Не можем да избягаме от конкретни реформи, особено в публичния сектор. Ако страната не ги направи, независимо от отпора на засегнатите от тях, което е един естествен процес, резултатите няма да бъдат добри.

- Какви са ефектите от рокадата в ръководството на Агенцията „Митници“ и каква е оценката за работата на НАП?

- Агенция „Митници“ бе демотивирана за работа. Контролът, както мобилен, така и по границите и акцизните складове, беше на едно доста незадоволително ниво. Това, което можем да направим към момента, е възстановяването на физическия контрол като много по-ефективен инструмент за подобряване на събираемостта. Произходът на проблема е още в средата на 2013 г., когато бе променена част от нормативната рамка, даваща възможност за по-добра събираемост. Беше отменена наредбата за уредите и изменен законът, които гласяха, че уредите, даващи контролите в рамките на акцизните производства, се използват не само за информация, но и за база за определяне на данъчната основа. Не бяха премахнати всички точки на контрол на производството в акцизните складове, но бяха направени само на едно или две места и то само с информативен характер. Това създаде предпоставки една много добре изградена система, която заработи въпреки доста сериозния отпор на данъчно задължените лица, да се върне години назад. Неслучайно анализите и за горива, и за други стоки показват, че отчитаното потребление е едва около 70-80% от фактическа-

та пазарна консумация. Бих искал да акцентирам и на това, че вече близо месец работи размяната на информация между двете приходни агенции, така че да се проследява кога стоките излизат от акцизните складове, през кои лица минават всички продажби, за да имаме по-добра събираемост на ДДС. Бе възстановена практика от преди 20 г., в която след най-различни препродажби, в един момент изчезва един от данъкоплатците, а с него и следата на ДДС-то.

Негативните обективни фактори, които влияят най-вече върху ДДС от внос, са спадащите цени на международните пазари. Това намалява и базата за данъчни постъпления. Недоброто функционално състояние на икономиката и потреблението намалява допълнително абсолютната стойност на вноса през първото полугодие. Независимо от това, трендът на неизпълнение в приходите на Агенция „Митници“, който бе около 120-140 млн. лв. месечно, вече е намален наполовина до около 60-70 млн. лв. за август.

Имахме госта разговори с НАП, където не направихме промени. Смятам, че структурата се намираше в едно значително по-добро функционално състояние от Агенция „Митници“, но и в момента работим много активно, така че тя да изпълни на 100% заложените приходи, независимо от сериозното надценяване. Проблемите са основно в митниците поради обективни икономически причини и факта, че ние не можем да направим необходимите законодателни изменения.

- Удачно ли е сливането на двете приходни администрации и какви ефекти могат да се очакват от това?

- За шестте седмици не съм успял да анализирам лично този процес. Той, разбира се, би подобрил координацията, която така или иначе бе прекъсната преди няколко месеца. Това, обаче, е една много тежка реформа и трябва да бъде подготвена внимателно, така че да няма негативни ефекти върху данъчните и митническите постъпления през първите месеци от сливането. Ако тя бъде подготвена така, че от самото начало всеки един служител да знае на кого е подчинен и какви са неговите ангажименти, то ще заработи. Едно прибързано действие може да доведе до отрицателни резултати, които точно в този >

момент са крайно нежелателни.

- На какъв етап е бюджетната процедура за следващата година и какви са заложените в нея макроикономически показатели?

- Служебното правителство продължава да изпълнява графика за подготовка на бюджета за 2015 г. До 19 септември бяха представени предложенията за бюджетите на министерствата, след което ние започнахме анализ и консолидация в общата рамка. Ще бъде подготвен завършен законопроект, който да оставим на следващото правителство и парламент, и в зависимост от приоритетите да започне разглеждането му възможно най-бързо. Основните параметри, които ще бъдат заложи, са съобразени с макрорамката, която се оформя като изпълнение и ще послужи за подготвяната актуализация на тазгодишните публични финанси. За 2015 г. имаше заложи още 2 млрд. лв. повече постъпления спрямо силно надценените през тази година. Това няма как да се случи и създава предпоставки за недобросъвестно изразходване на средства и проблеми с дефицита в рамките на изпълнението.

- Уместна ли е според вас практиката да бъдат реструктурирани кредитни институции с публични средства, по принцип и в частност? Каква е ролята на Министерство на финансите в казуса с КТБ?

- За съжаление, ние не сме в европейския банков механизъм, където институциите е доста по-голям. В българския случай алтернативите за подпомагане в сектора опират до публичните финанси първо поради това, че в режим на валутен борд, БНБ има много ограничени възможности за осигуряване на ликвидност. Затова както през 2008-2009 г., така и преди няколко месеца се наложи публичните финанси да осигурят подобна ликвидна подкрепа, разбира се, с одобрението на Европейската комисия, за да се избегнат негативни последици за конкретна банка и системата като цяло. Дали е правилно публични сред-

ства да бъдат изразходвани е въпрос на анализ какво би се случило, ако не се осъществи тази подкрепа. Сценариите биха били различни и не всички от тях по-позитивни. Когато има ликвидна подкрепа, тя се предоставя под формата на депозит при пазарни условия и той е възстановяем в рамките на определен период от време. Случаят с КТБ е по-различен, защото тук имаме банка в особен надзор. Появи се и казусът, че ЕК установи, че не сме транспонирали духа на директивата за достъп на вложителите с гарантирани депозити според тяхното тълкуване. В нея е записано, че когато банката не може да изплати заявка до пет дни, то в рамките на двадесет дни гражданите трябва да получат парите си. Нашият законодател, когато е приемал закона преди пет години, е предвидил възможността плащането по гарантираните депозити да става след отнемането на лиценза и обявяването в несъстоятелност на банката. Този подход тогава е бил възприет от комисията и не е имало проблем. В момента, обаче, възможността подобни процедури по особен надзор и ограничаването на достъпа да продължат един по-дълъг период, създава определено напрежение и се компроментира схемата за гарантиране на влоговете. Въпреки че бяхме в информационна фаза с Комисията по този казус, очак-

”

Изцяло подкрепям препоръката на ЕК да се даде частичен достъп до средствата на гражданите в рамките на ликвидността, която има КТБ

“

ваме обявяването на процедура по нарушение във връзка с транспонирането на директивата и достъпа до средствата. В свое писмо от края на август министерството категорично заявява, че ще подготви съответните промени в закона, ще ги съгласува с комисията и ще ги внесе възможно най-скоро в новото Народно събрание. Изцяло подкрепям препоръката на ЕК да се даде частичен достъп до средствата на гражданите в рамките на ликвидността, която има банката. БНБ, със съображения от правен аспект, прецени, че това не би могло да се направи. Продължаването с още два месеца на особения надзор даде основание на ЕК да започне тази процедура. Убеден съм, че в рамките на процедурата ние ще успеем да променим законодателството.

- Какви съвети бихте дали на Вашия приемник?

- Не бих давал съвети, особено на нов министър. Всеки, който заема поста, не трябва да бъде съветван, освен ако не поиска определено мнение. Разбира се, бих предоставил необходимата информация и бих изразил мнението си, ако то бъде пожелано.

- Какви са вашите бъдещи планове, свързани ли са с публичния сектор и готов ли сте да изпълнявате функциите на служебен министър по-дълго време, ако се наложи?

- Надявам се да не се наложи служебното правителство да работи в по-дълъг период, защото за да се върне доверие в България, тя има нужда най-вече от политическа стабилност и ясни сигнали към инвеститорите, европейските институции и другите стратегически партньори. Един служебен кабинет може да даде сигнали, но той е с ограничени правомощия. България се нуждае от силен парламент и силно редовно правителство. Ангажиментите ми в момента са изключително натоварени и нямам време да мисля за следваща реализация. Имам достатъчно опит в администрацията и ако получа предложение от хора, с които бих могъл да работя, бих приел да остана в публичния сектор. **И**

Избори на коалиционните изненади

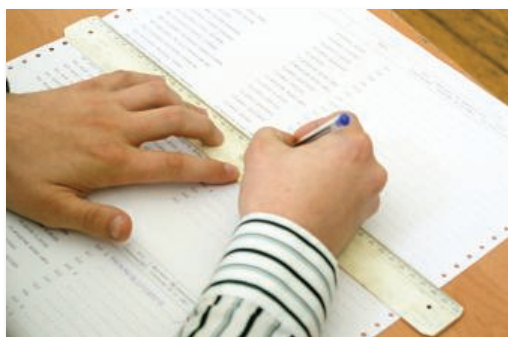
Възможните сценарии за управление след 5 октомври са многобройни, но логичните - не толкова

ЕВЕЛИНА СЛАВКОВА,
социолог, „Прогноза“

○ стават броени дни до предсрочните избори. В рамките на по-малко от две години имахме възможността два пъти да гласуваме на парламентарен вот. Президентът Плевнелиев в същия период състави два пъти служебно правителство, ситуация, която до този момент няма аналог в българската история. Нетърпимостта на хората към задкулисните игри и все по-явното изразяване на това несъгласие резултира в явни изрази като протести или по-силна апатия към изборния ден. Всички бяхме свидетели на ниските резултати, които БСП имаше на европейските избори през май, когато просто електоратът на столетницата реши да не я подкрепи, показвайки ѝ червен картон за неразписаната коалиция с ДПС и „Атака“. Два предсрочни вота в

СТОЯН ЙОТОВ

СТОЯН ЙОТОВ

Изходът от вота ще зависи от това дали избирателите ще предпочетат да не гласуват, което ще е в полза на големите партии, или ще се мобилизират, за да изпратят повече формации в НС

рамките на толкова кратко време резултат и в задълбочаване на политическата нестабилност, което от своя страна рефлектира във всички сфери на обществения живот.

Днес отново сме изправени пред въпросите: Кои партии ще бъдат част от новото Народно събрание? Колко хора ще отидат до урните на 5 октомври? Какви коалиционни изненади ни очакват?

ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИ КОНТЕКСТ

След евровота станахме свидетели на публичния „развод“ на БСП и ДПС, в резултат на което 42-ото обикновено Народно събрание беше разпуснато. Начело на служебния кабинет застана проф. Георги Близнашки, едно от лицата на протеста. Новосформираната изпълнителна власт си постави нелеки приоритети - освен подготовката на изборите – в сферата на икономиката, социалните дейности, върховенството на закона,

европейския диалог и усвояване на еврофондовете, взаимодействието с гражданското общество, които в контекста на краткия мандат и липсата на законодателна инициатива са тежко изпитание, дори бreme за кабинета. Политическата обстановка стана напрегната от още два значими фактора - ситуацията с КТБ, както и спрените еврофондове. От съобщението на Правителствената информационна служба става ясно, че Европейската комисия няма намерение да размрази плащанията по Оперативна програма „Околна среда“ и по Оперативна програма „Регионално развитие“ преди края на мандата на служебното правителство.

Така служебните министри няма да успеят да изпълнят и един от приоритетите им, заложен от президента Росен Плевнелиев. Невъзможността да се реши въпросът с еврофондовете води до особено тежки последици и невъзможност да бъдат завършени важни проекти, които са зависими от европейските пари. Друг сериозен трус

дойде от кризата с Корпоративна търговска банка, която през юни прекрати операциите си и премина под особен надзор на БНБ. До този момент няма развитие по случая с КТБ и яснота в действията в краткосрочен и дългосрочен план по отношение на парите на вложителите и съдбата на банката като цяло.

Няколко са основните теми, които преди вота, а и след него са важни, въпреки че по част от тях не виждаме сериозно говорене от страна на партиите - енергийната ситуация и финансовата стабилност, отношението към Русия, скандалът с КТБ.

В контекста на тези събития политическите партии също не спряха да изненадват електората си с къде логични, къде не, решения и послания:

✓ Радан Кънев подаде оставка като говорител на Реформаторския блок, воден от мотива, че част от политиките в него водят задкулисни преговори с Бойко Борисов. Насрочените избори за председател на блока обаче се отмениха, след

като лидерите на ДБГ и СДС отказаха да участват.

✓ Бойко Борисов заяви, че ако ГЕРБ спечели по-малко от 121 депутати, няма да участва в следващото управление. Събитията около партията до този момент обаче показват, че ГЕРБ по-скоро „води диалог“ с малките партии и се подготвя за няколко варианта на управление.

✓ Ситуацията при БСП се усложни след „раздялата“ с ДПС. Наложено се смяна по висшите партийни етажи - начело на БСП застана Михаил Миков. По предложение на БСП „Коалиция за България“ пък се преименува в Коалиция „БСП – Лява България“, име, което допълнително позиционира левицата в изборния спектър.

✓ Сътресения преживя и новоучредената партия „България без цензура“ - първо около събитията с КТБ, след това и напускането на коалиционния им партньор ВМРО. Николай Бареков намери нов партньор в лицето на ЛИДЕР, а НФСБ и ВМРО се коалираха в Патриотичен фронт, отворен и за други формации. „България без цензура“ и ЛИДЕР също влязоха в коалиция. На фона на новото националистическо обединение „Атака“ все по-трудно се позиционира на този фронт.

ПРЕДИЗБОРНА КАМПАНИЯ

Усещането за предначертан край на изборите се настани трайно в общественото съзнание още след евровата. ГЕРБ се гържи като предизвестен победител, а БСП се опитва да излезе от ролята на предизвестен губещ. Тази ситуация сякаш обезсмисля политическата игра в смисловото съдържание на дебатиране. Говоренето е пропито единствено от популизма, завладяло политическото ни битие от години. Дилемата пред урната е като политическо махало, което има две позиции - или едните, или другите. Слаби са очакванията българският избирател да покаже еkleктика при избора си. Сценариите за поведението на гласоподавателите отново са само два: електоратът може да не отиде до урните, >

с което да помогне на големите партии, които имат твърд електорат. От друга страна, може да се случи провокация и повече хора от прогнозираното да пуснат бюлетини, за да се намали тежестта на твърдите ядра. Кои решава накъде ще тръгне махалото? Определено това не са платформите, речите и дебатите на партиите.

На последните избори българският избирател показва няколко важни неща. Първо, не тича към урните, когато битката е прегопределена. Второ, не залита силно по идеята за национализма и ксенофобията. Трето, дава шанс за баланс в обществото (в случая подкрепи десницата и тя, събуждайки се, успя да вкара един депутат в ЕП). Наказва безволевите (в случая част от левите избиратели, от своя страна, се изправиха срещу столетницата). На последните избори българският избирател показва в някаква степен една „съдържателна рационалност“ - смислен акт, който разкрива едно разумно и смислено вникване във вътрешните взаимовръзки на събитията в дадена ситуация. Друг важен знак, който българските избиратели показаха, е ползването на предпочитан вот. Не става дума само за формулата 15/15, предпочитаните бяха ползвани като акт на личностна подкрепа, като акт на несъгласие с партийната подредба. Партиите могат да очакват, че предпочитаният вот ще бъде ползван и на тези избори,

ФОТО: СТОЯН ЙОТОВ

най-малкото защото много от кандидатите за депутати ще агитират не само за партията, но и за себе си.

На тези избори традиционните играчи са по-предпазливи в посланията си. Набелязването на проблемните зони като доходи, работа, образование, здравеопазване и т.н., разбира се, са основа на всяка една политическа платформа. Но обръщението към избирателите по-скоро е съсредоточено в посланието, че цветето на прогреса и благоденствието трудно ще поникне на фона на случилото се в държавата. Разгръщането на конкретика как ще се случи една или друга стъпка в краткосрочен и дългосрочен план по традиция не получава отговор. А би трябвало. Дори ЕК ни го казва в прав текст: „Страните, които имат най-голяма нужда от реформи, най-малко ги провеждат,

като България е една от тях“. Икономическата комисия на Европейския парламент обобщава в отделен документ по много илюстративен начин именно (не)изпълнението и тази година, както и предходната, че България няма никакъв напредък по набелязаните 7 конкретни препоръки. А те са ключови и изключително важни, за да може страната да се справи с няколко фундаментални проблема, чието решение не може да бъде положителният, но твърде слаб икономически растеж. Реформите са тежки и в повечето случаи българските политици не се нагърбват с действия, а понякога дори и с говорене.

КАКВО НИ ОЧАКВА СЛЕД ИЗБОРИТЕ?

Двата големи въпроса след изборите на 5 октомври са - кои

За малко повече от година страната се управлява от второ служебно правителство. Необходимостта от стабилизиране на политическия контекст е наложителна

Всички партии, но категорично няма да прави коалиция с ДПС и БСП. От друга страна, „диалогът“ между ГЕРБ и Реформаторския блок също е изтъкан от противоречия и вратата между двете партии до този момент вместо да се открява, се затваря. На фона на това все по-явно изтъква въпросът с кого ще води диалог ГЕРБ.

От друга страна възможността традиционните коалиционни партньори БСП и ДПС да бъдат такива и в това Народно събрание се възприема почти като тема табу. Т.е., на фона на противоречията при големите партии, малките ще имат значение при създаването на бъдещото правителство. Диалог между БСП и АБВ, ако партията прескочи 4-те процента, също звучи почти невъзможно, въпреки идеологическата им близост.

Разбира се, генерализирането на каквито и да било изводи на този етап е неприемливо. Същностно значение за това какъв облик ще има 43-ото Народно събрание зависи от избирателите, които на 5 октомври ще отидат да гласуват, от мобилизацията на партийните ядра, както и от мобилизацията на периферията, и най-вече - колко от малките партии ще прескочат бариерата. Едно е сигурно - необходимостта от стабилизиране на политическия контекст е важна и наложителна стъпка. **И**

политически партии ще влязат в 43-ото Народно събрание и какво правителство ни очаква. Политическите ходове до този момент изглеждат забързани и дори хаотични, в известен смисъл и гротескни. Първоначалните тенденции, които подхранваха амбициите на ГЕРБ за самостоятелно управление, вече не са толкова силно изразени, въпреки че социологическите агенции отчитат значителна преднина на партията пред останалите политически играчи. Разделението между БСП и ДПС се задълбочи дотолкова, че дори след изборите незабавно възстановяване на сътрудничеството между тях е слабо вероятно. „Разводът“ с ДПС остава столетницата практически без сериозни политически партньори. Разцепленията и явните грязии при по-малките играчи също прави трудно прогнозирането състава на

Народното събрание и бъдещото правителство.

ВЪЗМОЖНИ СЦЕНАРИИ

Възможните сценарии са многобройни, но логичните не толкова. На този етап по-скоро може да бъде очертана вероятността за коалиции, които изглеждат все по-изострени като варианти.

Единият сценарий е сериозно мобилизиране на подкрепа от страна на ГЕРБ, най-вече на периферията, с което да спечели достатъчно за самостоятелно управление, но на фона на действията на партията до този момент това изглежда все по-невъзможна развръзка на вота. Коалирането на партията с друга партия изглежда все по-логично. Последната заявка до този момент е, че ГЕРБ ще провежда диалог с

Възможните варианти за управление след 5 октомври са трудно предсказуеми

Европейските лидери изглежда не премислиха добре своята стратегия и тактика в налагането на ембарго спрямо Русия

Войната на санкции

**Ембаргото
показа силните
и слабите
страни на всяка
икономика и
възможностите
за маневри на
шахматната
дъска на
голямата
геополитика**

ЯНА КОЛЕВА

Играта на санкции на Европейския съюз и САЩ спрямо Русия започна след анексията на Крим през март т. г. и продължава като екшън сериал. Вече забравихме кога точно беше началото. Участниците със сигурност се поизмориха, тъй като загубите са огромни. Политиците така и не се вслушаха в предупрежденията, че ембаргото не е проява на сила, а е признание за невъзможност да се намери по-добро разрешение на проблема.

В такава мащабна война на интереси със сигурност има губещи, но и печеливши. Факт е, че Западът в Европа, където са локомотивите

на икономиката, с неохота налага санкции, давайки си сметка какво губи нейният бизнес при

ОТТЕГЛЯНЕ ОТ НАД 140-МИЛИОНЕН ПАЗАР

През миналата година търговският оборот между Русия и европейските гържави възлиза на около 400 млрд. долара, докато между Русия и САЩ е едва 38 млрд. долара, което е над десет пъти по-малко. В резултат на двустранния обмен на санкции европейската икономика забавя темпо и заделя финансов ресурс за компенсация, вместо за инвестиции и нови технологии. Финансовият сектор също си ближе раните заради ограниченията, които общността наложи за руските капитали. Секторът на луксозните имоти вече усеща отсъствието на богати руски купувачи.

Последствията показват, че Европейският съюз не премисли добре своята стратегия и тактика в налагането на ембарго спрямо Русия. Европейските политици вероятно разчитаха на бърз ефект на санкциите и не предвидиха последиците, ако ситуацията се усложни и

това се проточи във времето. Освен това Клубът на богатите показа, че няма да се откаже от политиката на

ДВОЙНИ СТАНДАРТИ

Това, което важи за „Северен поток“, не се отнася за южния газов коридор. При положение, че газопроводът „Набуко“ си остава една добри намерения, за които бяха похарчени много пари, България продължава да е зависима от газа, който минава през размирна Украйна. Вместо проектът да се спира, можеше просто политиките да бъдат извадени от тази газова игра и „Южен поток“ да е чисто търговски проект. Но газът е геополитика и понякога се използва като оръжие.

Служebното правителство неколккратно предупреди за възможна газова криза. И на въпроса колко би ни струвало, ако купуваме синьо гориво от Гърция, министърът на икономиката и енергетиката Васил Цонов бе лаконичен: „В условия на криза въпросът за цената не стои.“ Едва ли обаче всички, които са пряко засегнати от санкциите, могат така философски да се издигнат над своите загуби.

„Ембаргото влияе и на вноса от Русия. Ако природният газ и нефтът секнат, нашата индустрия съвсем ще блокира. Нека не забравяме, че „Нефтохим“-Бургас разчи-

та на руска суровина. Рафинерията формира около 11% от общия износ на страната и десетина процента от БВП. Друго, върху което може да рефлектира, са стоките и технологиите с възможна двойна употреба, както и тези чисто военни предназначени - авиацията основно е с руски самолети, армията ползва руско въоръжение“, коментира пред сп. „Икономика“ Веселин Илиев, главен директор „Международно икономическо сътрудничество“ в БСК. А може би един от ефектите на ембаргото е страни като България да бъдат принудени да си купят западна военна техника и машини, може и втора ръка.

БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИЗЪМ СЪЩО Е ЗАСЕГНАТ

Твърди се, че има разпореждане държавните служители в Русия да не посещават страни, които налагат санкции, в това число и България. С това някои обясняват отливка на руски туристи това лято и намаления интерес към недвижими имоти в България. Руснаците откриха нови екзотични дестинации, но ако инфлацията ги притисне, много от тях ще започнат да продават имотите си у нас, прогнозира Веселин Илиев.

Проучване на БСК показва, че малка част от нашия експорт е

засегнат от европейските санкции спрямо Русия, по-скоро износът е повлиян от ограниченията за внос на селскостопански стоки, суровини и храни, които Москва наложи в отговор на ембаргото. Част от българските износители успяват да пренасочат продукцията си към други държави. Но има и такива, които не са в състояние да реагират толкова бързо. Има производства на консерви, направени изцяло по договори за необятния руски пазар. За радост, ембаргото, наложено от Москва за продукти от Европейския съюз, засяга не засяга лозаро-винарския сектор, тъй като виното не попадна в забранителния списък.

По оценки на БСК общият обем на засегнатите стоки, които България изнася към Русия, не е голям, макар за някои конкретни фирми да е наистина фатално. В годините на прехода страната ни сама се оттегли от пазара на държавите от бившия Съветски съюз и трайно загуби позиции. Министърът на земеделието Васил Грудев информира, че

ПРЕКИТЕ ЩЕТИ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ФЕРМЕРИ

от руското ембарго върху вноса на европейски селскостопански продукти се оценява на 10 млн. евро, като това е сумата на нереализираните >

Само преките щети от забраната за внос на плодове и зеленчуци за Русия са поне 10 млн. евро, изчисли земеделското ведомство

СТОЯН ЙОТОВ

залежи, по-голямо внимание ще се отдели на Сибир и на Далечния изток. Ще се развиват редица важни инфраструктурни проекти – Транссибирската магистрала, Байкало-Амурската магистрала, районите около Москва, за да разкъсаме инфраструктурните ограничения, посочва Медведев. Резултатът по негови думи ще бъде нова икономика: „Не за година или две, но аз съм уверен, че до десет години икономиката ни ще бъде съвършено различна, модернизирана, независимо от съществуващите сега ограничения. „Западът не предвиди как Русия ще

РЕАГИРА НА УДАРА

В отговор на ембаргото руската администрация се обърна към своите партньори от БРИКС (Бразилия, Русия, Индия, Китай и Южна Африка), намери и други възможности за сътрудничество. Веднага след края на Световното първенство по футбол се проведе среща на лидерите на нововъзникващите икономики от групата БРИКС, която завърши с учредяването на собствена Банка за развитие с капитал от 100 млрд. долара и резервен валутен фонд за същата сума. Това е първата конкретна стъпка на тези икономики за промяна на доминираната от Запада глобална финансова система, отбелязват международните анализатори. Целите на банката са да финансира инфраструктурни проекти в страните от групата, като всяка държава ще има равен глас в решенията, независимо от размера на участието ѝ. Централата на банката ще е в Шанхай. Следващата стъпка ще е търговията с енергоносители да се извършва във валутите на съответните страни и постепенно доларът да отпадне във взаимната търговия между членовете на БРИКС. През август рейтинът на руския президент Владимир Путин отбеляза нов рекорд – 87 на сто от хората в Русия са доволни от дейността му, сочи допитване на центъра „Левада“.

В крайна сметка санкциите показва силните и слабите страни на всяка икономика и възможностите за маневри на шахматната дъска на голямата геополитика. **И**

оговори с Русия. Поне още толкова на този етап, според министерството на земеделието, са и косвените загуби, предизвиквани от спада на цените и непродадените плодове и зеленчуци. Проблем за българските производители износители се оказва не само експортът, но и косвеният удар върху вътрешния пазар. Част от продукцията на други държави, предвидена за Русия, се насочи и към България. Тези стоки са по-добре субсидирани от нашите, освен това много от производителите в някои от европейските страни бързо са съумели да вземат компенсации, което им дава възможност да реализират на символична цена продукцията си. „Тези санкции са шанс за българските производители да се стимулира конкурентоспособността и търсенето на алтернативни пазари, а също по-добряване на крайния продукт“, смята наш земеделски производител. Санкциите обаче показваха, че на българската администрация и на държавната ни машина ѝ липсват гъвкавост и умение да извлича ползи от ситуации, в които други губят. Всъщност националната статистика отчете дефлация, „пръст“, в която вероятно имат и санкциите. Потребителите се радват на по-евтини стоки, а пенсионерите вместо предизборни обе-

щания за по-високи пенсии, получиха предупреждение, че този път може да има дори намаление.

Благодарение на руското ембарго за вноса на редица хранителни стоки Беларус опита вкусотиите, произведени в Европейския съюз. Доставкащите масово се обърнаха към Беларус, където деликатеси като камамберт и испанският хамон - продавани единствено във висок клас супермаркети на двойни и тройни цени в сравнение с Европа – са били по джоба само на най-богатите.

ПАЗАРЪТ НЕ ТЪРПИ ВАКУУМ

и Русия намери от Латинска Америка, Турция, Сърбия, Китай и други заместител на европейските стоки, които не стигат до нейния пазар. Руският премиер Дмитрий Медведев предупреди, че Европа ще плати за санкциите, които наложи на Русия, със своя дял от този пазар. В тези ниши ще влязат други производители и в тях европейските партньори няма да може да се върнат, след като ембаргото бъде отменено. Загубите за икономиката на Русия се оценяват на до 5%, останалото се отчита като вътрешни дисбаланси и ограничения. В страната ще се усвояват нови

ЛЮБИМАТА ИГРА СЕ ЗАВРЪЩА С НОВИ

100 000

ЛИТРА БЕЗПЛАТНО!

НА БЕНЗИНОСТАНЦИИ **ЛУКОЙЛ**

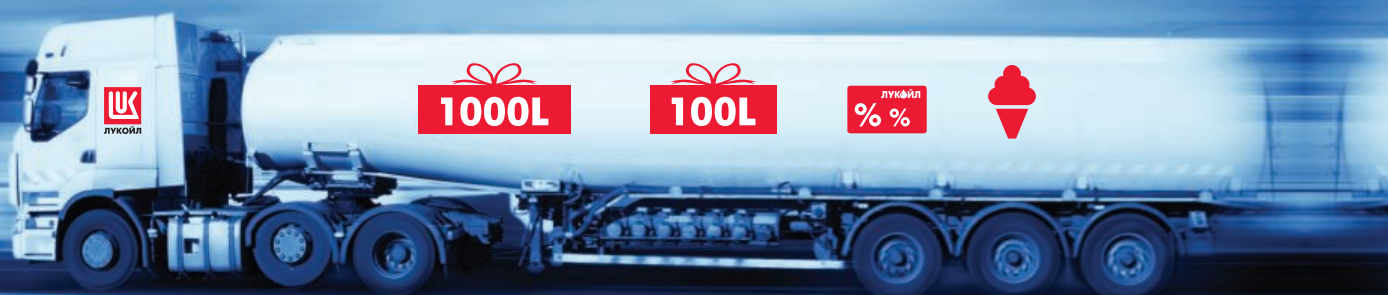
ИГРАЙ С НАС И СПЕЧЕЛИ!

- 50 карти x 1000 литра
безплатно гориво
- 500 карти x 100 литра
безплатно гориво
- 50 000
сладоледа
- 25 000 клубни карти за
зареждане с отстъпка

И ОЩЕ ЛЕТНИ ИЗНЕНАДИ

ОТ 8 АВГУСТ

САМО НА БЕНЗИНОСТАНЦИИ **ЛУКОЙЛ**

Консултантът Димитър Христов съветва компаниите как да се предпазват от загуби и провал в океана от неблагоприятни обстоятелства

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Бизнесът продължава да е излаган на най-неочаквани рискове. „Облаците“ над българските фирми не само не се разсеяха през 2014-а, а продължават да се съгъстват. Едни са заложници на ситуацията с КТБ, други на кризата в Украйна и последвалото ембарго, трети са силно зависими от вътрешнополитическата нестабилност... Рисковете имат свойството да излизат извън контрол, но има начини вероятността от загуби и нежелани резултати да се минимизира. От доброто управление зависи да се предотвратят предвидимите рискове, да се избегнат лошите инвестиции и щетите от неблагоприятни събития. За съвети, свързани с бизнес риска, потърсихме Димитър Христов, управляващ съдружник на „ХИРОН - Мениджмънт консултинг“ и експерт по управление и бизнес развитие.

По негова оценка

НИВОТО НА ЕФЕКТИВНОСТ НА УПРАВЛЕНИЕ

при повечето български компании е много ниско. Макар в последните 5 г. България да върви напред в индекса на конкурентоспособност и да е вече на 54-о място в света сред 144 страни, според доклада на Световния икономически форум за глобалната конкурентос-

Рискът под контрол

пособност, фирменото управление е една от основните причини за тази негодата добра позиция. Изоставаме именно в способността на бизнеса да прилага маркетингови инструменти, да привлича и задържа таланти, да обучава персонала си, да работи с научни и развойни организации, да прави трансфер на знания и технологии, да създава иновации. А ако една компания не е иновативна и не излиза с нови продукти и технологии, тя няма шанс на глобалния пазар. Много от българските компании изобщо не планират бизнеса си и е налице „странна“ липса на желание „локомотивът“ да се сложи на здрави релси. Управлението при повечето от тях е сложна комбинация от импровизация, проби-грешки, следване на добри примери и лична интуиция и това не е характерно само за малките и

средните предприятия, но и за големите фирми. Така се реализират загуби при кризисни ситуации или не се използват възможностите за растеж. Имаме много успешни фирми, но те пък не си задават въпроса колко по-успешни биха могли да бъдат. Малцина ползват методи и инструменти за планиране на бизнеса и управление на риска“, констатира Димитър Христов.

Бизнес рискът всъщност е

ВЕРОЯТНОСТТА КОМПАНИЯТА ДА ЗАГУБИ

от дейността си или да не достигне заложените си цели. Рисковете за всеки бизнес са безброй и ако една компания иска да ги управлява, тя трябва най-напред да идентифицира т. нар. рискови полета.

ция на рисковете и планиране на мерки. Рисковете се оценяват според силата на въздействие и вероятността от съдване и за най-сериозните от тях се разработват вътрешни „планове за смекчаване, наблюдение и управление“. Компаниите, управляващи големи инфраструктури, активи и непрекъснати производствени процеси, задължително имат план за подsigуряване на непрекъснатостта на производството си в условия на природни или предизвикани от човека бедствия и кризисни ситуации. Наличието на кризисен сценарий би направило всяка компания по-устойчива във все по-несигурната и динамична икономическа среда. Управлението е процес на непрекъснато вземане на решения и е добре предварително да сме си отговорили на въ-

Всяка компания е заплашена както от външни рискове (законодателство, бизнес климат, потребителско поведение, конкуренция, технологично развитие, природни катаклизми, банки), така и от вътрешни рискове (грешни управленски решения, стил на управление, умения на мениджмънта, поведение на акционерите, квалификация на персонала) и тези рискове трябва да се управляват. И докато вътрешните рискове се свързват предимно с човешкия фактор, то появата и влиянието на външните фактори по-скоро не зависят от самата компания. Майкъл Портър - един от водещите авторитети в областта на стратегическото управление, предлага динамичен модел за петте конкурентни сили, според който ръководствата на компаниите трябва да наблюдават и предвиждат появата на нови пазарни играчи или на заместващи продукти, да оценяват натиска, на който са способни основните купувачи и доставчици, и да следят поведението на отрасловата конкуренция.

Именно като отговор на

Така например за компания, чиито приходи над 80% се формират от един голям чуждестранен клиент, рисковото поле е бизнес моделът. Ако клиентът е добре, добре е и компанията. Но бизнес средата е неопределена, сложна и динамична и ако по една или друга причина ситуацията с този клиент се влоши или той спре да работи с българската компания, кризата е неизбежна. Ето защо управлението на бизнеса е и управление на риска, изисква предвиждане и планиране на мерки, които да смекчат или елиминират появата на подобни ситуации. Управлението при криза възниква, когато равновесието на една компания е нарушено и трябва да се предприемат оздравителни мерки. По-добър вариант е да се планират мерки, които да държат организацията по-далече от кризисна ситуация, за да не се стига до криза.

проса „Какво правим, ако...“, като се разработи и план за действие в екстремни условия, препоръчва Димитър Христов.

ДИНАМИЗМА НА БИЗНЕС СРЕДАТА

се е появила концепцията за стратегическо управление на фирмите. При динамичното развитие на пазарите и високата степен на неопределеност, която е резултат от голямото количество комбинации между външните и вътрешните бизнес фактори, компаниите просто трябва да бъдат добре подготвени за възникване на рискова ситуация със сценарий и план за действие. Съветът на Димитър Христов е всяка компания да има таблица за оценка на риска, в която да набележи най-важните рискове за своята дейност, както и вероятността

Уменията за управление на риска са условие за устойчив растеж на компанията, твърди Димитър Христов

ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ

за управление на риска в компаниите включват идентифициране, анализ, оценка и класи-

за тяхната поява. Прозрачното и демократично управление на една страна, основано на приемането на ценностите на пазарната икономика, е един благоприятен за бизнеса фактор. Рискът за поява на административни бариери или монополни протекции, даващи предимство на конкуренцията в този случай е малък и той няма да бъде в таблицата на риска на компанията. От друга страна, ако компанията е инвестирала в производството на зеленчукови консерви в условията на нелегален внос, тогава идването на власт на некорумпирано правителство може да се окаже сериозен бизнес риск, който трябва да бъде предвиден и да влезе в таблицата на риска.

Успехът на компанията зависи от ангажираността на всеки неин служител, а нейната

УСТОЙЧИВОСТ

до голяма степен е функция на това как нейните ценности и стратегии достигат до всеки работещ. В малките фирми растежът зависи от нейния собственик, от способността му да спечели доверието и да използва потенциала на хората, с които работи. Самият собственик най-често работи наравно с останалите служители и е лидер на екипа. Такива компании често са успешни и това им позволява да се разрастват до момента, до който визията и цели-

те на собственика се отдалечат от неговия персонал, а работещите се отчуждаят от резултатите на своя труд. Това е сериозен вътрешен риск, който може и трябва да се управлява чрез създаване на механизми и ползване на подходящи инструменти.

За да управлява риска, ръководството на всяка компания е добре постоянно да следи развитието на своя бизнес и всекидневно да анализира ситуацията, да предприема мерки за превантивни действия, като гържи под око какво прави конкуренцията. Компанията може да избере стратегия на лидерство, която често се основава на изграждане на конкурентни предимства чрез нови продукти или намалени цени, или стратегията на копиране на успешните практики и модели на конкуренцията. Конкурентното предимство, насочено към устойчивост, е ключов момент в управлението на риска в една компания. Първоначално компанията се развива на база на копиране и следване на своите конкуренти, но впоследствие преминава към иновации. Димитър Христов дава за пример китайските компании. Много от тях, които през деветдесетте години копираха американските или европейските продукти и технологии, сега вече са технологични и производствени лидери и са основен рисков фактор, който западните

мениджъри трябва да оценяват.

Рискът може да се управлява, макар той да е навсякъде и във всичко. Интересен и труден за оценка и решаване за всяка организация обаче е вътрешният

РИСК, СВЪРЗАН С КАДРИТЕ

Всекидневно се вземат множество решения, които засягат вътрешната организация, ръководенето на персонала и повишаването на неговата квалификация. Ако тези решения са на-

временни и правилни, това е залог за избягване на рисковете или за омокотвяване на техния ефект върху дейността на компанията. Всеки работещ в една компания трябва да е наясно с кариерното си развитие. Няма ли възможности за растеж, не виждат ли личната си перспектива като част от екипа на компанията, добрите специалисти напускат дори и да са добре платени. Тогава те по-лесно попадат в мрежата на „ловците на глави“. Загубата на ключов човек за компанията може да я доведе дори до фалит. Има и много оперативни рискове, свързани с персонала. Така например, ако за доставките на компанията отговаря служител, склонен към корупция, или който не е запознат с методите и техниките за управление на качеството на доставките и запасите, загубите на компанията може да са огромни. Ако складовите наличности не се управляват професионално,

това води до излишни разходи и загуби. Ако екипът, който е отговорен за техническата поддръжка, няма план за ремонт на машините и за тяхната профилактика, може да последва ситуация, когато ключово производствено звено спира поради авария. Ако мениджърите не са обучени и не са ефективни, това също води до пропуснати ползи за фирмата. Квалификацията, начините за взимане на решения, морално-етичните норми, липсата на вътрешен етичен кодекс може да се окажат рискови фактори за компанията. Съществуват обаче инструменти и дори софтуерни решения, които минимизират част от този риск.

Европейските програми занаяд пред все по-силно ще обвързват финансирането за бизнеса с наличието на оценка за риска, като проектите ще се преценяват и през призмата на влиянието върху европейската икономика. Степен-

та на иновативност и икономическата възвръщаемост ще са решаващи при съфинансирането на бизнес проекти от програмите на ЕС. Все повече ще нараства значението на капацитета на компанията да управляват проектите си и рисковите компоненти в тях.

Димитър Христов сравнява управлението на компанията с

ПЛУВАЩ АЙСБЕРГ

от който на повърхността се вижда само една малка част. Виждат се действията и поведението на компанията, както и нейните количествени и качествени резултати. Не се вижда това, което дъжи айсберга в правилната посока: дългосрочните цели, стратегията, капацитета, бизнес културата и ценностите на собствениците, уменията и знанията на персонала, използваните инструменти и методи за управление на риска. Искане се умение на мениджмънта да задава вярната посока при слаба видимост в океана от неизвестни. Всяка компания трябва да е наясно и какво да прави „в случай на...“. Иначе „сблъсъкът“ е неизбежен.

Бизнесът както всички живи същества има свой жизнен цикъл. Обикновено след фазата на бърз растеж следва фаза на зрелост и безметежно прибиране на плодовете на растежа, а след това неминуемо идва фаза на спад и отмиране. Затова, когато една компания достигне своя апогей, трябва да намери начин да поеме към нов връх. Това обикновено става на базата на нови технологии или на иновации - маркетингови или организационни бизнес модели, нови продукти и услуги. Рискът за един бизнес от достигане края на жизнения цикъл съществува и този риск никога не може да бъде предотвратен от само себе си. Затова Димитър Христов уверява, че ако умеете да управлявате жизнения цикъл на бизнеса си и на технологиите и обръщате сериозно внимание на управлението на риска, ще осигурите живот за компанията си и условия за нейния устойчив растеж. **И**

Факторингът минимизира рисковете пред износителите

Пазарът на този тип продукти достига 1,550 млрд. евро, казва Николай Стоянов, началник отдел „Корпоративно транзакционно банкиране“ в Пощенска банка

СТИЛИЯН ГРЕБЕНИЧАРСКИ

—н Стоянов, каква е ролята на факторинга за успешното развитие на бизнеса в страната?

- За да се развива успешно, бизнесът в България има нужда от подкрепа на партньори с опит във финансирането и международните взаимоотношения, които са наясно с тенденциите в икономиката. Факторингът, като един от продуктите, които предоставят краткосрочен ресурс за бизнеса, има съществена роля. Той представлява финансиране вземанията на дадена компания от нейните контрагенти - местни или чуждестранни. Услугата спомага и за управление на риска, най-вече при износ. Това е от ключово значение, особено когато става въпрос за нови пазари и нови партньори. Възприета вече по цял свят практика е продажбите да се осъществяват с отложено плащане, което носи определени рискове за продавача, които факторингът в голяма степен управлява. Не на последно място, факторингът повишава дисциплината на контрагентите. Когато е намесена финансираща институция, партньорите се стремят да спазват още по-точно договорените условия, а продавачът повишава имиджа си.

- На растежа в износа се залагат големи надежди за възстановяване на икономиката. С какъв факторингът може да допринесе в тази насока?

- Той е изключително важен за

износа, тъй като представлява следекспортно финансиране, на база вече произведен и изнесен продукт. България е отворена, експортно ориентирана икономика и факторингът ще допринесе все повече за възстановяването ѝ и реализирането на продукцията на наши компании зад граница. Те получават адекватно оборотно финансиране, за да затворят производствения цикъл и затвърдят позициите си. Ние, като факторинг компания, а сигурен съм и останалите конкуренти, се стремим да консултираме и подпомагаме клиентите си с нашия опит, а дори и с идеи при структуриране на сделките. Малкият и средният бизнес, излизайки за първи път извън страната, е изключително важно да го направят успешно, защото след това е много по-лесно да разширяват своите пазари.

- Какви са тенденциите на българския пазар и къде се намира Пощенска банка в него?

- През последните 7 г. наблюдаваме сериозен ръст в обема и обхвата на факторинга. Важна е ролята на самите факторинг компании в популяризиране на този тип услуги. Пазарът им в страната се оценява от факторинговите компании на 1,550 млрд. евро за 2013 г. (близо 4% от БВП - б.а.). Очакваме умерен ръст през настоящата година, който да се запази и за следващата. Динамиката е тясно свързана с икономическата ситуация в Европа, където са концентрирани над 60% от износа. Колебанията във възстановяването на Стария

континент неминуемо се отразяват и на този бизнес. Тенденцията е все пак позитивна, а и според нас има потенциал за развитие - делът на факторинга в развитите страни е около 8% от БВП. Целта ни е да го разкрием напълно и възможно най-бързо.

В България, както в по-голямата част от Европа, този тип операции се осъществяват предимно от банки. В страната оперира една-единствена международна небанкова факторинг компания. Конкуренцията ще расте, защото тя по традиция е за привличане на добри и перспективни клиенти. Затова е изключително важна не само цената, но и наборът от продукти и възможността за цялостно обслужване.

През 2013 г. заехме лидерската позиция във факторинг дейностите в България, измерени с обема на сделките. За Пощенска банка той възлезе на 610 млн. евро, което представлява близо 40% пазарен дял. Отделяме голямо внимание не само на общия пазарен дял, но и на този в експортния сектор, където сме традиционен лидер с около 60%.

- Какво трябва да знае мениджър, желаещ да продаде вземания?

- Разбира се, факторингът е използван от по-големите компании, но това не означава, че само те имат достъп до него. Нашият стремеж е да подпомагаме малкия и средния бизнес. Най-често клиенти са представители на производствени, експортно ориентирани бизнеси. За размера на вземанията

Николай Стоянов е началник отдел „Корпоративно транзакционно банкиране“ в Пощенска банка и заместник-председател на Асоциацията на българските износители. Притежава 20 години опит в банковата сфера, като последните 9 работи в управление „Корпоративно банкиране“ на Пощенска банка. Отговаря за ежедневния бизнес с корпоративните клиенти на банката, включително факторинг, банкови трансакции, управление на текуща ликвидност и депозити, документарни операции, консултации и структуриране на външнотърговски сделки, и др. Завършил е УНСС с две магистратури - индустриален мениджмънт и банков мениджмънт.

Euler Hermes.

Като цена факторингът е напълно съпоставим с останалото оборотно финансиране, което предлагаме. Това е резонно, имайки предвид, че е с краткосрочен характер и базиран на вече осъществена сделка. Ние финансираме набор от избрани търговски контрагенти на нашия клиент. Основно условие е целият бизнес с конкретен негов търговски контрагент да се осъществява чрез нас. Принципет е важен, за да следим взаимоотношенията и поведението им. Това е добре и за нашите клиенти, защото ако усетим сигнали за възможен проблем с партньор, можем да споделим това с тях и да реагираме адекватно. Желанието ни е да обхванем максимален дял от износа на определен клиент. Дори плащането да не е отложено, фактурите могат да преминават през нас и така да осъществяваме мониторинг и събиране на вземанията. Ние се стремим да прегоставим възможно най-добри условия на клиентите си, за да може бизнесът им да функционира гладко и да се развива възходящо.

също няма ограничения, но е по-добре те да са структурирани в по-голяма единична стойност. Услугата е свързана с много документи и колкото по-оптимизиран е техният брой, толкова по-добре. Мениджърите трябва да познават партньорите си, пазарите и средата, в която оперират. Важно е да се знае, че факторингът е продукт за финансиране на редовни вземания, а не на просрочени такива.

- Какви условия предлага Пощенска банка при финансиране на вземания?

- Ние работим с пълен набор от факторинг продукти - със и без регрес. Включваме освен финансиране и администриране на вземания. Не по-малко важно е покритието на риска от неплащане и несъстоятелност. Особено когато става въпрос за износ и услуга без регрес, се използва покритие на кредитния

риск. То се извършва в сътрудничество с най-голямата асоциация в областта - Factor Chain International (FCI), чийто член е и Пощенска банка. Когато една компания сключи договор за първи път с чуждестранен партньор и не познава достатъчно добре състоянието на бизнеса му, ние се свързваме през FCI с факторинг компания в съответната страна, която има необходимата информация. Тя прави финансов анализ на контрагента, одобрява искания от нас лимит и поема на 100% риска за плащане от страна на чуждестранното дружество. По този начин клиентът ни е спокоен, че каквото и да се случи, плащането по неговия износ ще е гарантирано. Друга възможност, която зависи от конкретния случай, е използването на подобно покритие от някой от мултинационалните застрахователи в този бизнес - Soface, Atradius и

Диаманти завинаги

Пристъпвайте към подобно вложение, след като добре се информирате за всички рискове

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Диамантите се купуват, но не се продават, гласи известно еврейско правило. Има и една стара препоръка за инвестициите, според която трябва да разделите богатството си на три. Една трета оставете активни – например собствени предприемачески активи. Нека една трета под формата на недвижими имоти и ценни книжа да носи рента. Една трета запазете като резерв за лоши дни, който може да не се наложи да използвате и да го предадете на следващото поколение. Своето доминантно място тук имат златото, скъпоценните камъни и преди всичко диамантите.

Може и да е търговски трик, но диамантът се е превърнал в задължителен атрибут на проспериращите. Предимството му е, че в много малък обем са

концентрирани огромни пари. Търговците на диаманти уверяват, че цените не са заплашени от срив, тъй като той е изчерпаем природен ресурс. Нови не се образуват, те са създадени преди минимум 4 млрд. години. От 1 тон руда се добиват от 0,2 до 0,5 г диаманти. Освен това 80-85% от добитите диаманти нямат качество и изобщо не са подходящи за бижута или за инвестиция. Те

отиват за промишлеността и се ползват за режещи инструменти, намират приложение в козметиката и медицината. Твърди се, че към 2035 г. се очаква добивът на диаманти да е към своя край. Средната класа в Китай и Индия нарасна, а това се отразило сериозно и на търсенето на диаманти. От април до края на август т. г. малките бижутерски диаманти от 0,2 до 0,5 карата са поскъпнали с 12%. Цената се определя на базата на 800 хил. данни от цял свят, които се събират и обработват.

„Диамантите са
**ДЪЛГОСРОЧНА
ИНВЕСТИЦИЯ**

която се прави с цел диверсификация на вложенията. В тях не бива да насочвате оборотни средства или пари, които са нужни, за да живеете. При златото има много пикове и резки спадове, докато при диамантите цената върви нагоре. Между 3 и 7% поскъпва годишно в период на един век назад суровината,

Модните течения засягат силно бижутата, напомнят познавачи

Диамантът се е превърнал в задължителен атрибут

от която се правят брилянтите”, обяснява Мартин Кутнер, директор на българския клон на Diamonds International Corporation. Той не препоръчва на клиентите си да купуват диаманти, ако след няколко месеца ще поискат обратно да ги продадат. В краткосрочен план не се реализират печалби, затова диаманти се продават най-рано след 3 години. Колкото по-дълго ги притежавате, толкова повече печелите от нарастването на цената им, уверява Кутнер. Има различни видове инвестиции, и преди да се насочите към нещо конкретно, трябва да направите внимателно проучаване и добре да прецените рисковете, предупреждава търговецът. И още: „Диамантите са тотална стабилност, в тях са инвестирани между 20 и 30% от всички свободни средства по света и този дял расте. Диамантите са подходящи за хора, които търсят

СИГУРНОСТ И БЕЗОПАСНОСТ

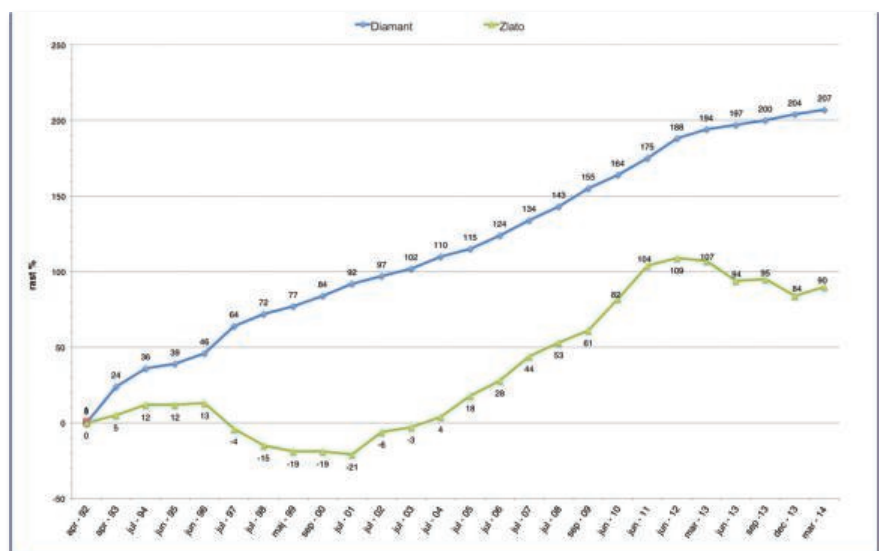
за своите средства. Тази инвестиция не е за онзи, който се стреми към спекулация и очаква

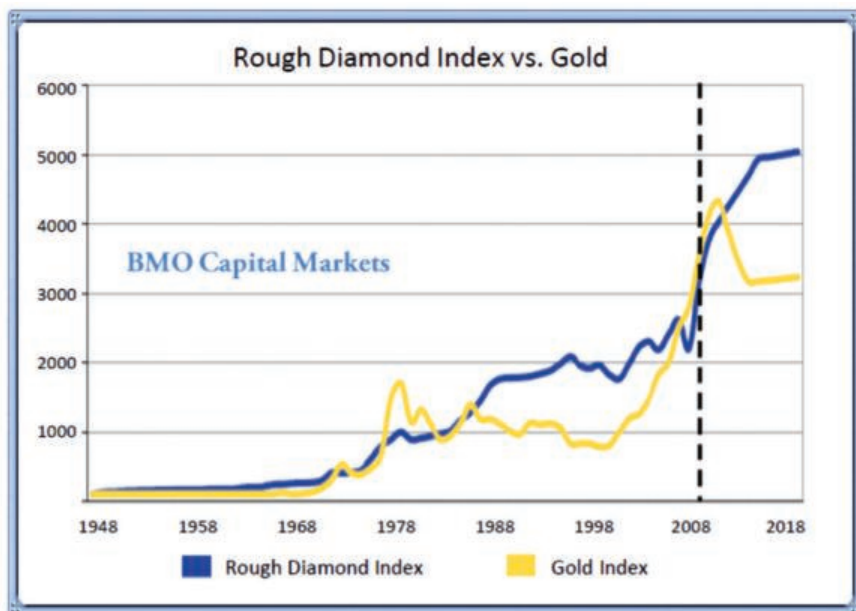
бърза печалба.”

Предимството да се влагат пари в инвестиционни диаманти е, че тези скъпоценни камъни постоянно увеличават стойността си, твърдят експерти от този бизнес. И съветват, когато купувате с цел инвестиция, да влагате в диаманти, шлифовани по формата на брилянть. За последните 10 години тяхната цена е нараствала между 2 и 18,4% годишно.

„Парите са само цветна хар-

тия, нищо друго. Но хората позволяват да бъдат омайвани и някои си купуват злато без физическата му наличност. Неотдавна стана ясно, че 70% от златото, което е продадено, никога не е било добито. Затова обяснявам на всеки, че инвестира ли в злато, да иска ключето. Купува ли диаманти, да не се задоволява само с техния сертификат, а да си го прибере на сигурно място. Имаме клиенти, които дори се учудват, че им даваме брилянтите. Те отново

очакват да получат само някакви хартийки. Питам ги колко пъти още искате някой да ви излъже, някой да ви затвори банката и да не може да си теглите вашите хартии. Когато имаш злато и диаманти, подобни промени не са чак толкова страшни, тъй като имаш нещо, което може да замениш за пари, стока или услуга”, казва Мартин Кутнер.

СПЕЦИАЛИСТИТЕ СЪВЕТВАТ

с инвестиционна цел да купувате диаманти над 1 карат и с колкото по-добри параметри е камъкът, толкова по-добре. При качествените диаманти в дългосрочен план има най-силно поскъпване. В десетгодишен период цената на диамантите в категорията 3-7 карата е нараствала с 12-14% годишно. За последните 100 години има само няколко случая, в които цената на диамантите е паднала с до 4%. Носкоро тя се връща на нивото, от което е паднала, и пак е поемала нагоре.

Диамантите е добре да се купуват от реномирана компания, която да гарантира, че зад цената стои съответното качество. Тя трябва да поема ангажимента след време, ако имате нужда да се освободите от тази инвестиция, да купи обратно камъните. Има един тънък

момент, че се купуват и диаманти, които не отговарят на качеството, за което са продадени. Затова изисквайте

СЕРТИФИКАТ

от гемологическа лаборатория, където са посочени всички параметри на диаманта, препоръчват от Diamonds International Corporation. Никои търговец, продавач или златар няма право да издава сертификата на диамант. Те може да се правят само от гемологическа лаборатория и за да има гаранция за качеството, то се препоръчва тя да е някоя от реномираните и признати в цял свят. Важно е в сертификата да е записано, че е добит по законен път и не е кръвав диамант. С лазер фино може да се гравира номерът на сертификата, което го защитава от фалшификации. Камъкът трябва да е о п а -

кован по специален начин и да притежава защитни знаци. Диаманти, чиято история не се знае, нямат сертификат и опаковка, трудно подлежат на обратно изкупуване. Случва се в Diamonds International Corporation притежатели на диаманти да ги занесат за проверка и да се окаже, че те не са истински или пък не отговарят на качеството, за което са продадени.

КЪДЕ ДА СЪХРАНЯВАМЕ

диамантите е въпрос, който всеки техен притежател си задава. Може в банков трезор, но тогава губите точно онова, което е предимство на диаманта. Той е малък и незабележим, може да бъде скрит навсякъде, а и металотърсачите не го

Инвестирате ли в диаманти, трябва добре да се информирате, преди да направите първата крачка

ловят и крадците нямат никакъв шанс. „Готов съм да ви дам 10 хил. евро, ако за два дни успеете да намерите къде в моя апартамент има скрит диамант”, обзалага се Мартин Кутнер.

Избирате ли инвестиционни диаманти, специалистите съветват качеството да е отлично или много добро, но в никакъв случай добро. С просто око може и да не забележите разликите, но разликата в цената между отличното и доброто качество е 30%. Затова, инвестирайте ли в диаманти, трябва добре да се информирате, преди да направите първата крачка, съветват специалистите. Продават се диаманти с лоша шлифовка, а когато параметрите са лоши и вие не подозирате това, може да платите с 60% по-скъпо.

Diamonds International Corporation е от шест години на българския пазар. През това време има много покупки, но

ОБРАТНО ИЗКУПУВАНЕ

се прави рядко. Уверяват, че ако се стигне до това, отстъпката се движи между 15 и 30% от цената, на която към момента съ-

ответният диамант се търгува на борсата.

В бижута не се препоръчва да се възраждат най-качествените диаманти, тъй като визуално разликата с по-ниското качество се губи. Но право на всеки клиент е да направи с инвестиционния диамант онова, което намери за добре. Дори да е врагден в бижу, стойността на камъка не се намалява. Знае се, че диамантът е най-твърдото познато вещество, той не взаимодейства с химикали, не се окислява, но е твърде крехък.

Диаманти се продават само в краен случай. Те винаги запазват стойността на парите и с тях не бива лесно да се разделяте, казват търговците. През 1948 г. най-големият производител на диаманти De Beers пуска в обращение слогъна „A diamond is forever” (англ. Диамантът е завинаги). И наистина, ако купите подобен камък с цел инвестиция, може да се окаже, че е завинаги ваш. Проблемът идва от това, че цената се определя не от продавачите,

Диаманти без сертификат от реномирана гемологическа лаборатория още по-трудно се продават

а от купувачите. Запознати прегупреждават, че инвестицията в диаманти е мит и заблуда и особено в момент на криза те са бавноликвидна стока. Макар че е лесно да се купи един диамант, не е така лесно да го продадете, освен ако не сте вече утвърден търговец на тези скъпоценни камъни. Ето защо, преди да инвестирате, проучете внимателно всички „за” и „против” и тогава направете своя информиран избор. Рискът остава за вас. **И**

Последният джентълменски бизнес

Да станеш член на диамантенa борса е огромна награда за това, което си направил, твърди Мартин Кутнер от Diamonds International Corporation Бългрия. Те са общо 28 в цял свят. Най-реномираната е в Антверпен, Белгия, наред с още три в града. За да ви приемат в това затворено общество, трябва да спечелите доверието на хората, които задават правилата в този бизнес. Нужно е да правите значителни обороти и да получите покана от някой член на борсата. Необходимо е да имате петима гаранți, които да застанат зад вас, и да дадат надеждни доказателства, че няма да има проблем нито с миналото ви, нито с начина, по който ще управлявате своя бизнес. Стигне ли се до проблем, приключват завинаги с тази дейност и заедно с вас от борсата си тръгват и вашите гаранți. Това е последният джентълменски бизнес и в него думата значи много. Стиснете ли си ръцете, ангажиментът е поет и от двете страни, уверява Кутнер. В бизнеса с диаманти не се допускат хора с много пари, но с нечисти намерения. В този затворен кръг се приемат само проверени хора, които няма на нарушат добрата традиция. Парите не са решаващ фактор, от значение е и моралът. Политиката стои встрани от този бизнес. Контролът върху него се осъществява от много малък затворен кръг.

Енергийният борд, без

От новата структура се очаква да докаже, че умее да взема балансирани решения

ЯНА КОЛЕВА

Сигурно си спомняте приказката за една малка страна, чийто цар решил да премахне ганъците. Основният поминък на населението било производството на грозде и вино и за да може царството да се издържа, всеки трябвало веднъж в годината да гаде по делва от най-доброто вино, която да изсипе в огромна бччва. Всеки си мислел, че делва вода в общото количество няма да се усети, затова накрая бччвата се оказала пълна с течност, в която няма и капка вино. Нещо подобно се получи и в българската енергетика, след като т. нар. зелени централи започнаха да никнат като гъби. Мнозина решиха, че техният скъп ток, влязъл в общия електроенергиен микс, няма да се усети много. Нещо повече – вместо да ползват екоенергията, която произвеждат, всички тези производители си купуват от по-евтиния ток, предлаган от трите електроразпределителни дружества.

ВЕИ ИНВЕСТИТОРИТЕ

се надяваха токът да се изкупува безпроблемно, но това не става.

Те искат висока цена, а пазарът – ниска. Натискът за поскъпване на тока не спира. Протести срещу високите сметки за ток през февруари миналата година свалиха кабинета „Борисов“, но с това напрежението и дисбалансите в енергийната система не само не намаляха, но продължиха да растат. Така тази пролет представи-

телите на ВЕИ сектора излязоха с предложение за създаване на енергиен борд с финансов ангажимент от международните финансови институции като гарант за реформи и спазване на законността в енергетиката.

През август служебното правителство създаде Енергиен борд като постоянно действащ консул-

Служебното правителство създаде Енергиен борд към МС за решаване на важни общественозначими въпроси в областта на енергетиката, председателстван от вицепремиера Екатерина Захариева

КОЙТО (НЕ) МОЖЕМ

тативен орган на Министерския съвет за решаване на важни общественозначими въпроси в областта на енергетиката. Той се оглавява от вицепремиера по икономическата политика Екатерина Захариева, а зам.-председател е министърът на икономиката и енергетиката. Управляващите аргументираха появата на новата структура с необходимостта от продължаване работата по реформите в енергийния сектор и намеренията да се повишат прозрачността, диалогът и

ПАЗАРНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

с оглед преодоляването на затрудненията в българската енергетика.

Нужен ли ни е наистина енергиен борд, или с края на служебното правителство трябва и той да си отиде? Тук мненията се разделят на двете – едни са „против“, а други са „за“ съществуването на този консултативен орган.

Йордан Костадинов, бивш изпълнителен директор на АЕЦ „Козлодуй“, смята, че енергийният борд е ненужен: „Никъде в конституцията не е предвидена подобна структура. И ако в него ще влизат хора със съмнителна компетентност за

енергетиката, той става направо опасен. Не може всяко правителство, което дойде на власт, да прави кадрови рокади в енергетиката и от А до Я да сменя хората, които я управляват. Но енергетиката е един от последните отрасли, който все още работи, и затова погледите са насочени натам.“ Според Костадинов трябва да се определят какви точно ще са приоритетите на държавата в областта на енергетиката. Знае се, че 1% ръст в икономиката е свързан с 2% ръст в енергетиката, която трябва да е крачка пред икономиката. Затова е добре да се предвиди какво ще е икономическото развитие на страната занаят и така по-лесно ще постигнем яснота от точно каква енергетика се нуждаем, смята още Йордан Костадинов. През последните години няма нито един голям енергиен проект, по който България да има ясна позиция. Не знаем трябва ли ни „Южен поток“, АЕЦ „Белене“ или 7-и блок на АЕЦ „Козлодуй“ и затова сме ха напред, ха назад. За да има успех, трябва да има последователност, уверява бившият шеф на АЕЦ „Козлодуй“.

„Енергийният борд беше създаден от акционери във ВЕИ, които се почувстваха застрашени от нашите действия в енергетиката. Но

правителство, което не е законно избрано от парламента, няма право да създава подобни нови структури. Отнемат се изконни права по конституция на органите, които могат да определят държавната политика в енергетиката – Министерството на икономиката и енергетиката и Държавната комисия за енергийно и водно регулиране.

ДВАТА ОСНОВНИ ПРОБЛЕМА

на българската енергетика са слънчевите и вятърните централи, от една страна, и т. нар. американски ТЕЦ-ове, от друга. Сключени са дългосрочни договори за преференциално изкупуване на цялата произведена от тях енергия на цени, многократно надвишаващи пазарната цена. Това изкривява пазара“, твърди Явор Кулюмджиев, зам.-председател на парламентарната комисия по енергетика в 42-ото народно събрание. Според него на т. нар. свободен пазар на електроенергия на практика ще се конкурират АЕЦ „Козлодуй“, държавната ТЕЦ „Марица-изток 2“, държавните ВЕЦ-ове и двата ТЕЦ-а на Христо Ковачки. Всички останали са с гарантирано изкупуване на тока, с гарантирана

възвръщаемост, което е незападно източване на средства. Основната тежест ще падне върху гражданите и върху всички, които ползват мрежата с ниско напрежение, предупреждава Кулюмджиев. Инвеститорите във ВЕИ предлагат държавата да им плати високата цена за тока, а после тя да поеме и сметките за електричество на енергийно бедните. Неговата позиция е, че всички трябва да направят стъпка назад и да намалят претенциите си.

Според противниците на енергийния борд новата структура няма да реши проблемите, само ще ги за-

гълбочи. Но според Красен Станчев, председател на УС на Института за пазарна икономика, това е

СПИРАЧКА ЗА БЕЗОТГОВОРНО ПОВЕДЕНИЕ

По негово мнение в борда трябва да участват експерти от Европейската комисия, ЕБВР, Световната банка и от страната, но не много на брой. Те може да искат консултации от всички представители на енергийни компании в страната, като диалогът трябва да се води прозрачно. Трябва да се наблюдават

и страничните ефекти, тъй като енергетиката е свързана и с банковата система, и с индустрията.

Енергийният борд може да се използва като широка платформа за дискусии и крайно време е всички заинтересовани да започнат да си говорят не чрез медиите, а на общ форум. Новата структура може да се усъвършенства и да стане ефективен способ за балансиране на интересите в този сектор. Ако следващото правителство прекрати тази практика, ще е като да дадем живот на нещо ново и преди то да „прохроди“, да го изхвърлим заедно с водата, казват привържениците на идеята.

Проф. Атанас Тасев, енергиен експерт:

Преплитат се много интереси

В ситуацията с енергийния борд се преплитат много интереси и има голяма опасност той да не може да работи ефективно. В този формат на борда вземането на решения е невъзможно, ако не се приложи научният подход.

Когато има ситуация на противоречивост в целите и критериите, науката предлага методи и алгоритми как да се постигне равновесие. При дадени алтернативни разпределения на ресурсите и определен брой участници, ако не е възможно действие, при което пазарното положение на поне един участник да се подобри, без то да доведе до влошаване на пазарното положение на друг негов конкурент, това се нарича Ефективност на Парето, или ефективност на разпределението.

С прилагането на теорията на игрите на Джон Неш също може да се постигне баланс. Когато в некоалиционна игра, в която има много разнородни интереси, дърпате чергата към себе си, теоретично ще получите много по-малко, отколкото ако отчетете интереса на другата страна. Науката е създала цивилизационен подход и дава решение на базата на компромиса.

Всеки може да иска цената на произведения от него ток да е висока. Преди това обаче той добре трябва да си даде сметка какво става в икономиката като цяло. Искате да ви изкупуват тока, но се пораждат негативни настроения, тогава се търси компромисно решение. Когато всеки разбере това правило, в рамките на

Когато в игра с много разнородни участници дърпате чергата само към себе си, ще получите много по-малко, отколкото ако отчетете интереса на другите

Енергийния борд ще може да се постигне равновесие.

Сега сме в ситуацията на 2002 г., когато цената на тока трябваше да се повиши драстично. Тогава Световната банка, която беше наш консултант, се намеси и наложи щадящ сценарий на тристепенно поскъпване на тока. Това дава надежда, че и сега Световната банка може да предложи сценарии, които да бъдат възприети колективно и да се премине към плавно поскъпване на електроенергията.

След като вече е създаден един орган, по-добре да не се отказваме от него, а да намерим начин той да стане полезен при управлението на енергетиката. Бордът всъщност не е борд, тъй като той не отнема правомощия. Понятието е условно и може да се предложи по-подходящо наименование, например Национален консултативен съвет по енергетика.

През 2015 г. България трябва да е либерализирала напълно своя енергиен пазар. По нищо обаче не личи страната да е готова за това, ето защо България трябва да поиска дерогация поне с три години. Нашата енергийна система беше балансирана по най-добър начин: 20% ВЕЦ, 40% ядрена енергия, 40% ТЕЦ. Това беше добре, докато не се появи новото чудо ВЕИ, което предизвика шокъв ефект. Ето защо България не може финансово да отговори на либерализацията на енергийния пазар и ако това се направи, то ще има непоправими последици за икономиката и за социалния мир. Необходим е плавен преход.

Модерна бизнес кула ще се извиси над столицата

Българският пазар на офис площи бележи сериозно раздвижване през последната година, а прогнозите на експертите са положителни. Очаква се международните инвеститори да се завърнат у нас, привлечени от стабилните наеми и намаляването на свободните офис площи. Пазарът на офиси в София е благоприятен и предлага примамливи възможности за инвестиция с пресметнат риск, а средните стойности на наемите остават стабилни. Търсенето ще се концентрира предимно върху офисите от клас А. Най-новият проект от такъв тип ще се издига в най-развитата и предпочитана бизнес зона в София - сградата Sofia Business Tower ще бъде разположена между булевардите „Цариградско шосе“ и „Брюксел“, непосредствено до един от най-посещаваните молове в града The Mall, Novotel Sofia, и бизнес сградите Mega Park и European Trade Center.

София Бизнес Тауър е забележителна сграда със своята височина и архитектурен дизайн. Фасадите на сградата са решени като няколко типа, в зависимост от височината и изложението. Проектът се състои от 26-етажна сграда и ниска 8-етажна сграда, 3 партерни нива и 4 подземни нива с общо 675 паркоместа. Създадена е възможност за обединяване на офисните модули от двете тела и за различни конфигурации на офисните площи.

Инвеститорите в проекта Галакси Пропърти груп и „Актив Пропъртис“ АДСИЦ споделят, че концепцията за София Бизнес Тауър се базира на балансирания подход към петте основни аспекта на съвременната архитектура и дизайн – функционален, технически, икономически, екологичен и естетически. Всеки един от тях е внимателно изследван в контекста на основните тенденции в бизнес сградите и е търсено тяхното устойчиво прилагане в проекта и хармонията между тях. [И](#)

Sofia Business Tower ще бъде разположена между булевардите „Цариградско шосе“ и „Брюксел“

Явор Джонев, съосновател на „Сирма Груп Холдинг“:

Благоденствието се гради чрез знание

Явор Джонев е съосновател на групата от софтуерни компании "Сирма Груп Холдинг". Зам.-председател е на УС на Българска асоциация на софтуерните компании и ръководител на работната група по образование. Съавтор на Стратегическите изисквания на софтуерната индустрия за реформа на образователната система. Джонев е съосновател и председател на Института за прогресивно образование. Внедрява системата за преподаване на математика Jump Math в България.

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Софтуерната индустрия се развива бързо, но в момента тя забавя темпо, само защото няма достатъчно кадри. Затова едно от исканията на този бранш е да се намерят варианти за подкрепа на хора от сектори с ниска добавена стойност, които за година да променят квалификацията си и да се вляят в отрасли с висока добавена стойност. Другото искане е да се даде преференция за по-лесното привличане на хора от региона с т. нар. сини карти за нуждите на софтуерната индустрия, за да може да решим кадровия проблем. Също така е необходимо коренно да се променят целите и качеството на училищното образование, за да изгражда вътрешна мотивация за учене, умения и навици за мислене, емоционална и социална интелигентност, както и увереност за реализация в „трудни“ научно-технически и творчески професии. И ако в България се осигурят подходящи инфраструктурни условия за живот, в това число добро образование и здравеопазване, няма да има причини добрите специалисти да предпочитат да работят в чужбина, смята Явор Джонев.

Индустрия с висока добавена стойност, каквато е IT сферата, според него се прави от образо-

СТОЯН ЙОТОВ

Ще създадем икономика с висока добавена стойност, когато ученето през целия живот стане приоритет

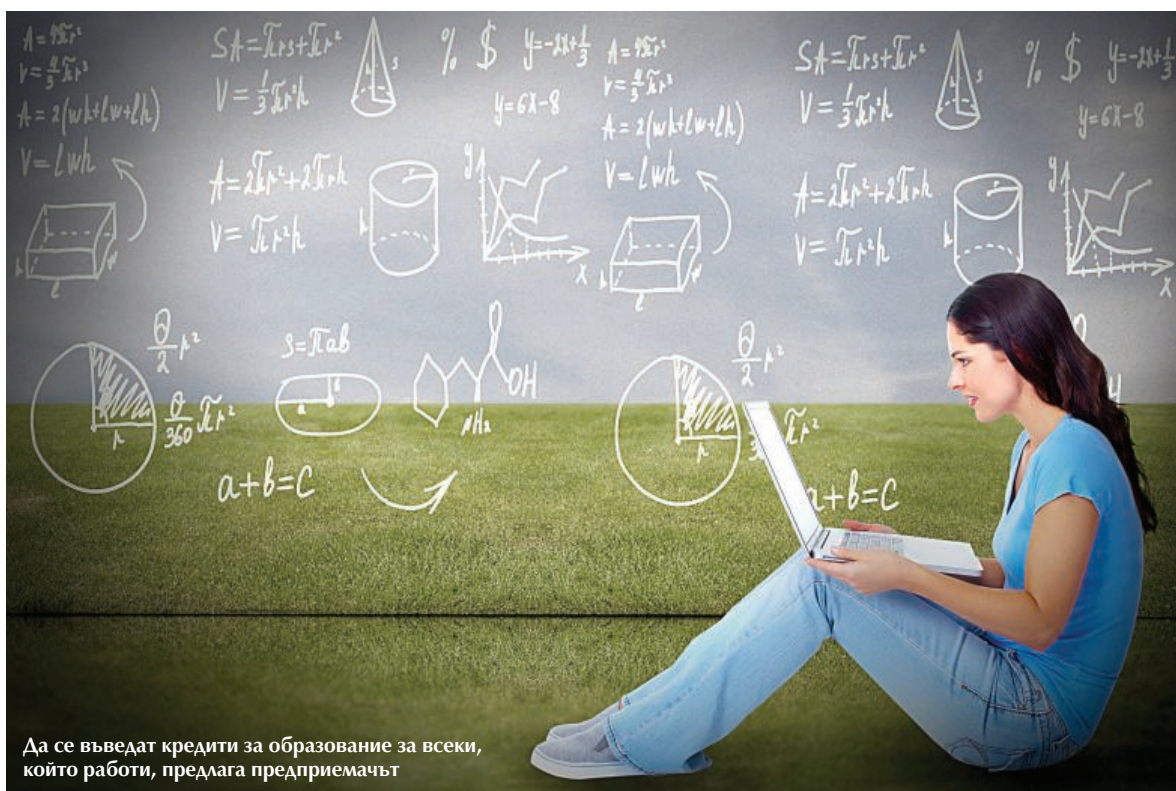
вани хора. За целта е необходимо

ДА СЕ РЕФОРМИРА

началното и средното образование, така че то да изгражда универсални качества у децата. Те трябва да са с активно отношение към живота и да имат нагласата позитивно да го променят. Да се стремят към своето личностно усъвършенстване и да имат ангажираност към общественото развитие. Освен чрез отделни проекти като Jump Math, Junior Achievement България, „Заедно в час“, които са се доказали като добри практики, промяната трябва да стане чрез предефиниране на изискванията към образователната система. Обществото ясно трябва да заяви своите изисквания към образованието, след което е нужно политическият механизъм да сработи и да постави тази реформа като консенсусна обществена цел, казва Джонев.

Крайно належаща е цялостна реконструкция на образованието за учителите, както и на отговорността на училищните общности да определят образователните си политики. Полша е показателен пример как една образователна система за 20 години може да стане водеща в света. Ако сега в България се заемем с такава промяна, ясни резултати може да има след два пълни правителствени мандата, а видими резултати – още през първата година, прогнозира съоснователят на „Сирма Груп Холдинг“. Според него не бива да се разчита политиките да иницират подобна промяна, а е нужно обществото да е движещият фактор за тези реформи.

За да се премине към икономика с висока добавена стойност, всеки сектор и всяка компания

Да се въведат кредити за образование за всеки, който работи, предлага предприемачът

трябва да обърне внимание на образованието и квалификацията на хората, които в момента работят в тях. Този приоритет трябва да бъде

ПОДКРЕПЕН ОТ ДЪРЖАВАТА

като се въведат кредити за образование за всеки, който се труди. Не бива бедните и безработните да свикват да получават помощи, те трябва да подложат на преквалификация. Работещите в индустрии с ниска добавена стойност трябва да бъдат стимулирани да учат, за да се преместват от индустрии с ниска добавена стойност към сектори, където тя е по-висока. Това е инвестиция, а не разход за държавата. Тя ще се върне твърде бързо, когато добре обучените хора увеличат своите доходи. Така ще се получи цикличност в повишаването на квалификацията и съответно на жизнения стандарт на хората в страната. Когато започнем да гледаме на образованието като на инвестиция, ще започнем да мислим как да извлечем максимални ползи от нея, посочва Явор Джонев.

Образованието е инструмен-

тът, чрез който

МОЖЕМ ДА ВЛИЯЕМ ВЪРХУ БЪДЕЩЕТО

на децата си. И затова трябва да започнем да мислим не само за създаването на икономика с висока добавена стойност, но и за общество с висока добавена стойност. Това означава, че на по-високо ниво ще се издигне цялостното личностно развитие на човека във всички негови роли - на човек, на родител, на работещ и на работодател, на партньор и т. н. Тук обаче стигаме до ефективността на държавните политики. Те се правят сами за себе си, губират се, без да има ясни цели и стратегия. Ето защо, когато се установи, че прилаганите мерки не работят, трябва бързо да бъдат сменени.

Държавната администрация се нуждае от мениджъри, които проявяват гъвкавост и активност при постигането на целите. Те трябва да носят отговорност за инвестициите, които се правят, както и за крайните резултати. Тази промяна в мисленето е също толкова важна, както необходимостта от професионализирането на държавната администрация. Изискванията към

тези ръководители трябва да са като към мениджърите в частния бизнес, също така те трябва да са мотивирани с високи възнаграждения, смята Джонев. В Канада има програми, в които висши мениджъри от успешни компании заемат за няколко години

ВАЖНИ ПОСТОВЕ В ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Това влива свежа енергия и сила и дава друга динамика на държавните дела. Тези професионалисти се наемат, за да осигурят определена социална, но и финансова възвръщаемост на средствата, които държавата влага в определени програми. Откъде ще се намерят толкова средства, питам Явор Джонев. Според него може да се тръгне от държавната политика за социално подпомагане. Тя трябва да се префокусира така, че някои кадри от индустрии с ниска добавена стойност да повишат своята компетентност и да се преместят в сектори с висока добавена стойност. Ако в държавния бюджет няма средства, се взема заем, а има и други варианти да се намери финансов ресурс. Парите се инвестират в програми за повишаване на квалификацията. Задължителното условие е процесът да се управлява от професионални мениджъри. След две години инвестицията започва да дава възвръщаемост, а същевременно продължава да се реинвестира в обученията.

По думите на Явор Джонев по същия начин стои въпросът с образованието. Неговата промяна ще доведе не само до икономика, но и до общество с висока добавена стойност. Началото може да се постави с финансирането по европейските програми. Нужно е само някои да задвижи този процес.

Имаме ноу-хау и можем да направим най-добрата програма в света за обучение на учители. Можем да привлечем и учени от цял свят, които да се включат в създаването на системата, уверява Явор Джонев. Това обаче не може да се направи като частна инициатива, тъй като не би била в състояние да осъществи структурни промени. Това по-скоро е ангажимент на държа-

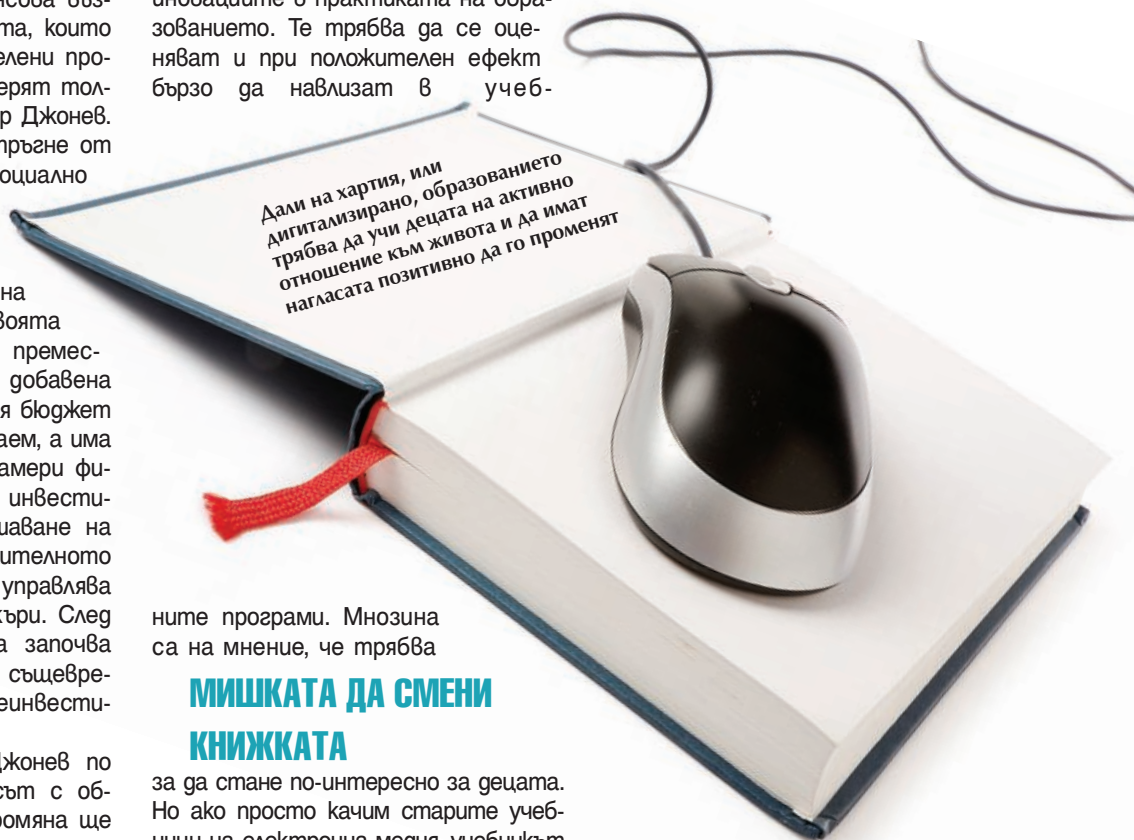
вата. Частната инициатива може само да покаже, че нещо е успешно. Тя прокарва пътя и отсява добрия опит. Jump Math например показва, че е най-добрата програма по математика. Тя превръща учениците в отличници. През тази година ще бъдат обхванати 4 хил. деца. Но за да придобие масовост, е необходима намесата на държавата.

Един от основните проблеми на образователната система е, че тя няма механизъм за иновации. Иновациите се случват въпреки всичко. Нужно е с парламентарна подкрепа да се приеме законодателство, което да регулира въвеждането на иновациите в практиката на образованието. Те трябва да се оценяват и при положителен ефект бързо да навлизат в учеб-

възвръщаемост. Дори туризмът и селското стопанство, които традиционно се разглеждат като нископроизводителни сектори. Всеки бизнес вече е информационен бизнес, уверява Джонев.

За да изградим икономика с висока добавена стойност, всеки сектор и всяка компания трябва да осъзнае, че постоянното учене е стратегическа необходимост за всички служители на всички нива. Това е фактор не просто за повишаване на производителността на труда, но и за развитие на компаниите.

Голямата реформа изисква голяма промяна. Нужен е политически кон-

ните програми. Мнозина са на мнение, че трябва

МИШКАТА ДА СМЕНИ КНИЖКАТА

за да стане по-интересно за децата. Но ако просто качим старите учебници на електронна медия, учебникът и начинът на преподаване остават същите. Постига се само първоначален интерес, а педагогическият ефект остава нулев, показват наблюденията на Явор Джонев. Той дава за пример Jump Math, където се учи с молив и хартия, без да е нужен компютър.

Заблуда е, че икономиката с висока добавена стойност може да се развива само в някои избрани сектори – най-често тези, които използват и произвеждат високи технологии. На практика всички сектори на икономиката може да се развиват с по-високо качество и по-висока

сensus, за да може образованието да се превърне в приоритет. В такива случаи се прави екип за трансформация, осигуряват се средства и политическа подкрепа. И първата задача е да се дефинират новите цели на образованието, тъй като икономика и общество с висока добавена стойност се гледат от знаещи и можещи хора. Явор Джонев вярва, че България ще има по-добро бъдеще само ако хората тук осъзнаят, че по-високото образование и ученето през целия живот са ключ към благоденствието. **И**

целувка от природата

КОМ

натурална минерална вода

ЗА ПОРЪЧКА

02 936 8080 www.kom.bg

Игри, които подобряват ефективността на бизнеса

Иновативен метод дава възможност да се открият и коригират проблемите в екипната работа на всяка компания

ЯНА КОЛЕВА

Замисляли ли сте се как точно изглежда работният процес във вашата компания – каква е сплотеността на екипите, каква е комуникацията между отделните звена, как се работи под стрес и каква е ефективността? Има начин в рамките само на един час да видите каква точно е ситуацията. Това става чрез бизнес симулационни игри, а за тях разказва Мартин Петров, който е парт-

ньор и водещ на игровия процес в Академията по иновационен мениджмънт. Тези игри са предназначени за компании от различни браншове, но също така са подходящи за ученици и студенти.

Играта Hot Hour Experience (англ. - Горещият час) поставя участниците в конкурентна напревара. Във всяка компания има различни звена – маркетинг, финанси, връзки с обществеността, счетоводство. Често тези отдели нямат нужната комуникация помежду си. „Целта на

бизнес симулационните игри е да събере служителите на едно място и да ги поставя в ситуация, подобна на реалната. Работодателят има възможност да наблюдава

ЦЯЛАТА КАРТИНА

после процесът се анализира. Интересното е, че играта поставя различните отдели в конкурентна среда и обикновено те дори не осъзнават, че всъщност не се конкурират, а работят за обща цел”, обяснява Мартин Петров.

Модераторът уточнява с възложителя какво би искал да тества – комуникацията, екипната работа, обмяната на опит, междуличностните взаимоотношения, устойчивостта на стрес.

Продължителността на играта е 60 минути и се състои от четири модула по 15 минути, като целият процес е около 2 часа, което включва подготовка, разясняване на правилата, разпределяне на хората по екипи и тяхното вътрешно планиране. През горещия един час те трябва да печелят точки, като максимумът е 350, което е изключително трудно достижимо. Най-често екипите достигат между 200 и 250 точки. Обикновено между 30-45-ата минута имат натрупани 50-100 точки, точно тогава напрежението се покачва, хората губят контрол и си проличават проблемите в комуникацията, междуличностните неразбирателства и трудностите в сработването между различните характери. Всъщност тази симулация е едновременно показно за начина на работа в компанията.

НАЙ-ДОБРИЯТ РЕЗУЛТАТ

В историята на Hot Hour Experience показали датски мениджъри по продажбите на именитата технологична компания. Само за 15 минути присъстващите 250 души в залата разрешили деветте пъзела на симулацията.

Модераторът управлява игровия процес, следи правилата, наблюдава поведението на всички участници и санкционира с отнемане на точки. След края на играта работата на участниците може да бъде оценена по различни критерии, като ниво на общуване, умения за планиране, реалистично целеполагане, реакции при нови и трудни ситуации, умения за работа в екип и за вземане на трудни решения под стрес. Тъй като играта е разработена с цел създаване на стресова ситуация, често участниците забравят, че играят, и така в рамките само на час проличават много от продуктите и проблемите.

Мисия Промяна

Мартин Петров е единственият представител на датската консултантска компания Horisont, която разработва от 25 години бизнес симулации и освен на своя земя ги прилага в страни като Германия, Англия, Русия. Компанията провежда симулации и обучения, в които участват от 20 до 500 души.

Мартин Петров е бакалавър по мениджмънт и маркетинг от Датския колеж (Колеж по мениджмънт, маркетинг и търговия) в София. В Дания първоначално заминал по програма „Еразъм“, а после продължил обучението си с година и половина специализация, като междуременно започнал да работи за Horisont. Има участия в различни европейски проекти, като Европейски доброволчески служби, Европейски младежки конгрес, Младежки екип „Европа“ и др.

Натрупал е опит като тренер у нас и в чужбина – в началото на своята кариера в едно от най-големите животозастрахователни дружества в света, във водещи мултилевъл маркетинг компании, във фирми от различни сектори, в неправителствени организации. По международен проект за обучение една година е преподавал английски език на деца от различни социални групи в 15 румънски учили-

ща.

„В България има нужда от хора, които да образоват, но и да „образуват“ личности с добре изградена ценностна система и характер“, казва Мартин Петров. В тази игра на думи той вижда своята роля на човек, който дава знания, но и работи за изграждането на личности. В момента заедно с други млади ентузиастични полага усилия за създаването на Уникална академия за умения (UAY). Целта на академията ще бъде да се разкрият талантите и талантите на децата още от първи клас и в процеса на израстването им да се подпомага развитието и изявата на тези таланти.

Да си обучител е призвание и то е следствие на това, което обичаш да правиш със страст, уверява Мартин Петров. Сигурно и вие се питате каква е мотивацията му да се върне в България. Много пъти са му задавали този въпрос и той вече има готов отговор: „Вярвам, че мисията ми е да донесе промяната. Роден съм през 1990 г., точно след демократичните промени. Заминах на Запад да уча със задачата да натрупам опит, знания и умения, но и с намерението после да ги приложа в България. Вярвам, че ще променя положително системата на българското образование, така че да може всяко дете да развива гениалността си и да постига мечтите си.“

Мартин Петров работи за подобряване на образованието в България

След като „часът на истината“ изтече, идва време за анализ. Участниците започват да рефлектират върху преживяното и много често самите те осъзнават повечето грешки, които допускат на работното си място. Подобна игра може да се направи дори само с проучвателна цел, за да се види в съгъстен вид каква е работната ситуация. Ако възложителят цели

ДЪЛГОТРАЕН И УСТОЙЧИВ ЕФЕКТ

то тогава симулацията е само началото, после се подготвят редица обучения, като крайната цел е да се повиши ефективността на работа. Подготовката може да е

свързана с умения за повишаване на мотивацията, подобряване на екипната работа и на комуникацията, развиване на лидерски и на организационни умения, разрешаване на личностни конфликти.

Модераторът трябва да е добре обучен и с отличен тренинг, за да може да управлява ситуацията, като също така е нужно да умее да работи с голяма аудитория.

Изисква се безкомпромисно да контролира времето и спазването на правила, за да може да се постигнат целите на провеждането на симулацията.

Игровизацията е нова тенденция сред компании, университети

и училища в САЩ и Европа, тъй като е инструмент за създаване на ключови умения и компетенции. Чрез Академията по иновационен мениджмънт този метод намира почва и в България. Мартин Петров се надява предприемачите в страната да осъзнаят, че ефективността на тяхната компания зависи от всеки неин служител и ако се инвестира в награждане на неговите професионални качества, то това ще донесе добър финансов резултат за самата организация. Чрез иновативния метод на бизнес симулациите хората придобиват необходими умения и с лекота ги прилагат в практиката.

Играта Hot Hour Experience само за час показва как работи дадена компания

Иновации с костенурка

Академията по иновационен мениджмънт е инициатива на Клуба по управление на знания, иновации и стратегии като партньорство между бизнеса и образованието. Академията по иновационен мениджмънт работи за осъзнаването на нуждите от иновации и умението да управляваш иновационните процеси както в бизнеса, така и в образованието, а и в държавата. Ентузиастите в нея опитват да въведат две нови професии - иновационен мениджър и иновационен експерт. Те са подготвили редица обучения, покриващи основните компетенции, които тези професионалисти трябва да владеят.

Академията по иновационен мениджмънт вече е разработила и своя игра, наречена Turtle Innovation Action (Иновации с костенурка). Тази симулация дава възможност да се тестват и да се подобряват уменията за правене на бизнес, за генериране на идеи и създаване на иновации. В играта една добра идея трябва да придобие формата на концепция, след което да се презентира пред останалите отбори. Набляга се на умението да се откриват нови възможности за развитието на дадена компания. Turtle Innovation Action е защитена като търговска марка и е част от инструментите на Академията по иновационен мениджмънт.

И до днес земите ни разказват легендата
за жрицата Пагане, която нямала равна по красота
и дарби и затова била изпратена да служи на Тангра.
Вдъхновени от нея, създадохме вино,
достойно за богове.

Завършването на магистрала „Струма“ е ключово за Благоевград и региона

Непостроената магистрала „Струма“ оказва сериозен удар върху прогреса на Благоевград и градовете от Югозападна България. Закъснението от повече от 10 години почти спря развитието на населените места, тъй като изграждането ѝ стопа инвестициите. Тя трябваше да е готова през 2004 г. за Олимпиадата в Атина. Икономическата криза, която започна през 2008 г., бе вторият шок, а третият – политическата нестабилност. Това са основните причини, които вкараха във фризера развитието на община Благоевград. От няколко години вече се забелязват наченки на нови инвестиции. За бизнес средата в града и потенциалните инвеститори потърсихме мнението на кмета на община Благоевград Атанас Камбитов.

Планираме проекти за депо за отпадъци и воден цикъл, казва кметът Атанас Камбитов

АЛЕКСА ЙОРДАНОВА

-н Камбитов, каква е в момента бизнес средата в Благоевград?

- Относно частните инвестиции, започва едно съживяване и развитието е положително. Но това е нещо съвсем малко. Има обективни причини, поради които инвестициите се забавиха и просто спряха. Първата е икономическата криза, каквато светът не познава.

Дори депресията през 30-те години в САЩ е като буря в чаша вода. Втората причина е политическата криза в България. Тя създава несигурност и няма как да се привличат инвестиции.

- Все пак има ли някакъв икономически растеж в община Благоевград?

- По статистически данни Югозападна България има икономически растеж, но то е защото София град влиза в региона териториално.

В последните години инвеститорите бягат на север, към Румъния.

- Защо?

- Защото политическата криза у нас създава нестабилност, а тя не привлича инвестиции. За тях са необходими стабилност, последователност и предсказуемост.

- Има ли отлив на инвеститори в Благоевград?

- Не, засега няма. Наскоро веригата НМ отвори магазин в общински обект. Иначе предимно гърци отва-

рят магазини. Много са малки инвестиции, но все пак има някаква работа за хората.

- Кое удря по-сериозно инвестициите в региона - икономическата или политическата нестабилност?

- Забавянето на строежа на автомагистрала „Струма“ и това безветрие се отразява сериозно на бизнес климата в Благоевград. Бизнесът има един Господ – печалбата. Забавянето на „Струма“ доказва, че е закономерно да няма инвестиции в града. На този фон общината е най-големият работодател. Въпреки рестриктивния държавен бюджет, ползваме единствения свеж ресурс – европейски пари.

- Какви инвестиции са направени, откакто вие управлявате общината, вече 3 години?

- Всичко, което община Благоевград можеше да реализира като проекти, го направи. За 2 години инвестирахме около 38 млн. лв. в инфраструктурни и социални проекти. Много е важно магистрала „Струма“ да се завърши, защото това е транспортен коридор №4 на ЕС. Ако

досега беше изградена, щеше да има по-голям трафик и съответно - пари. Европейската комисия е отпуснала 870 млн. лв. за 33-километровата отсечка от Благоевград до Кресна. Това е най-скъпата отсечка в Европа. Ние в България се хвалим колко километра магистрали сме изградили. А в другите страни това го измерват във време - живеея 30 минути от Мюнхен примерно. В Благоевград е единствената митница между София и Солун. Ако имаше магистрала, търговията щеше да се увеличи.

- Какво прави общината, за да привлече инвеститори?

- Благоевград е общината, може би, с най-ниските местни данъци и такси в България – 1,1 промила, а това е добре за инвеститорите. Максимално опростяваме процедурите, имаме ясно разписани правила и намаляваме бюрокрацията. На инвеститорите даваме сигурност и предсказуемост.

- Какви проекти искате да реализирате от следващия програмен период – до 2020 г.?

- Трябва да решим един стар про-

блем. За целта - да изградим депю за битови отпадъци, което ще е за 5 общини. Другият проект е водният цикъл на 5 квартала. Вече имаме проектна готовност. Депюто е за около 28,5 млн. лв. Водният цикъл е за 75 млн. лв. и ще участваме по ОП „Околна среда“. Искаме да реализираме проект и по „Регионално развитие“ - Развитие на градската среда.

- Какво стана със спора с Министерството на отбраната за старите казарми в Благоевград? За тях имахте ли инвестиционни намерения?

- Предишното правителство спря процедурата и 18 месеца бе замразена. Сега вече сме се разбрали с МО и до месец ще ни бъдат прехвърлени 67 дка от бившите казарми. На това място искаме да изградим Интер Експо център, със зали за изложения. Едната част ще бъде интерактивен музей на Македоно-Одринското революционно движение. Децата, като влязат вътре, да знаят кой е Гоце Делчев и ще могат да участват в битките заедно с него.

Водородът, или новото енергийно бъдеще

Знаете ли, че само за 9 лв. може да стигнете от София до Варна или Бургас... Това обаче може да стане с най-новата серия мерцедеси на водород, които струват 100 хил. евро. Другата лоша новина е, че в България все още няма зарядни станции за водород. С такова гориво може да напълните резервоара си най-близо в Прага, а може и край Атина, където зареждат най-скъпите яхти.

Учените по света търсят заместител на минералните горива. В България също се предлагат решения

Водородът се очертава да е гориво на бъдещето и учените по цял свят работят упорито, за да може тази енергия по-скоро да навлезе в икономиката и в битата на хората. Модерната цивилизация все повече зависи от енергията, икономиката продължава да разчита на изкопаемите въглеродни горива. Но прогнозите, направени на базата на сателитни снимки, вещаят към 2050 г. около 77% от всички залежи на минерални горива, сред които природен газ, въглища и

петрол, да бъдат изчерпани. В това число влизат и находищата, които са открити, но все още не се експлоатират.

В търсене на новите алтернативи се инвестират

ОГРОМНИ СРЕДСТВА

за да се осигури плавно преминаване към други източници на енергия. Една от възможностите е водородът да замени петрола. Неговите предимства са, че не замърсява околната среда, продукт на горенето е вода

Водородната лаборатория

и не се отделят никакви парникови газове. За да се стигне до етапа на широкото му практическо приложение обаче, човечеството трябва да вложи сериозен интелектуален и финансов ресурс и да извърви нелек път, макар водородът да е най-разпространеният химически елемент във Вселената. Неговото промишлено производство все още е твърде скъпо. Трябва да се решат и редица проблеми, свързани с устройствата и инсталациите, които ще работят с него, както и с изграждането на цялостната инфраструктура.

1,4 млрд. евро е гласувала Европейската комисия за

УСКОРЕНО КОМЕРСИАЛИЗИРАНЕ

на водородните технологии по програма „Хоризонт 2020“ и от Бъл-

- ✓ Български учени работят върху създаването на иновативен продукт, който представлява каталитичен материал (нанопорьозни метални оксиди) за получаване на водород чрез фотоелектролиза на вода. Това става по създадена от тях смарт нанотехнология. За да запазят тайната, на този етап те дори не възнамеряват да я патентоват. „Вече има положителен резултат, който е стъпка към бъдещето на водородната икономика“, уверява проф. Цвети Цветков.
- ✓ По идея на акад. Евгени Будевски учени от БГ Н2 Общество работят върху реализацията на проект за зелена водородна къща, независима от енергийната система. Цената само на съоръженията, които ще се ползват за осигуряването на независимо електрическо захранване, е над 200 хил. лв.
- ✓ Първите български оксигенородни генератори се произвеждат във военния завод „Самел-90“ в Самоков. Добавката на оксигенородна газова смес към конвенционалните горива

ФАКТИ

гария зависи как ще организира своето участие по тези проекти. Рагващо е, че страната ни не е тера инкогнита за подобни научни разработки. През 2003 г., когато Западът даде зелена светлина учениците да търсят начини водородът да се превърне в достъпно гориво, беше създадено и Българското водородно общество (БГ Н2 Общество). Негови учредители са Министерството на отбраната, Химикотехнологичният и металургичен университет и Българската академия на науките. Целта е въвеждане на зелената енергия чрез ускорено внедряване на върховете за световната наука водородни технологии и адаптирането им в образователната система, разказва проф. г-н Цвети Цветков, изпълнителен директор на БГ Н2 Общество. Организацията проявява завидна активност и в последно време работи по четири проекта. Два от тях са свързани с ядрената безопасност на „АЕЦ - Козлодуй“ ЕАД, тъй като едно от приложенията на водорода е в ядрената енергетика.

повишава ефективността на двигателя, благодарение на това разходът на бензин и дизел пада с 20%, а вредните газове намаляват с около 70%.

- ✓ Петролните компании може да са първите, които да започнат да експлоатират новите газостанции за водород. В началото те може да са като отделна колонка на бензиностанцията. Така преминаването от фосилно към водородно гориво ще стане плавно.
- ✓ Световни производители на автомобили обединяват усилия за изграждането на инфраструктурата, необходима за зареждане на автомобили на водород. Към момента тя е скъпоструваща. Автомобилите на водород имат по-висока себестойност от колите на ток, но представляват интерес за големите компании в бранша, тъй като предимствата пред електромобилите не са малко. С едно зареждане колите на водород се движат до пет пъти по-дълго и не се зареждат средно осем часа. В ЕС тези автомобили не плащат никакви данъци, освен пътна такса.

Турбините и лагерните системи на пети и шести блок работят под водород, където са монтирани и два огромни водородни генератора. С реализираните от БГ Н2 Общество в централата международни проекти по ядрена безопасност ANTI OXI и PERFORM60 се цели удължаване живота на реакторите поне до 60 години.

Според проф. Цветков светът трябва да се преустрои

НА ВОДОРОДНИ „РЕЛСИ“

За целта още учениците трябва да са „в час“. Старата формула на горенето е въглерод + кислород, което дава енергия, но и вредни емисии. Постепенно тя ще се замени от нова, при която водород + кислород отделят два пъти повече енергия, а също и чиста водна пара. Това се очертава да е основата на следващата енергийна ера. С подобни очаквания за промените, които предстоят на цялото човечество, още преди три години у нас е създадена Национална програма за научни

изследвания „Водородни технологии – водородна икономика“. В нея са очертани основните дейности, свързани с научни изследвания в областта на горивните елементи, материалите за водородната енергетика, разработването на съвременни методи за получаване на водород, методи за неговото съхранение и транспорт, както и оползотворяването му. Тази национална програма получава одобрението на МВР и Министерството на отбраната, тъй като високите технологии първо се ползват за сигурността и отбраната, после за индустрията, след което навлизат и в битата. Своя подкрепа дават министерствата на околната среда, транспорта, земеделието, икономиката и енергетиката, науката и образованието. Все още обаче няма решение на Министерския съвет за изпълнението на програмата. Очаква се следващото редовно правителство да я приеме, за да може и проектите по „Хоризонт 2020“ да вървят.

За да е в крак със световния напредък в тези високи технологии, БГ Н2 Обществото е член на Европейската водородна асоциация (www.h2eu.org) и Европейския изследователски консорциум по водородни технологии (www.nerghy.eu). Знае се, че високи технологии не може да се развиват със старо оборудване, което е амортизирано и морално

остаряло. Затова със средства по проекти се прави обновяване и модернизация на пет лаборатории, необходими за осъществяване на приложни изследвания в иновативната област еко- и енергоспестяващи технологии. Лабораториите са към новосъздадения Институт по водородни технологии „Свети апостол и евангелист Лука“. Това звено няма да разчита на бюджетно финансиране, а ще работи на проектен принцип. Създаден е и клъстер „Електрохимични технологии“, в който вече работят 15 учени, избрани с конкурс. За едно такова място е имало по стотина кандидати.

„Българските разработки не отстъпват на европейските“, твърди проф. Цвети Цветков. За съжаление обаче в страната липсват възможности новите технологии

БЪРЗО ДА НАВЛИЗАТ В ПРОИЗВОДСТВОТО

и да се предлага готова продукция като водородни генератори и горивни елементи. Но дори държави като САЩ, Япония, Германия и Франция, които са водещите в света по отношение на водородните технологии, все още нямат серийно производство на генератори и горивни елементи. Първи „Мерцедес“ са се осмелили да пуснат експериментална серия супертехнологични

Светът трябва да се пренастрои на водородни „релси“, казва проф. д-н Цвети Цветков (вляво)

автомобили. Японците са планирали през 2025 г. да имат 20 млн. коли на водород. В Китай се прави цял завод за водородни автомобили заради проблема с високото ниво на въглеродните емисии, там автобусите с такова гориво придобиват все по-голяма масовост. София ще се включи в международната структура на градове на водородно гориво и по нея ще се получава определено съфинансиране за преминаване към новата технология. Засега има изгледи до края на годината в нашата столица да бъде открита първата зарядна станция за водород. Тя ще има капацитета да зарежда пет автобуса. Постепенно водородното гориво ще може да навлезе в градския ни транспорт. В Берлин почти всички автобуси са на водород, в Лондон всеки месец поредна автобусна линия минава на новото гориво. Но и цената на автобусите си я бива – 1,2 млн. евро струва такова возило с резервоари на покрива. Около 1,5 млн. евро пък е цената на водородна газостанция. Тя сама си произвежда водорода чрез енергия от възобновяеми източници и го складира в резервоари. В България има десетина автомобили на водород и така се стига до проблема с

БГ Н2 Обществото работи по 4 проекта

ФОТО: СТОЯН ИГОТОВ

осигуряването на **ЦЯЛОСТНА ИНФРАСТРУКТУРА**

която да гарантира наличието на такова гориво.

Водород има достатъчно във Вселената и той няма да свърши скоро. Една от технологиите за производството му е чрез електролиза на вода и не бива да забравяме, че две трети от повърхността на земята е покрита от водни площи. Нужно е обаче електричество, за да стане този електрохимичен процес. За да има екологичен ефект от водородните технологии, е препоръчително електричеството да идва от възобновяеми източници или от АЕЦ, уверява проф. Цветков. Той е на мнение, че когато атомните централи са в т. нар. тих режим и никои не купува техния ток, те биха могли да използват тези мощности за производството на водород. Най-ценното качество на водорода е да съхранява енергията, посочва още ученият.

Електролизата на вода не е единственият начин да се получи водород. Така например всички рафинерии произвеждат водород при процеса на каталитичен реформинг. Затова

Българското водородно общество е на мнение, че газостанция за водород може да се изгради до рафинерията на „Лукойл“ в Бургас. Друга може да е на 20 км до АЕЦ „Козлодуй“. Освен в София, водородна зарядна станция е добре да има във Варна например. Изграждането на инфраструктурата обаче ще зависи и от по-бързото навлизане на водородните автомобили, а за него има редица финансови спънки - катализаторът на горивните елементи например е от платина и това оскъпява много. Засега ученията са успели да използват сплав платина с иридий, но и това не е нужното решение, тъй като този метал също не е много разпространен. Ето защо науката е изправена пред предизвикателството да намери решение на този проблем, без от това да пада коефициентът на полезното действие.

ОСНОВНИЯТ НЕДОСТАТЪК

на високите технологии, свързани с навлизането на водорода като гориво, е, че те не решават най-тежкия проблем на планетата – недостига на енергоносители, тъй като за добива на водород е необходима енергия. Затова преминаването към т. нар. водородна икономика няма да е

лесно и евтино. Ученията обаче са оптимисти. „Технологиите се развиват бурно и постепенно проблемите се решават“, уверява проф. Цветков. Той дава за пример двигателите с вътрешно горене, когато в зората на автомобилостроенето те са създавали редица проблеми.

Въпреки всичко засега в световен мащаб няма друга алтернатива на минералните горива освен водорода. С днешна дата хоризонтът на бъдещето изглежда така:

През 2050 г. икономиката ще е 90% водородна. Водородната енергетика ще е свързана с атомната, постепенно ТЕЦ-овете ще отпадат. След четвърт век хората отново ще си спомнят за Маргарет Тачър и социалните проблеми с миньорите, тъй като при смяната на технологиите ще се получат подобни кризи с кагрите. Светът дава знаци, че се готви за

ВОДОРОДНАТА ЕРА

Водородното общество у нас се е ангажирало и с нова образователна мисия. В уроците по химия в училищата вече се включва темата за водородните технологии. В университетите има бакалавърски и магистърски степени по водородни технологии. Българският бизнес също е добре да не стои настрана от световните тенденции, а да търси контакт с науката и да е отворен за иновации. Така например при сглобяването на коли у нас може да се слагат оксидородни генератори за намаляване на вредните емисии и ученията от Българското водородно общество са готвени да съдействат за това. Потребителите е добре да са информирани, че с течение на времето най-вероятно ще се наложи да избират между електромобили и водородни коли. Новото гориво плахо започва да навлиза, България обаче е единствената страна в ЕС, която все още няма закон за водорода. Вече няколко години водородното общество опитва да убеди парламента за необходимостта от приемането на такава законодателна уредба, но то е като глас в пустиня. Страната живее в очакване тези нови технологии да ни се разминат и да си продължим постарому. **И**

**Заради
квалификацията
на лекарите
пациентите
започват
да търсят
специалиста,
а не лечебното
заведение**

Д-р Васил Русев е офталмолог, също така е специалист по рентгенология и спортна медицина. Работил е с националния отбор по колоездене и го подготвил за олимпиадата в Москва през 1980 г. Най-дълго е работил в болницата в Кюстендил и в столичната Първа градска болница. Бил е частно практикуващ лекар, експерт в Регионалния център по здравеопазване в София-град, с конкурс е бил избран за зам.-директор на Регионалната здравна инспекция. Магистър е по здравен мениджмънт, защитил е магистърска теза на тема „Анализ на здравната реформа“. В момента създава своя частна практика. Според д-р Русев българското здравеопазване страда от амблиопия, или мързеливо око. Това е патологията, която развиват всички властимащи, отговорни за решаването на проблемите в сектора. Затова и пътят към ада на болните е осеян с добрите намерения за промени, които не се състоят.

Д-р Васил Русев:

Младите медици попадат в параграф 22

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Взравеопазването трябва да се направят много промени, но преди да се пристъпи към реформи, трябва да се прецени в кои направления има най-силна нужда от намеса. Едно направление е хигиенно-епидемиологичното – там се прави профилактика и е нужен засилен контрол. Не бива да се пропускат клиничната област и параклиничните специалности, лекарствените средства също са от важно значение. Техническата област съвсем не е за пренебрегване, тъй като без нея няма напредък. С развитието на техническата сфера знанията стават още по-дълбоки, същевременно нарастват възможностите за опазване на човешкото здраве, казва д-р Васил Русев.

Младите хора, които добре виждат какво става в страната, започнаха да я напускат. Те търсят по-добра и

ПО-БЪРЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

У нас има силна медицинска школа, която е в състояние да дава добри теоретични, но и практически знания. За да стане добър специалист, всеки млад медик трябва да учи и да работи при изключителен професионалист. Но оставен да се развива сам, както са индивидуалните практики и общопрактикуващите лекари, никой не постига кой знае какво развитие. За съжаление джипитата у нас се превърнаха в „гара разпределителна“ за пациентите по простата причина, че тези специалисти трябва да са фамилни лекари. Забрави се, че сме в друго историческо време. Днес те гонят финансови резултати, но колкото повече пациенти имат общопрактикуващите лекари, толкова по-трудно ги обслужват. Ако обаче те не са достатъчно на

брой, не биха могли да издържат своята практика. Системата е такава, че ги кара да се заробят. По закон обаче те не са задължени да повишават своята квалификация, иска се само да придобият специалност обща медицина.

Младите медици, които сега завършват, изпадат в параграф 22, констатира д-р Русев. Те няма къде да отидат на работа. Не може да работят в болница, тъй като нямат специалност. Няма как да станат и общопрактикуващи лекари, защото им липсва специалност обща медицина. Вариант е да бъдат наети като помощници на джипи или в групова практика, ако те търсят такива хора. Обикновено обаче се въздържат да ползват дори медицинска сестра за техническата работа, тъй като трябва да плащат за това. Общопрактикуващият лекар е задължен да има домашни посещения, които са нещо като неотложна помощ. Нея те я прехвърлиха на медицински центрове, с които сключват договори за неотложна помощ, с което пък се създадоха други проблеми.

Здравеопазването стана материален свят, в който квалификацията спадна.

МАЛЦИНА ИНВЕСТИРАТ

В подобряване на своите знания и умения. Затова хората все по-малко имат доверие в „общото производство“ и всеки започна да търси добрия лекар, а не просто здравното заведение.

Механизмите за задържане на добрите професионалисти са най-разнообразни и те не са само чисто финансови под формата на висока заплата. Има социални пакети, както и ангажираност, че въпросното медицинско лице ще получи възможности за повишаване на квалификацията, но същевре-

менно му се гарантира и подходяща реализация.

Министърът на здравеопазването не е слънце, за да огрее цялото здравеопазване. Грижата за здравето е ангажимент също на държавата и на общините. Когато по местоживеене не се осигуряват добри специалисти, хората отиват в големите градове, ако не направо в столицата. Когато никой не мисли за квалификацията на лекарите и медицинския персонал в малките болници, те спират да се развиват, а пациентите все по-малко започват да им гласуват доверие. Те имат право на квалифицирана медицинска помощ и никой не може да ги спре да я търсят, казва още д-р Васил Русев. Малките болници се нуждаят от специалисти, но същевременно трябва техника, консумативи, поддръжка на сградния фонд. Това е непосилно за тях и те режат от квалификация и от всичко, което по тяхна преценка не е от първа необходимост.

Заедно с намаляването на населението в страната, намалява и високкоквалифицираният медицински персонал. Справките показват, че едни и същи лекари са записвани в състава на различни здравни заведения, за да може НЗОК да им признае по-високо ниво, с което да придобият право да получават повече средства от същата тази здравна каса. Това от своя страна води до спекулативно изразходване на публични средства, но то е само част от проблемите. Странно, но факт е, че

НЯМА РЕГИСТЪР

кой от лекарите къде работи и с кои здравни заведения има сключен договор. Този режим е прекалено либерален и освен че дава възможност за злоупотреби, прикрива как лекарите, които действително

работят много, нямат физическа възможност да четат и да повишават своята квалификация. Същевременно не може да не забележим, че онези, които си поставят високи професионални цели, набират скорост и намират начин да ги постигнат. Проблемът е, че само отделни лекари достигат ниво на знания и умения, а масовостта се загубва, което понижава доверието в здравеопазването като цяло. Затова пациентите започват да търсят специалиста, а не лечебното заведение. Според д-р Русев, когато лекарят няма обвързаност с мястото, на което работи, той не се стреми да допринесе за повишаване на авторитета и доверието към това здравно заведение.

Друг голям за пациентите проблем е изборът на екип, който често става по принуда, а за това всеки си плаща допълнително. Парадокс е, че отчитаме небивал

ДЕМОГРАФСКИ СРИВ

а пълната профилактика на бременността и раждането не се покриват на 100% от здравната каса. В България пациентите са в непрекъснат стрес и той беше подсилен с шоквата подмяна

през август на здравните книжки, които осигуряват безплатен достъп до лекарства. Има нелечими заболявания, но за тези хора не се облекчава административната тежест по отношение на лекарствата и здравното им обслужване.

Моралът и етиката в здравеопазването силно се нуждаят от промяна, но тя не може да стане със закон. Въпросът за специализацията на младите кадри не е от такова естество и той би могъл да намери разумно решение, стига да има воля за това. Този проблем не може повече да се пренебрегва, тъй като е фактор, който пряко влияе на емиграцията. Затворим ли сега очи и оставим ли камъкът в обувката да ни убива, после ще платим скъпо за това, предупреждава офталмологът. В Евросъюза се предлага бърза специализация, същевременно по цял свят се търсят лекари и в условията на глобализация младите хора не се колебаят дълго дали да заминат, или да се борят с вятърни мелници у нас. Добрите медици напускат страната заради по-доброто заплащане и ако не намерим начини да квалифицираме младите

хора, то скоро ще усетим

СИЛЕН КАДРОВИ ДЕФИЦИТ

тъй като лекарите също остаряват и се пенсионират.

Време е да има ясна отчетност кой какво плаща за здраве и кой какво ползва. Нужно е ново законодателство, което да разпредели отговорностите така, че да не стоварва всички проблеми върху Министерството на здравеопазването. Общините също имат ангажимент към здравето на хората и те трябва да поемат своята отговорност. На този етап все още не сме дорасли за частни здравни каси. Те няма да решат проблемите, само ще създадат нови, убеден е д-р Русев. Остава висящ въпросът с неотложната и спешната медицинска помощ, в която настана хаос и самата тя се превърна в генератор на проблеми. Тези две направления трябва ясно да се разграничат и целенасочено да се развият, което ще се отрази на неразумното пилеене на обществен ресурс. Има добри световни практики и хора с необходимата компетентност, които да съдействат за намиране на разумните решения. **И**

Ново оборудване и облекло за железничарите

Национална компания „Железопътна инфраструктура“ приключва работата по проект „Повишаване безопасността при работа в ДП НКЖИ“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013 и съфинансиран от Европейския социален фонд на ЕС.

Проект BG051PO001-2.3.03-0758-C0001 се осъществи с основна цел - да допринесе за подобряване на условията на труд и повишаване безопасността в НКЖИ чрез инвестиции в специално работно облекло и оборудване, модернизирани на технологични процеси и обучение на служителите за безопасна работа с нововъведеното оборудване.

Работещите на открито слу-

Новото работно облекло

жителите на Компанията изпитват нужди от повишаване на надеждността на облеклото. Използваните водозащитни наметала са непрактични при осъществяване на трудовата дейност, което наложи подмяна чрез осигуряването на по-модерно специално работно облекло (водозащитен комплект: яке с качулка и панталон със сигнални елементи за по-висока видимост).

Разработена беше техническа спецификация, съдържаща описание на изделието - костюм, състоящ се от две части (яке с качулка и панталон), съобразено с техническа характеристика на вложен плат - облеклото да е със сигнален цвят оранжев и светлоотразителни елементи за висока видимост.

Чрез доставката на оборудването (полиестерни сапани), което ще се използва от жп кранове при отстраняване на последиците от произшествия по инфраструктурата, ще се намали тежкия физически труд, полаган при използването на съществуващите стоманени сапани. Полиестерните сапани са със същата товарносимост спрямо стоманените, но са много по-леки, по-безопасни и по-надеждни, изискват по-малък брой работещи за експлоатирането им.

Проектът бе фокусиран върху целева група от 3800 души, работещи в компанията, които осъществяват трудовата си дейност на открито при различни климатични условия и използват специално работно облекло и оборудване.

Дейностите по проекта приключиха на 6 септември 2014 г. Престои след обстойно наблюдение и анализ на ефекта от използването на новото облекло и оборудване да се преразгледа и актуализира оценката на риска по работните

3800 служители на НКЖИ ще работят със специалното защитно облекло и оборудване

места, където се използват, като впоследствие при доказана ефективност на специалното работно облекло ще се дооборудват и останалите работници и служители в НКЖИ.

Налице са подобрени условия на труд и повишена безопасност на работещите в НКЖИ. Постигнат е коефициент на трудов травматизъм (Ктт-0,91) по-нисък спрямо Ктт-1,22 по икономическа дейност. Придобиват се знания и умения за работа с нововъведеното работно оборудване и е повишена производителността и ефективността на служителите. **И**

Икономика в небето

Как летящите дрони могат да променят редица традиционни икономически сектори и как един българин планира да ускори този процес

АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСАНДРОВ

Сигурно вече сте ги видели. Малки летящи машини с четири, шест или осем въртящи се перки, които обикалят над главите на хората по време на концерти, протести, фестивали и други обществени прояви. Летящите дрони вече са сред нас. И докато някои все още ги бъркат с играчки, то според редица анализатори те са следващият горещ технологичен сегмент, който предстои много скоро да промени начина, по който работим, забавляваме се и живеем.

Ако си мислите, че това твърдение звучи прекалено, имайте предвид, че за дял в този нов сектор вече се борят две от най-могъщите технологични корпорации в света - Google и Amazon. Най-напред компанията на Джеф Безос, която към момента е най-големият онлайн търговец, обяви плановете си да започне доставки с дрони на продуктите, поръчвани от Amazon.com. Анонс, който предизвика противоречиви реакции, доста забавни коментари и не малко въпросителни относно евентуални промени в регулацията на въздушното движение в САЩ. Скоро след това от Google също обявиха сходна идея и дори посочиха, че компанията развива технология за доставки чрез летящи дрони от цели две години чрез своето фамозно подразделение Google X, в което са създадени някои от най-иновативните услуги

на компанията. Всъщност идеята е обсъждана за първи път още през 2011 г., а през лятото на 2012 г. към екипа се е присъединил един от водещите експерти в сферата на дроните – Нук Роу от Масачузетския технологичен институт. Разработката е наречена Project Wing и според представители на онлайн гиганта ще доведе до качествено нова концепция за

ПО-БЪРЗО, ПО-ЕВТИНО И ПО-ПРИРОДОСЪОБРАЗНО ТРАНСПОРТИРАНЕ

на всевъзможни неща. Екипът вече е тествал доставки с дрони до отдалечени ферми в Австралия, но засега създадените прототипи са с изследователска цел и е рано да се каже кога Google ще предложи такива услуги на пазара.

И докато водещите играчи на интернет пазара си разменят изявления, целящи да докажат кой се е сетил първи, едно откритие от последните седмици обещава да либерализира създаването на летящи дрони и да ги превърне в нещо, което практически всеки от нас ще може да направи в гаражни условия. Изследователски екип от Университета на Вирджиния създаде по поръчка на Пентагона комплексен дрон за военни цели чрез 3D принтер. Проектът показва, че в бъдеще дори и много сложни летателни апарати ще могат да бъдат изграждани практически от

всеки, особено ако имаме предвид с каква скорост навлизат триизмерните принтери в обществото ни. Наред с това той поставя и много въпросителни относно лекотата, с която терористи или престъпници могат да си създадат сами военна технология, способна да извърши масови убийства от въздуха. Между другото навлизането на летящи дрони за военни цели и използването им от американската армия още през 2013 г. предизвика дебат за бъдещето на войната и за това доколко е добра идея армиите да оставят акта на убийство в ръцете на автономни машини.

Ангажирането на големи технологични корпорации със сегмента на летящите дрони, както и появата на не малък брой стартапи в него вече обещава бурното му развитие и вероятно много скоро ще свикнем да виждаме странните летящи машини над главите си. По всичко личи, че доставките и видеозаснемането са само началото, а потенциалните приложения на автоматизираните летателни апарати са много повече. Немските железници вече използват такива устройства, за да пазят своите влакове от младежи, които рисуват графити по вагоните. Много скоро същият подход може би ще се използва за наблюдение на административни учреждения, предприятия, ютилити инфраструктура, а защо не и на домовете и офисите ни. Вероятно в бъдеще летящите машини ще бъдат използвани като

подвижни рекламни носители или дори ще заговарят случайни минувачи на улицата, за да ги запознаят с новия продукт на компанията X. Всички ние пък вероятно ще разполагаме с домашни дрони, които ще могат да поливат цветята в двора,

ДА РАЗХОЖДАТ КУЧЕТО

или да осветяват пространството наоколо, докато се прибираме през парка по тъмно. Когато се разхождаме по улиците пък, ще можем да закачим на тях своя багаж и той послушно ще ни следва, без да се налага да го носим. Дроните на бъдещето вероятно ще бъдат много по-автономни от тези днес и ще могат да изпълняват сами разнообразни команди. Освен това много от тях ще разполагат със слънчеви панели, за да си осигуряват изцяло или частично необходимата им енергия.

През юли тази година ученият Манохар Шрикант от Масачузетския технологичен институт (MIT), който се занимава както с роботика, така и с фотография, успя да обедини двете си страсти, създавайки летящ фотоасистент, който осветява обекта на снимане. Използвайки модел AR Drone, добавяйки му осветление, интелигентна система за контрол, както и сензор за движение Kinect, той на практика е разработил уникал-

Google има намерение да доставя интернет в отдалечени райони с дрони

но устройство, способно винаги да отговори на нуждите на фотографа от светлина – под правилния ъгъл и с желаната сила. Друг изследователски екип от MIT (по всичко личи, че университетът е сред лидерите в разработката на приложения за дрони) пък представи преди около месец иновативна система, позволяваща на дроните сами да правят мониторинг на своето състояние и да прогнозират, дали и по какъв начин биха могли да извършат зададената им задача. Това включва наблюдение на наличното гориво, състоянието на перките, камерите, както и многобройните сензори по тях. Анализирайки тази информация, машините ще могат да преценяват дали да продължат към зададената дестинация, или например да се върнат в базата си, за да бъдат

заредени с гориво. Откритието ще позволи в бъдеще дрони да бъдат използвани за по-сложни мисии, включващи примерно многобройни доставки по сложен курс.

Освен за да улеснят живота ни обаче, дроните могат да бъдат безценни и за неговото запазване в случай на природно бедствие или промишлена авария. Те биха могли да се използват в райони, изложени на химически замърсявания или на силна радиация, където изпращането на хора не е безопасно. Сред предимствата им е също способността да обхождат много по-бързо голям терен, достигайки по-бързо до потенциални жертви на бедствие. Освен това във време, когато всички носим разнообразни електронни устройства със себе си, една машина може много полесно

ДА ОТКРИЕ ОЦЕЛЕЛИ В ЗОНАТА НА АВАРИЯ

или катастрофа, като сканира честотите за сигнали от мобилни телефони или таблети. Подобна разработка представи неотдавна екип от швейцарски студенти от Политехническото училище на Лозана. Прикрепяйки две Wi-Fi антени на летящ дрон, те са създали машина, способна да открива и локализира мобилни телефони с точност до 10 метра. Друга сфера, в която използването на дрони може изцяло да промени „правилата на играта“, е преследването на престъпници. Затова не е изненадващо, че полицейските участъци в САЩ и други страни вече започват да

Amazon обяви, че ще прави доставки на свои поръчки с дрони

се оборудват с подобни летящи машини.

БЪЛГАРСКАТА ВРЪЗКА

Въпреки бурното развитие на гроните днес, тяхното приложение все още е ограничено, а основният проблем е, че те не могат да бъдат програмирани от друг, освен от своите създатели. Ситуацията е сходна с развитието на пазара на мобилни телефони към 2000 г., когато платформите не бяха отворени към независими разработчици. Това се промени с навлизането на операционните системи iOS на Apple и Android на Google, както и съпътстващите ги SDK (Software Development Kit – комплект за разработка на софтуер) и онлайн магазини за приложения. По този начин бяха оформени цели екосистеми, позволяващи на всеки независим екип от програмисти по света лесно да създаде, да тества и да разпространява своя апликация за смартфон. Този модел промени изцяло пазара и обществото ни, довеждайки до появата на стотици хиляди мобилни приложения за новини, четене на книги, картографски услуги, разплащания, добавена реалност, фитнес, здравеопазване и много други.

Двама български предприемачи са си поставили за цел да осъществят същата революция в сегмента на летящите грони, улес-

Българският стартъп Flyver на Антон Гавраилов (на снимката) и Тихомир Недев подготвя платформа за приложения за дрони

нявайки процеса по създаване на приложения за тях. Те се наричат Антон Гавраилов и Тихомир Недев и са основатели на стартиращата фирма Flyver. Създадена в началото на 2014 г., тя има за цел да разработи SDK платформа, улесняваща писането на приложения за грони.

„Включвайки се на този ранен етап от развитието на сектора, ние ще се опитаме да предизвикаме глобална революция при приложенията за грони. Всеки технологичен цикъл на иновации е по-бърз от предходния. Масовите приложения за смартфони се появиха 15-20 години, след като самите устройства бяха широко разпространени. Убедени сме, че приложенията за грони ще навлязат още по-бързо” - споделя Гавраилов пред сп. „Иконо-

мика”. „Визията ни е, че в близко бъдеще подобна демократизация на апликациите за грони ще има нужда от SDK, рамка и място за продажба, за да могат разработчиците да създават, тестват, публикуват и монетизират своите идеи за приложения. Ми-

сията на Flyver е да стане първата компания, предоставяща тези инструменти.”

Инвестиционният фонд LAUNCHub вече включи проекта в новата си кохорта от стартъпи и ще вложи в него seed инвестиция, с която екипът на Flyver планира да създаде хардуерен модул, който ще може да се прикрепя към гроните и ще улеснява създаването на приложения за тях. След това ще бъдат разработени нужните инструменти за тестване и разпространение на апликации, както и за тяхното монетизиране. Остава да разберем дали една българска стартираща фирма ще успее да се превърне в ключов играч в един от най-обещаващите сегменти на бъдещето. **И**

Летящите джаджи отдавна са обект на интерес от военната промишленост

ECONOMYMAGAZINE.BG

С НОВА ВИЗИЯ В МРЕЖАТА

Четете на EconomyMagazine.bg пълния архив на списание Икономика на български, руски и английски език

Градовете на бъдещето

АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСАНДРОВ

Човешката цивилизация се концентрира в мегаполисите и това създава все повече предизвикателства пред качеството на живота ни. Учени и технологични компании са си поставили за цел да решат този проблем чрез иновативни концепции за строителство, транспорт, управление на отпадъците и интелигентна инфраструктура

Съвременната цивилизация става все по-обвързана с градовете и огромните урбанизирани зони около тях. Към момента 54% от човечеството обитава такива територии и този процент нараства, като очакванията са до 2020 г. темповете на растеж да са по около 1.84% годишно, а между 2020 г. и 2025 г. този показател да е средно 1.63% годишно. За сравнение през 1960 г. градското население на планетата е било едва 34% от всички нейни жители. И макар и да се наблюдава известно забавяне в ръста на градското население, гължащо се на зародилата се наскоро обществена вълна за завръщане в селата, този ръст ще продължи да бъде значителен през следващите десетилетия. Въпреки че днес мнозина свързват урбанизацията предимно с развитите гържави и мегаполиси като Ню Йорк, Лос Анджелис, Токио, Лондон, Париж и др., всъщност явлението е повсеместно и включва както израсващите от нищото нови мегаполиси в Китай, приемащи хиляди жители от земеделските региони годишно, така и

огромните градски центрове в Индия, Обединените арабски емирства, Мексико, Бразилия и други страни. Всъщност именно на бързата урбанизация в развиващия се свят се дължат прогнозите за нарастване на градското население на планетата през следващите десетилетия.

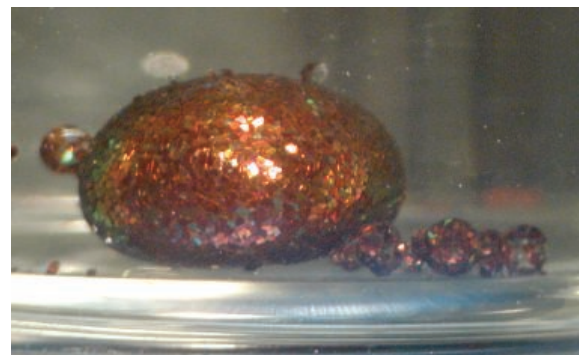
Всичко това създава сериозни предизвикателства пред управлението на градското пространство, свързани с ефективността на градския транспорт, електропреносната и водоснабдителната инфраструктура, градоустройството и архитектурата, управлението на отпадъците, замърсяването на околната среда. Не на последно място проблем е и самата пренаселеност и фактът, че всяка сутрин милиони жители на един и същи град се събуждат и се придвижват до работните си места, след което всяка вечер те трябва да се завърнат по домовете си. Традиционната градска инфраструктура просто не е предвиждала подобно натоварване, когато е била създадена, и на места тя „колабира“, налагайки нуждата от нови модели за устойчиво развитие на урбанизираните зони. А залогът понякога е не просто влошаване

Летящ релсов транспорт

Израелската компания SkyTrain си е поставила амбициозната цел да се пребори със задръстванията в големите градове и за целта е разработила едноименната иновативна транспортна система. Тя ще представлява своеобразен въздушен релсов път, при който малки аеродинамични превозни средства ще бъдат прикачени към линия, намираща се над тях. Загвижвани с електричество, те ще могат да превозват по няколко пътници, без да пречат по никакъв начин на трафика по улиците. Сред предимствата на SkyTrain ще е и бързината, с която жителите на големите градове ще могат да се придвижват в тях, тъй като скоростта ще достига 240 км/час. Пилотният проект ще бъде изграден съвсем скоро в израелската столица Тел Авив и ще е на стойност 70 млн. щ. долара. Ако той бъде успешен, компанията ще създаде подобни въздушни линии и в други градове.

Мрежи от умни сензори

„Умен прах“ (smart dust) е госта любопитна идея, която предвижда да над градовете ни в бъдеще да се разпръскват многобройни миниатюрни сензори. Целта е те да измерват всевъзможни важни за градския живот показатели – от температурата и влажността на въздуха до нивото на замърсяване, шума и много други неща. Тези „умни пращинки“ ще могат да комуникират помежду си, както и с контролните центрове, позволявайки на градските власти да добиват в реално време ясна картина на екологичните показатели в техните населени места.

качеството на живот, а цялостно разпадане на градската среда, с която сме свикнали. Препълнените автобуси и метро вагони, както и задръстванията, са само първите признаци. Следват сринове в електроснабдяването, въвеждане на воден режим и много други проблеми, каквито всъщност жителите на някои големи градове в развиващия се свят вече изпитват на свой гръб.

Като се има предвид ключовото значение на тези проблеми за съвременното общество и огромният брой жители, които те засягат, не е чудно, че все повече учени, общественици, неправителствени организации и технологични компании си поставят за цел да работят за подобряване на живота в градовете. Някои успешни модели за промяна вече са налице, а други все още съществуват само на концептуално ниво. Днес неща като санирането на сгради и соларните панели вече са навлезли масово в обществото ни. Въпросът е кои ще са бъдещите устойчиви технологии, които ще придадат облика на утрешните градове. По-надолу можете да се запознаете с някои от най-интересните идеи в тази насока:

Land airbus

Под това наименование се крие изключително любопитна концепция, съчетаваща елементи от традиционните трамваи и влакове, но госта по-различна. Става въпрос за високи няколко метра превозни средства, движещи се по релси, които се намират в двата края на улицата, като по този начин под тях могат да преминават автомобили. Това позволява на land airbus да се придвижва напълно независимо от потока от коли под него и да не се влияе от задръстванията на пътя. Разработката е на китайски инженери и предстои да бъде въведена в експлоатация в азиатската страна. „Въздушните автобуси“ ще се движат с ток, ще бъдат гъвкави, за да могат да взимат завоите (подобно на дългите автобуси, с които сме свикнали по софийските улици), а за качване и слизане на пътниците в тях ще се използват асансьори.

Къщи от бактерии

Ако има нещо дори по-странно от израждането на къщи чрез нанороботи, то това може би е използването за тази цел на ... бактерии. Учени от Лабораторията за жива архитектура на Колумбийския университет от години изследват възможностите за създаване на здрави материали чрез генно модифициране на миниатюрните организми. Тяхната подалечна цел е в бъдеще да могат да създават по този начин цели сгради, чиито основи, стени и тавани ще бъдат съставени от жив, биологичен материал. Налага се въпросът, кой би искал да живее в подобна чувствителна къща ...

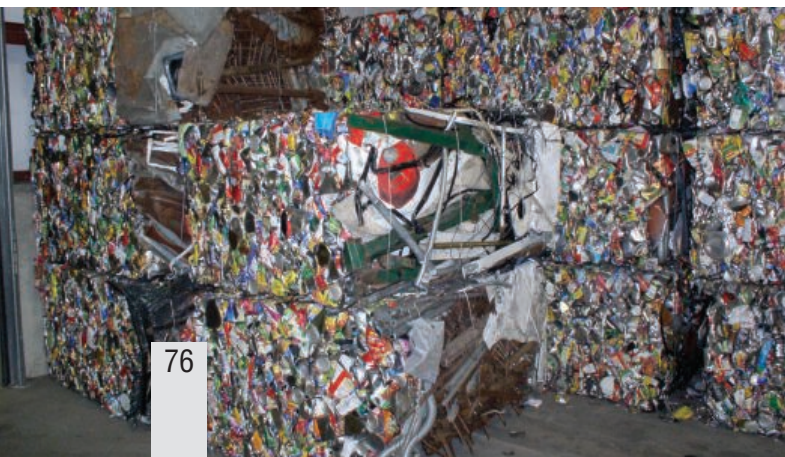
3D принтиране на сгради

Строителните технологии също се развиват с изключително бързи темпове, а една от най-иновативните концепции е за създаване на сгради чрез ... принтер. Само че не какъв да е, а 3D принтер. Както вече сме писали в предишни броеве на сп. „Икономика“, това са машини, позволяващи създаването на триизмерни обекти пласт по пласт чрез процес, наподобяващ принтирането на документи с мастиленоструен принтер. По този начин вече могат да се изработват разнообразни предмети – от обувки, домашни пособия и пистолети, до автомобили и дори ... госта апетитни пици.

А една от най-възбуждащите тенденции в сферата на 3D принтирането е създаването на цели сгради в реален размер – от основите, през носещите елементи и стените, до най-малките подробности в интериорния дизайн. Няколко архитекти вече имат разработки в тази насока, а сред проектите е дори такъв за изграждането на лунна база. Ако този метод навлезе в градоустройството, можем да очакваме сериозни промени в строителния бизнес.

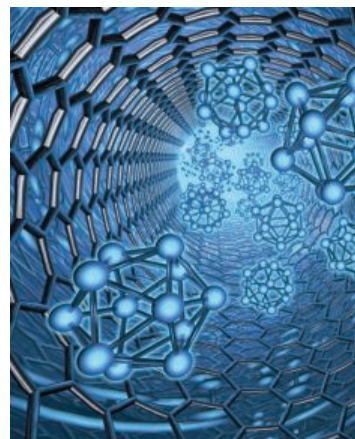
Интелигентно управление на боклука

Вероятно не сте се замисляли, но съвременният начин, по който третираме нашите отпадъци, е изключително допотопен. Само си представете – ние складираме своите боклуци с дни в кошчетата, намиращи се в нашите кухни, след което собственоръчно ги пренасяме до контейнерите по улиците, откъдето ги взимат хора, чиято работа е да транспортират боклук. Колкото и да сме свикнали с това, скоро този модел може да бъде заменен от качествено различен начин за събиране на отпадъци. Става въпрос за концепцията за автоматично вакуумно събиране на боклука, която предвижда в бъдеще до всяка къща да достига вакуумна тръба и в нея да изхвърляме всеки отпадък, генериран в консултаторското ни ежедневие. След като попаднат в тръбата всевъзможните хранителни остатъци, хартиени, стъклени, метални и други елементи просто ще отиват до разпределителни центрове, където ще се сортират и по възможност ще бъдат изпращани като вторична суровина за производството на нови артикули.

Наноасемблиране на сгради

И докато 3D принтерите вече работят навсякъде около нас, една доста по-футуристична концепция за създаване на сградите на бъдещето предвижда те да бъдат изградени от милиони миниатюрни роботи, с големината на молекула, които ще могат да оформят материята около нас според всички наши прищявки. Създадените по този начин сгради ще бъдат на практика неподлежащи на остаряване, ще могат да се ремонтират сами, както и да променят своята форма, конструкция и цветове по желание на обитателите си. Ако в дома ви дойде гост, вие ще можете да създадете още една спалня само за него, както и да я обзаведете според предпочитанията му, а когато си тръгне – помещението просто ще изчезне. Всичко това ще се прави от малките роботи, наречени наноасемблери, които ще променят също и всички останали предмети около вас. За съжаление, обаче, тази технология все още съществува само в концептуален вид и очакванията са първите нанороботи да бъдат създадени чак след няколко десетилетия. [И]

*Хотел "3 Планини"
обещава спокойствие и чиста природа!*

Boutique Hotel

"3 Планини" е луксозен бутик Спа хотел, изграден в характерен алпийски архитектурен стил, съчетан с традиционни елементи. Намира се близо до Банско. Състои се от 42 апартамента от 39 m² до 65 m² с южно изложение и собствен балкон с прекрасен изглед към върховете на Пирин и Родопите. Хотелът разполага с уникален спа център, разположен на обща площ от 600 кв.м.

За резервации и допълнителна информация:

*тел.: 074 792 955; 0888 805 993
e-mail: reservation@3-mountains.com*

WWW.3-MOUNTAINS.COM

Интимната история на астронавтиката

АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСАНДРОВ

В началото на септември погледите на научния свят бяха приковани към руския експериментален сателит Foton – M4, който се завърна на Земята след няколко месеца, прекарани в околоземна орбита с пет гущери от семейство гекони. Целта на мисията беше да бъдат изследвани половата активност и репродуктивните способности на животните в открития космос, но за съжаление на стотици биолози, астробиолози и специалисти от космическия сектор, геконите бяха открити мъртви след приземяването на сателита. И макар редица медии по света да подходиша с хумор към новината, всъщност изследването на сексуалността (и то не само на геконите, а и на хората) в извънземното пространство е доста сериозна тема и е от голямо значение за космическите проучвания като цяло. Защото ако половите отношения в далечния космос са невъзможни, тогава за никакво заселване на други планети не би могло да става и дума и за космическите агенции на големите държави няма особен смисъл да изразходват милиардните си бюджети в тази насока.

Затова на Земята може и да е тема табу, но сред астронавтите един често срещан въпрос е: Възможен ли е изобщо сексът в Космоса и ако да – случвал ли се е той досега при някоя от многобройните мисии със смесен екипаж. И още по-важният въпрос: Възможно ли е тогава да се

Каква е истината за експериментите на космическите агенции в сферата на половите взаимоотношения в орбита и защо това е важно

забременее в Космоса. Или екстремните условия в околоземна орбита, включително липсата на гравитация и високата радиация, са непреодолима пречка пред астронавтите. А

МЪЛЧАНИЕТО НА NASA

и останалите космически организации превръща темата в благоприятна среда за зараждането на конспиративни теории. През 2000 г. в публичното пространство се появява информация за секретен доклад на Американската космическа агенция, в който се разказва за мисия на щатска совалка, проведена през 1996 година. Според информацията, която е публикувана дори в книга на френския научен писател Пиер Колер, в рамките на полета астронавти са тествали дори точно кои еротични позиции са възможни в открития космос и

са установили, че само четири пози могат да бъдат осъществени. Впоследствие обаче информацията е опровергана.

Въпреки това през годините са водени и доста сериозни дискусии по темата. Още повече, че през последните години NASA, както и други космически агенции, планират дългосрочни мисии до Луната и до Марс, чиято подалечна цел е създаване на постоянни обитаеми бази. А една компания дори планира да организира риалити шоу, заснемайки изпращането на двама мъже и две жени на Червената планета и последващия им живот там. Очевидно е, че за да бъде осъществена каквато и да е

КОЛОНИЗАЦИЯ НА ДРУГА ПЛАНЕТА

хората, които се преселят там,

Вече анонсираха плановете си да извеждат туристи в околоземна орбита, а един американски предприемач дори обяви, че възнамерява да изгради орбитален хотел за богати туристи. А невъзможността за сексуални изживявания би могла да намали интереса на някои от бъдещите клиенти на подобни проекти и да се превърне в пречка за бизнеса.

Мълчанието на NASA определено допринася за загадъчността около темата, но повечето въпросителни са свързани със съвсем реални въпроси и проблеми, произхождащи от условията в космическото пространство. Така например значително по-слабото движение на кръвта в безтегловност може да се окаже сериозна пречка за мъжете да постигнат ерекция, а свободното разпространение на потта по тялото ще прави много по-неудобни интимните занимания. Основният проблем обаче могат да се окажат самите движения, които при

ЛИПСАТА НА ГРАВИТАЦИЯ

ще бъдат значително по-

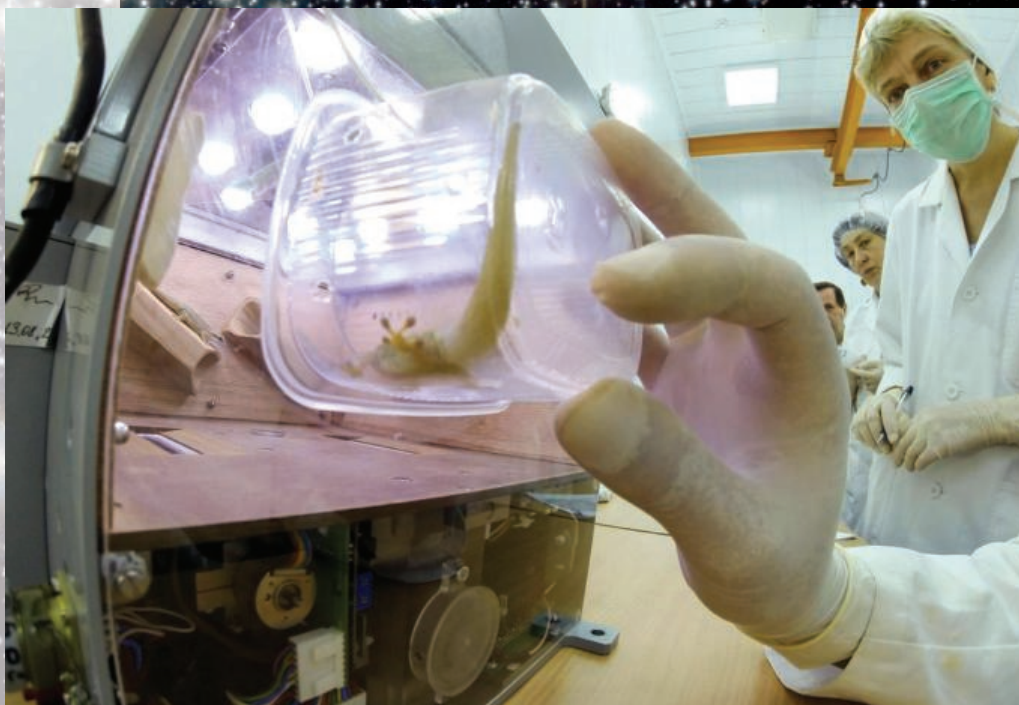
трудни. И ако всичко това звучи сложно, то проблемите пред забременяването са значително повече и много по-комплексни.

Освен за организирани опити на NASA в тази насока, слухове има и за нерегламентирани интимни взаимоотношения между астронавти. Според експерти обаче, това би било много трудно, тъй като екипажите на соваките, както и тези на Международната космическа станция, живеят по много прецизен график и на практика нямат почти никакво време за непланирани занимания. Освен това малкото пространство в каютите и липсата на други подходящи места, както и постоянното наблюдение и връзка със Земята намаляват допълнително шансовете.

Независимо дали нещо такова се е случвало досега обаче, малцина отричат, че тази стъпка е задължителна с оглед бъдещото усвояване на извънземното пространство от цивилизацията ни. Остава да разберем дали и кога тя ще бъде осъществена официално и как това ще окаже влияние върху колонизирането на далечния космос. **И**

ще трябва да могат да се възпроизвеждат. И ако до обектите в нашата Слънчева система все пак можем да изпращаме и връщаме астронавти, без да се налага те да остават там, то за хипотетична мисия на пилотиран космически кораб до друга звездна система, възможността за създаване на поколение би била задължителна. Просто разстоянията са толкова големи, че дори светлината пътува в продължение на около 4 години до най-близката звезда след Слънцето – Проксима Центавър.

В по-близък план пък въпросът с интимните отношения в Космоса има значение за набиращата скорост през последните години сегмент на космическия туризъм. Няколко компании, сред които и Virgin Galactic на Ричард Брансън,

Сателитът Fotón - M4, който изучаваше поведението на гекони в Космоса

АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСАНДРОВ

Ако за много американци госега икономическият възход на Китай не е имал ясна форма и измерения, то след първичното публично предлагане (IPO – Initial Public Offering) на китайската технологична компания Alibaba на Нюйоркската фондова борса този месец, възприятието им за страната се промени завинаги. Една малко известна в САЩ корпорация се намести с гръм и трясък в меката на американския бизнес и при това в бранш, който според мнозина е запазена територия за местните софтуерни и онлайн фирми. Тези стереотипи вече нямат значение, защото след успешното IPO на Alibaba, определяно като най-голямото в историята на технологичния сектор, компанията вече е по-скъпа от онлайн гиганти като Amazon, Yahoo! и Facebook, както и от най-големия производител на микропроцесори в света – Intel.

Всъщност Alibaba вече струва повече от двата свои преки конкурента – Amazon и eBay, взети заедно. Достигайки пазарна капитализация от 228 млрд. щ. долара, китайският конгломерат отстъпва по този показател единствено на трите глобални лидера в технологичния сектор – Apple, Google и Microsoft, които се оценяват съответно на 609 млрд. щ. долара, 400 млрд. щ. долара и 387 млрд. щ. долара. Дори и тези гиганти обаче вече гледат притеснено към новата заплаха от изток.

КАК СЕ СЛУЧИ?

Въпреки че успехът на IPO-то беше очакван, за мнозина извън Китай възходът на Alibaba си остава до изв е с т н а

степен изненадващ. Компанията не е известна с нито една значима иновация. Тя не е измислила нито интернет търсачка, нито нова операционна система, нито технология за разплащания, нито дори пазаруването онлайн, в което е толкова силна. Този фактор обаче изглежда не е толкова важен, когато имаш на разположение необятния китайски пазар и просто можеш да предложиш на местните жители това, което групи са измислили преди теб. Но съобразено с особеностите на местната култура, ценности и преди всичко – регулаторни изисквания.

Всъщност навлизането в Китай винаги е било много по-трудно за големите технологични корпорации, отколкото стъпването на американския пазар за азиатски фирми и гиганти като Google, Apple и Yahoo! чудесно знаят това. Apple например продължава да има проблеми с проникване-

Alibaba - НОВ ТИТАН НА НЕБОСКЛОНА

**С изключително
успешното
първично предлагане
на ценни книжа
китайският
конгломерат
се намести с
гръм и трясък
в американския
технологичен сектор
и хвърли ръкавица
на най-големите
играчи в него**

PHOTO ALIBABA.COM

Основателят на компанията Джак Ма се превърна в най-богатия човек в Китай

Alibaba се търгува на борсата в Ню Йорк от 19 септември, като направи най-голямото първично публично предлагане на технологична компания

то на китайския пазар, включително регулаторни забрани за най-новия смартфон на компанията iPhone 6. Google и Yahoo! от своя страна отстъпват по популярност на китайските търсачки, а компанията на Сергей Брин и Лари Пейдж дори обяви преди няколко години, че напуска местния пазар. Неуспехи, които не са без значение, предвид бързия ръст на интернет потребителите в Китай.

Показателно е, че към момента броят на китайците, търгуващи онлайн или потенциални клиенти на такива услуги, достига 302 милиона. Цифра, която е сравнима с цялото население на САЩ, но е едва една четвърт от популацията на азиатската страна и очакванията са през следващите години тя да се увеличи поне двойно. А Alibaba е перфектно позиционирана в този сегмент с около 80% от всички онлайн продажби в Китай.

Всъщност компанията, която вероятно трябва да се притеснява най-много от възхода на Alibaba, не е Google или Microsoft, а Amazon. Най-големият онлайн магазин в света, чиято пазарна капитализация е 150 млрд. щ. долара, е една от най-успешните истории на американската технологична икономика. Създаден от Джеф Безос през 1994 г. в гаража му, той към момента е деветият най-посещаван уебсайт в света (Alibaba е на 10-о място) и разполага с около 88 400 служители – близо четири пъти повече от китайския си конкурент. По отношение на годишните приходи Amazon също остава Alibaba далеч за себе

си със 74.45 млрд. щ. долара за 2013 г., в сравнение със 7.95 млрд. щ. долара за китайската компания.

Това, от което Джеф Безос обаче трябва да се притеснява, е прогласяващият ръст на китайския и други азиатски пазари, където Alibaba плува в свои води, както и вероятността азиатската компания да вземе дял от онлайн търговията в САЩ. В добавка нестабилните финансови резултати на Amazon и навизите на нейния основател да прави странни и необосновани нови инвестиции могат да променят съотношението на силите. Безос често е обект на критики от своите акционери с изненадващите си решения, докато срещу себе си има един прагматичен и постоянен в действията си китайски предприемач, чиято история е не по-малко интересна от тази на основателя на Amazon.

Също като него Джак Ма е роден в не особено богато семейство и е създал своята империя от нищото. Роден в китайския град Ханжун, като дете той дори не е имал пари за обучението си по английски език. Воден от голямото си желание да научи този език, Ма е изминавал всеки ден километри със своето колело до близкия хотел, за да разговаря с местните туристи. Вероятно това му позволява по-късно да се дипломира като бакалавър по английска филология и дори да започне да преподава чуждия език в местния университет.

Постепенно Ма вижда потенциала на уеб технологиите и започва да изгражда уебсайтове за китайските

компани. През 1995 г. той осъзнава, че ако иска да се разраства, трябва да създаде устойчиви уебслуги, вместо да продава своя собствен труд и основава China Yellowpages. Четири години по-късно се появява и проектът Alibaba – уебсайт за свързване на фирми, който днес заема централно място в едноименната онлайн група и има над 79 милиона членове от над 240 държави по целия свят. Днес империята, наречена Alibaba Group, включва още сайта за онлайн аукциони Таобао, „облачната“ услуга Alibaba Cloud Computing, разплащателната Alipay, както и проектите AliExpress.com, Tmall и eTaо. Самият Джак Ма пък се превръща в първия китаец, появил се на корица на американското издание на Forbes, избран е за млад световен лидер от Световния икономически форум през 2005 г. и е определен за един от 25-те най-могъщи бизнесмени на Азия от сп. Fortune през същата година. След успеха на публичното предлагане, той е и най-богатият човек в своята страна.

Стартирал сам от нулата, днес милиардерът инвестира средства и усилия в популяризиране на предприемачеството в своята страна и гарява значителни суми за екологични каузи. В едно свое изказване той посочва, че иска повече хора да печелят пари, но не за да донесат благоденствие само на себе си, а и на обществото като цяло. А може би успехът на Джак Ма на Уолстрийт ще накара и повече хора от финансовата столица да купят заедно с акциите му и част от възгледите му за света. **И**

Oracle по нов път

Основателят на компанията Лари Елисън се оттегли от оперативното ръководство, но ще продължи да насочва кормилото

ЛЮДМИЛ ЗАХАРИЕВ

Милиардерът Лари Елисън, основател на бизнес софтуерния гигант Oracle, обяви в средата на септември, че подава оставка като главен изпълнителен директор на компанията и предава функциите си на съпредседателите Марк Хърд и Сафра Катц, които ще поемат едновременно оперативното ръководство. Елисън, който навърши 70 наскоро, ще остане в компанията като съпредседател и главен технологичен директор. Джеф Хенли, председател на Oracle за последните 10 години, пак става заместник-председател.

Веднага след обявяването на новината Oracle загуби повече от 9 милиарда щатски долара от пазарната си капитализация, знак, който показва изненадата сред инвеститорите от оставката на дългогодишния главен изпълните-

Лари Елисън

лен директор. Има обаче нещо, което характеризира смените в софтуерния гигант - опит за при-

емственост. И този опит кара много наблюдатели да вярват, че нещата в Oracle няма да се про-

УИКИПЕДИЯ

менят рязко. Не всички обаче са на това мнение.

ФЕОДАЛНА МОНАРХИЯ

Много експерти описват Oracle като „феодална монархия“, която извлича власт и влияние от допира си с Лари Елисън. За да си представим какво значи това, е нужна ретроспекция на развитието на компанията и портрет на самия Елисън.

Отгледан от лелята и чичото на 19-годишната си майка, бъдещият милиардер израства в Чикаго, където усвоява принципите на програмирането. Започва работа в Атрех и там прави огромна система за управление на база данни за ЦРУ, носеща кодовото име „Oracle“. След приключването на проекта Елисън и неговите партньори самостоятелно разработват системата за бази данни, съвместима едновременно както с mainframe, така и с desktop компютърни сис-

теми, и така с помощта на 5-има служители основават компанията Oracle Systems Corporation, по-късно преименувана на Oracle Corporation.

След десетилетия на обновление, подобрения, оптимизация, контакти и клиенти като големи банки, автомобилни гиганти и летища, компанията разраства дейността си и става пионер в софтуерното разработване, както и в интернет търговията.

Разликата в структурата на Oracle днес е, че отношенията между различните слоеве са обвързани много по-осезаемо от лоялност, ефективност и личностни взаимоотношения, отколкото от строги правила и процедури. За сравнение в компании като IBM, Microsoft и особено SAP, бюрокрацията и стабилността обикновено доминират. И двата подхода имат своите предимства и недостатъци, разбира се, но уникалната среда, създадена от Елисън, означава, че всяка промяна може да има големи последици.

ЦАРЯТ СЕ ПЕНСИОНИРА, ДА ЖИВЕЯТ ЦАРЕТЕ

Ако Елисън наистина направи стъпка назад от процеса на вземане на ежедневните решения, някой или нещо друго ще трябва да заеме мястото му. Това би могла да бъде и комбинацията от двамата изпълнителни директори, в лицето на Хърд и Катц, които ще си поделят поста, но подобна формулировка изглежда като неустойчива рецепта за конфликти и несигурност, особено ако Елисън все още е наоколо. И най-яркият пример от историята е канадската RIM – съзателят на BlackBerry, където двамата изпълняваха едновременно функцията на CEO.

По-вероятно рокадата е първата стъпка към превръщането на Oracle в една по-традиционна компания, по-обвързана към процеси и процедури. Но каквато и да е целта, това си е фундаментална промяна. Разделянето на работата на две, обаче, може да доведе

до неравен преход. За съжаление, често компаниите се затрудняват, когато емблематичните им основатели се оттеглят. Apple, например, почти фалира, след като Стив Джобс беше изхвърлен преди близо 30 години. Dell и Starbucks също преминаха през мъчителни преходи.

Подобна турбуленция в Oracle е малко вероятна. Елисън ще запази контрола на основите на компанията: инженерната дейност и технологии. Той също ще бъде изпълнителен председател. И след като притежава една четвърт от акциите, бордът няма да функционира под формата на демокрация. Особено на фона на тенденцията голяма част от корпоративните клиенти да прехвърлят дейността си към т.нар. облачни услуги (cloud computing), вместо да плащат лицензионни такси за инсталирането на програми на компютрите в собствените си офиси.

Двамата мениджъри Марк Хърд и Сафра Катц ще осигуряват най-малко временна стабилност чрез споделяне на изпълнителната роля. Хърд ще продължи да движи продажбите и маркетинга, а Катц ще контролира финансите, юридическата дейност и производството.

Елисън обаче е на 70 години и затова в ход е планът за приемственост. А и е време милиардерът да се отдаде на заслужена почивка. Освен че промени историята на софтуерното производство, Елисън влезе в новинарския поток с многобройните си звездни покупки. Според Bloomberg Billioneres Index Елисън е оценен на около 46 млрд. долара, което го прави седми в класацията на най-богатите хора в света. Притежава огромно имение в Силициевата долина, земя в Малибу, Калифорния, както и сериозна бройка скъпи коли и самолети. Миналата година закупи хавайския остров Ланай, а преди това придоби и правата за тенис турнира Indian Wells, който в момента носи името BNP Paribas Open. **И**

**Константин
Диамандиев е
намерил бърз
начин да се
утвърди като
дизайнер**

Големия Логовски

Константин Диамандиев е професионален дизайнер, а не просто „машина“ за fast food logo

ИВАН ДОНЕВ

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Имате нужда от лого? Искате нещо добро, което да стане бързо и лесно. В рамките на 24 часа можете да го получите. Нещо повече, плащате колкото сметнете, че си заслужава...

Младият дизайнер Константин Диамандиев не върви по установения ред и е приел предизвикателството да създаде „машина“ за fast food лого. Обича да прави нещата малко „самозвански“, което ще рече със свой почерк, но по професионален начин. Сигнал го решието да развие сайта logowski.com с основната цел да се разбере за него като дизайнер. В тази професия има океан от възможности, но е твърде относително кой наистина е добър. Ключово за графичния дизайн е

ИМЕТО

и когато то е популярно, хората някак по-лесно се доверяват.

Професионалистът, който изпълнява тези поръчки, нарекъл Големия Логовски (The Big Logowski). Името всъщност е своеобразно позоваване на кримикомедията „Големия Лебовски“, тъй като младият дизайнер намира сходства в своя начин на работа и лайфстайла на този филмов

герой.

Бързината винаги е предимство, затова избрал формулата за 24 часа след получаване на заявката да направи лого по описанията на възложителя. Поради краткия срок и неочаквания резултат клиентът има възможност да плати колкото сам прецени. Моделът все още е валиден, но с една малка разлика: Логовски вече избира заявката, която да изпълни. Желаетелите са повече от неговите физически възможности в такъв кратък интервал от време да разработи продукт на ниво. Силният интерес го провокирал да се замисли дали да не включи в своя бизнес и други дизайнери, но си дал сметка, че всеки ще очаква лого именно от Логовски, а не от някой друг.

СРОКЪТ

е прекалено малък, заявителят не знае какво ще получи, а и самият дизайнер предварително не е наясно какъв точно е вкусът и какви са очакванията на клиента. Първоначалното му намерение било да работи много, за да трупа практика. Само за година получил около 200 заявки за лого. На повечето от поръчителите е предоставил своето предложение, но не всички са купени. Това обаче съвсем не е проблем, тъй като така

създал своя банка от непродадени лога и в нея има запас от идеи, които може да се окажат подходящи за друг.

Logowski е само едно от нещата, които Константин Диамандиев прави. Това е маркетингов проект, чиято цел е да го популяризира така, че да открива и друго поле за изява, а не изцяло да се ангажира с него. Ето защо Големия Логовски вече не приема поръчката на всеки, колкото и това да е разочароващо за клиентите, чиято заявка няма да изпълни. Това обаче дава повече добавена стойност за останалите. Виг

ЗАСТРАХОВКА

е практиката на Големия Логовски след като продаде лого, да го поставя в галерията на своя сайт и да обявява цената, на която е купено. Всеки сам преценява колко да плати, но после тази сума става публично достояние и всички виждат кой как е оценил своята интелектуална собственост. Това в известен смисъл има регулаторен ефект. Независимо от получената сума, Константин Диамандиев счита, че до момента всяко продадено лого е било добра сделка. С всяка поръчка той развива уменията си и след многобройните заявки само по описанието за изискванията на клиента може да прецени кой стои отсреща. Най-удовлетворяващото обаче е да попадне на свое лого и по този начин да има изненадваща среща с плодовете на своя труд.

Наистина Logowski може да направи вашето лого за едно генонощие и после да му платите колкото прецените. Това обаче е само една от възможностите на дизайнера Константин Диамандиев, който има и много други лица. Дизайн, реклама и брандинг са неговото творческо поле. Насочил се към лога, защото може да направи най-много за най-кратко време. Това

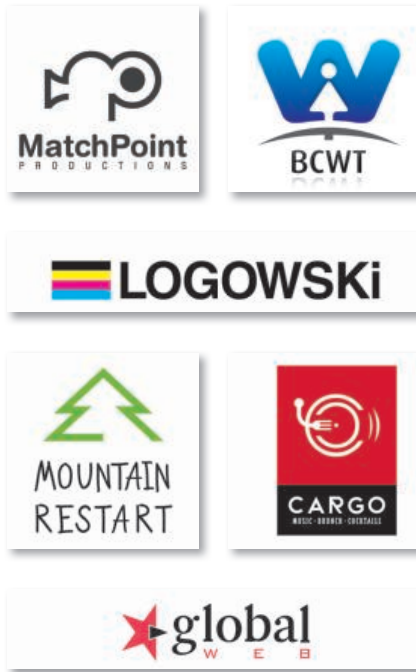
ИЗОБРЕТАТЕЛСТВО

му доставя професионално удоволствие. Логовски обаче не желае да сложи таван на развитието си.

Но кой е Константин Диамандиев? Завършил е 31-о СОУ в София, а после и графичен дизайн в Кеймбридж. Нещото, което най-много правил в училище, било „да си граска“ по тетрадки и учебници и това се оказало верен ориентир каква да е бъдещата

му професия. „Когато пристъпите към подобен житейски избор, не мислете в какво има най-много пари, а в кое вие сте най-добър и в какво ще може да дадете най-голяма стойност“, съветва Диамандиев.

Предприемачът воюва със страховете си и трябва да се научи да ги побеждава. Това е зона извън комфорта и в нея непрестанно има предизвикателства. То е като да вървиш срещу течението, но и да умееш да управляваш своята лодка така, че да ползваш силата на вълната. Обикновено човекът със свой бизнес работи по формулата 24/7 и няма почивен ден. Според Константин Диамандиев младите хора, които искат да станат предприемачи, е добре първоначално да не знаят много неща, тъй като прекалената информираност само ще засили страховете им и ще убие апетита им за успех.

LOGOWSKI

“I design your logo in 24h.
You pay me what you want!”

- The big Logowski

Артамент и историята на неговите обитатели

Константин Диамандиев поддържа блог Артамент (www.artament.com). В него разказва истории за хора, като показва и техните жилища. Така може да си изградите портрета на всеки чрез средата, която той създава и обитава. Слоганът е *Home is a Person*, или Домът е някой. Блогът не търси лукс и богатства, а гледната точка към света от позицията на местообитанието, той няма за цел да показва познати лица, а стойностни личности. Заблуда е, че качествените хора са сами и са малко и „Артамент“ има за задача да среща себеподобните. Свой ценен принос за развитието на блога дава и фотографът Константин Атанасов.

„Артамент“ също има нетрадиционна поява. Константин Диамандиев обича да си купува дотком домейни, като сам си измисля приятно звучащи думи. Така се сдобива с artament.com. Един ден започва да мисли как да му вдъхне виртуален живот и стига до идеята да показва жилища и техните стойностни обитатели.

Поддържа този блог за удоволствие, а не с комерсиална цел. Убеден е, че модерните хора все повече ще търгуват чрез имената си и популярността ще е разменна монета. Затова проекти като „Артамент“ за Константин Диамандиев значат много. Те са провокирани от това, че се правят със страст и удоволствие, а нямат чиста бизнес задача.

МРЕЖА

Основателката на
сайта Vet365 влезе
в списъка на жените
милиардери

Денис Коутс – хазартната кралица на Великобритания

НИЯ ИЛИЕВА

В събота, когато „Стоук Сити“ играе домакинските си мачове, на стадиона липсва важна личност – една от милиардерите собственици на клуба Денис Коутс. 46-годишната най-голяма дъщеря на президента на клуба Питър Коутс е съвсем наблизо до стадиона, в офисите на компанията си Vet365, настред индустриалната зона на града. Тук Коутс, основала компанията за онлайн залагания, може да бъде открита почти всяка събота, тъй като това е денят от седмицата, наситен с най-много спортни събития и съответно – пиков за нейния бизнес.

През 2000 г. Денис купува домашна Vet365.com, на следващата година стартира и дейността на компанията. Тогава интернет едва започва да набира популярност, но британката счита момента за определящ за хазартния бизнес. С годините фамилията разширява бизнеса със заем от 15 милиона британски лири от Роял Банк във Шкотланд, но инвестицията се отплаща. Днес платформата за залагания е най-големият в света бизнес в

С Ордена на Британската империя

брана, като за миналата година са реализирани 20 милиарда лири от залози на 7 милиона клиенти в 20 държави. Печалбата на компанията е 150 милиона лири, по данни на британските медии. А Денис Коутс вече не е само една от най-богатите жени във Великобритания, но изкачи и още едно стъпало в кариерата си – състоянието ѝ нарасна до десетцифрена сума и сп. „Форбс“ я обяви за едно от новите попълнения сред жените милиардери, и то сама изградила богатството си. А то достига 1,6 млрд. долара. И както сама тя признава пред „Индипендънт“, Всичко това е постигнато

от нулата. В едно от редките си интервюта тя признава, че е работохолик с властен маниер, и е посветила много дни и безсънни нощи на това да изведе компанията си до върха.

Бащата на Денис - Питър Коутс, както вече стана ясно, е собственик на футболен клуб „Стоук Сити“, който управлява от 2006 г. Преди това, през 90-те, семейството притежава отбора, но акционерът е принуден да си тръгне след недоволство от страна на феновете. Сега фамилията е вложила в отбора 100 млн. паунда и Денис има огромно желание тази инвестиция да се изплати.

Над 50% от златната мина Vet365 е притежание на Коутс, която наскоро със съпруга си Ричард Смит, също директор в „Стоук Сити“, осиновиха 4 деца от едно семейство. Желязната гама управлява компанията и с помощта на брат си Джон.

За миналата година Денис е получила заплатата и бонуси в размер на 5,4 млн. лири, също и 15 млн. паунда от дивиденди, а компанията регистрира 430 млн. лири резерви. 2013-а е успешна и за клуба „Стоук он Трент“ – поч-

ти всички 2500 служители са местни хора, за които са изградени нови офиси в центъра на града.

Създателката на сайта за залагания е скромна, избягва светски събития и рядко може да се съгласи на медийна изява. Дори в родния си град предпочита да не изпква с публичност, но все пак се движи с персонализиран „Астън Мартин“, което едва ли позволява да остане незабелязана.

За нея се знае, че още от училище започва да работи като касиер на гишетата в компанията за залагания на баща ѝ Provincial Racing, основана в нетолкова далечната 1974 г. Тя се занимава също и със записване на залаганията и сметките. След университета, където завършва иконометрия и среща съпруга си, тя се връща в „невзрачните пунктове за залагания“, където успява до 1995 г. да се издигне в управляващ директор. През всичките години тя живее скромно в селска къща до тази на родителите ѝ в Сандбах, до Стоук. Естествено, фамилията е строго охранявана от гардове. Местните казват, че за последно са виждали Денис на публично място с баща ѝ на стадион „Уембли“ през 2011 г., когато „Манчестър Юнайтед“ побеждава

Бащата Питър Коутс (вляво) е президент на „Стоук Сити“

„Стоук“ на финала за FA Cup.

През юли тази година стана ясно, че Денис е отделила 100 млн. лири капитал за благотворителност. Новооснованата Фондация Bet365 вече е правила дарения за Oxfam (Обединение на неправителствени организации за борба с бедността), Safof (Католическа организация в Англия и Уелс за международна помощ) и хосписа Douglas Macmillan в Стоук, както и по програми за възстановяване на пострадали от тайфуна Хаян във Филипините. Благотворителната организация има и програми за университетски стипендии и дарения за театри.

През 2012 г. Денис получава високо признание - ордена Commander of the Most Excellent Order of the British Empire (Командер на Ордена на Британската империя) за служба към обществото и бизнеса. През 2013 г. е избрана сред 100-те най-влиятелни жени в Обединеното кралство от BBC Radio 4. Към гнешна дата може да се каже без съмнение, че и двете награди са заслужени. **И**

Денис Коутс вече е милиардер от онлайн залагания

Джесика Алба с милиарден бизнес

Компанията на актрисата The Honest Co. за екологични бебешки и домакински продукти се подготвя за борсов дебют

НИЯ ИЛИЕВА

Ако гоиде време да се връчва наградата най-предприемчива знаменитост на 2014 г., Д-р Дре е първото име, което изниква. През май рапърът и партньорът му Джими Йовин прогадоха компанията си Beats by Dre на Apple за \$2.6 милиарда в кеш и акции. Но двамата имат много сериозна конкуренция в лицето на една крехка гама - актрисата Джесика Алба.

Тя е сред основателите на The Honest Company, която произвежда екологични продукти за бебета и за почистване на дома. По-рано този месец компанията получи инвестиция от 70 млн. долара от Wellington Management Company. Преди това от други инвеститори е получила още 52 млн. долара, което прави 122 милиона долара финансиране. Така, според анализаторите, стойността на компанията се доближава до 1 милиард долара.

Джесика Алба направи сериозен бизнес пробив с продажбата на екологични бебешки продукти

Джесика създава The Honest Co. през 2011 г. в партньорство с Кристофър Гавиган (Christopher Gavigan), Шон Кейн (Sean Kane) и Брайън Ли (Brian Lee). Освен от Wellington Management Company, Honest Co. е получила инвестиции от ICONIQ Capital, General Catalyst Partners, Lightspeed Venture Partners и Institutional Venture Partners. Дружеството на Алба произвежда екологични бебешки продукти като памперси, бебешко олио, кърпички и кремове. По-късно бизнесът се разраства и започват да правят и различни домакински продукти - шампоани, перилни препарати, препарати за почистване на стъкло, препарати срещу петна, мулти, витамини, слънчеви очила, играчки и още, и още. Служителите на компанията вече са 275, основно в Лос Анджелис, Калифорния.

Според Брайън Ли, изпълнителен директор на Honest Co., дружеството може да реализира печал-

ба от 150 млн. долара през 2014 г., което е три пъти повече спрямо 2013 г. В момента компанията работи и по предстоящо първично публично предлагане, което се планира за близкото бъдеще.

Honest Co. доставя своите продукти и в Канада от повече от година и планира да навлезе на пазарите в Англия и Австралия. Китай също е основна цел пред компанията. В начална фаза са преговори с евентуални партньори от Поднебесната империя.

В момента не е ясно какъв точно е делът на Джесика Алба в зелената компания. Защото при основаването партньорите са четирима, но в момента 5 фонда за дялови инвестиции имат участие в дружеството. Когато се пристъпи към първичното публично предлага-

не, щатската Комисия по ценните книжа ще разкрие точните акционерни участия на партньорите.

А предвид интереса към продуктите, не би било учудващо учас-

тието на Алба в компанията да достигне 10-цифрена сума, особено ако Honest Co. успее да набере сериозен капитал при борсовия си дебют. **И**

Четиримата партньори, основали компанията

В началото на ХХ век Джон Д. Рокфелер е постигнал богатство, което днес би се равнявало на 340 милиарда долара. Магнатът е едновременно безпощаден в бизнеса, но и отдаден филантроп

Първият милиардер

НИЯ ИЛИЕВА

Днес милиардерите са навсякъде. Или почти навсякъде, но със сигурност са най-много изобщо в историята. В момента на планетата има около 1700 милиардери и броят им нараства ежедневно. Но допреди стотина години нито едно човешко същество на земята не е имало банкова сметка с милиард долара. В днешни дни милиардерите са постигнали своето богатство от разнообразни дейности – технологии, хедж фондове, фармацевтика, енергийни напитки. Преди век, в бум на индустриализацията, най-заможните хора като Анджо Карнеги и Уилям Кларк са се занимавали с добив на стомана или изграждане на железни-

ци. И докато много от тогавашните магнати са били невъобразимо богати, към днешна дата, коригирано с инфлация, състоянието им не достига 10-цифрена сума.

Но кой е първият човек в света, който успява да постигне 10-цифрено богатство? Едва ли отговорът е труден – това е, разбира се, Джон Д. Рокфелер (John Davison Rockefeller), основоположникът на прочутата фамилия. Неговото богатство е натрупано от петрол – през компанията му Standard Oil.

Джон Д. Рокфелер е роден на 8 юли 1839 г. в Ричфорд, Ню Йорк. Баща му Уилям е пътуващ търговец и майката е оставена сама да се справя с отглеждането на децата. През 1853 г. фамилията се мести в Кливланд, Оха-

йо, където Джон посещава училище, а после и тримесечен курс в бизнес колеж. На 16 г. става счетоводител в търговска компания. Проницателността му е очевидна и за 4 г. успява да събере 1000 долара, и със заем от баща си на същата стойност става партньор в собствена търговска компания заедно с Морис Кларк. Четири години по-късно двамата се разрастват в регионалната индустрия с петрол, която тогава преживява истински бум, и привличат и нов партньор – химик Самюел Анджос.

През 1865 г. тримата партньори и двамата братя на Кларк са прегразив поради различните си виждания за развитието на бизнеса. Затова решават да го продадат на този от тях, който даде най-високата цена.

Рокфелер със сина си Джон младши през 1915 г.

Рокфелер, тогава на 25 г., спечелва наддаването с цена от 72 000 долара и основава „Рокфелер и Андрюс“ заедно с партньора си Самюел. Предприемачът вече добре познава петролния бизнес и ходовете му са насочени към експанзия. Скоро се слива с голяма рафинерия от Кливланд „О.Н. Раупе“, а после и с няколко други. В разраства-

щата се компания се включват и братът на Джон Рокфелер - Уилям, както и братът на Андрюс – Джон.

През 1886 г. Рокфелер открива, че 70% от рафинирания петрол се изнася с кораби и решава да работи без посредници в тази сфера, затова създава офис в Ню Йорк за шипинг. Тази практика за затваряне на бизнес кръ-

га от дейности той ще продължи и в бъдеще, за да намалява разходите и да увеличава печалбите си.

През 1870 г. Джон Д. Рокфелер обединява бизнеса в Standard Oil и поема компанията като президент. Вече е много богат, но иска още. Затова на следващата година Standard Oil, още няколко големи рафинерии и основните железници се обединяват в холдингова компания, наречена the South Improvement Company (SIC). Тя предлага намаления при транспортирането на петрола на големите рафинерии от групата и начислява допълнителни такси на по-малките компании в бранша. Това е един от първите крещящи опити на големите акули в бранша да се разправят с конкуренцията и буквално да я съсият финансово. И успява. А когато дребните компании се изправят пред банкрута, Рокфелер ги изкупува. През 1872 г. само за месец Standard Oil погълща 20 компании в Кливланд. Тези събития остават в историята като „The Cleveland Massacre“ (Кливландското клане) и слага край на конкуренцията в петролния бизнес в града. Standard Oil вече контролира 25% от пазара на петрол в САЩ, което предизвиква масово недоволство.

През пролетта на 1872 г. съг в Пенсилвания разпуска SIC, но Standard Oil вече е поела пътя на монопола. Година по-късно Рокфелер се разраства в Ню Йорк и Пенсилвания и контролира половината от петролния бизнес в Питсбърг. И така още години наред, докато през 1879 г. не се стига дотам Standard Oil да държи 90% от производството на петрол в САЩ. През 1882 г. се формира Standard Oil Trust, който контролира 40 компании. Рокфелер иска да изстиска всяко пени от бизнеса, затова елиминира посредниците като търговци на едро и агенти. Той дори сам произвежда барелите, в които се складира петролът, за да не ги купува от друг. Компанията му правят и продукти като машинни масла, химически препарати и парафини. Standard Oil напълно премахва нуждата от доставчици и контрагенти, същивайки няколко свързани индустрии. И това не остава без последици.

Срещу конгломерата се надига както пресата, така и други компании и съдилищата. През 1902 г.

Рафинерия на Standard Oil в Линден през 1909 г.

списание „McClure's“ публикува материал в 19 части, наречен „Историята на Standard Oil“. Той хвърля сериозна сянка върху репутацията на Рокфелер, той е набеден в алчност и корупция. Авторът, журналистката Ида Тарбел, разкрива практиките на компанията да убива конкуренцията. Статиите са издадени и в книга, която се превръща в бестселър.

Общественото недоволство е огромно и съдебната система се задейства. През 1890 г. е прието специално законодателство, познато като The Sherman Antitrust Act (Антитръстов закон на Шърман) - първият антимонополен закон в историята. 16 години по-късно главният прокурор на САЩ по време на управлението на президента Теодор Рузвелт приема 24

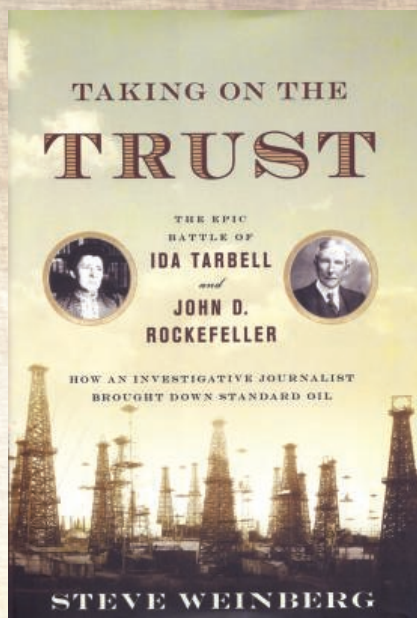

Джон Рокфелер през 1872 г.

антитръстови решения срещу големите корпорации, сред които най-мощната е Standard Oil. През 1911 г. Върховният съд на САЩ разпорежда Standard Oil Trust да се раздели на 33 независимо функциониращи компании.

Но богатството на Джон Д. Рокфелер не само не пострадва от това решение, а напротив – увеличава се.

Но нека описаното досега да не остави впечатление, че първият милиардер в света е бил безмилостен и лишен от човечина. Напротив, той е изявен филантроп. Дарил е милиони долари, основал University of Chicago през 1890 г. с дарение от 35 млн. долара за 20 години и основава Rockefeller University през 1901 г.

Книга, посветена на Ида Тарбел и битката ѝ срещу монополния тръст на Рокфелер

Парите са от банки, мини, железници и петрол. През войната търсенето на горива е голямо и в края на конфликта през 1918 г. богатството на Рокфелер вече надхвърля 1 милиард долара. При смъртта му през 1937 г. Рокфелер оставя личен тръст, оценяван на около 1,5 милиарда долара. И тази сума не включва парите, вече дадени за благотворителност, които са стотици милиони.

След коригиране с инфлацията, при пика на империята на Рокфелер, той е притежавал състояние, равняващо се на днешни 340 милиарда долара.

През 1913 г. магнатът създава Фондация „Рокфелер“ и дарява над 500 млн. долара за медицински изследвания и наука, инициативи за обществено здраве, научни и социални изследвания, изкуство и други.

Имението на Рокфелер в Уестчестър, щат Ню Йорк, което патриархът на фамилията построи. То се намира на около 25 мили от Ню Йорк Сити и днес е отворено за посетители

Рокфелер създава и Генерален борг по образование през 1902 г., който разпределя 325 млн. долара на училища и колежи в Америка през 63-те години на съществуването си.

През 1902 г. одит изчислява богатството на 62-годишния Рокфелер на 200 млн. долара. Към днешна дата, изгладено с инфлацията, това се равнява на 6 милиарда долара, пише Celebritynetworth.com. През следващите години състоянието на магната нараства значително и в навечерието на Първата световна война през 1914 г. то достига 900 млн. долара.

Въпреки несметните си богатства, магнатът живеел доста скромно, свидетелстват документи от миналото. Сутрин Рокфелер закусвал хляб и мляко, а вечер хапвал няколко ябълки. Отивал на работа с билет от 5 цента, износвал дълго костюмите си. А когато си купил къща в Ню Йорк, запазил обзавеждането от предишния собственик. Все пак имал и своите малки забавления, като например конете, за които е построи собствена конюшня. Джон Д. Рокфелер много се надявал да доживее 100 години, но починал през 1937 г. на 98 г. **И**

NOVA MOBILI

NOVO
МЕБЕЛНИ КЪЩИ

бул. Андрей Ляпчев 1, тел 02/421 96 45, 02/421 96 46
бул. Мария Луиза 2, ЦУМ партер, тел. 02/926 04 87, 02/926 04 62

Испанската утопия

Кметът Гордильо - приликата с Карл Маркс и Фидел Кастро не е случайна

Андалуското градче Мариналеда живее като кооператив, където всеки се грижи за „общото благо“, но голяма част от придобивките са постигнати с държавни или европейски субсидии

ЛЮДМИЛ ЗАХАРИЕВ

Централната улица в града е пълна с живи тротоарни кафенета, където съседи се събират, за да обсъдят събитията от гения. Температуриите достигат 40 градуса в средата на юни, а полъхът на пресни морски дарове от кухни и ресторанти изобилства. Сцената е типична за испанската култура, особено за Андалуския регион на юг, където животът навън кипи. Но, има и едно голямо НО. Това градче не е като другите, особено в закъсала Испания. Мариналеда многократно е описвана едва ли не като „рая на земята“, не за друго, а защото олицетворява изпълнените мечти на почти всеки човек – дом, доходи, сигурност и то...
 бесплатно. В това градче няма безработни, заплатата е 1200 евро, строиш си жилище безплатно, данъците са 15 евро и дори няма полиция. Градът, намиращ се на 100-тина километра източно от Севиля, е наричан „комунистическа утопия“, тъй като местната организация има прилика със съветския модел. Накратко, това е град, който живее по модела, познат дотрещи 25 години в Източна Европа, воден от харизматичния кмет Хуан Мануел Санчес Гордильо вече над 30 години.

През 2008 г. испанската икономика е на кръстопът, безработицата не покръдва от плашещите 26%, а над половината от младите хора не могат да си намерят препитание. Междувременно Мариналеда успява да подобри скромно, но устойчиво местната картина на заетостта, тъй като в

града повечето хора имат занаят. Но Мариналеда се разплаща с валута, която трудно може да бъде видяна извън гребномащабни активистки групи или местни общности. Вместо да разчитат на пари, от града залагат на колективната пот, кръв и сълзи в създаването на собственото „общо благо“. Социалната и политическата система, действащи там, получават широк отзвук и в страната, и навън.

ЖИЛИЩА ЗА ВСИЧКИ

Когато младите мислят за собствено жилище, често парите са най-голямата пречка. Оставяйки състоянието на икономиката настрана, авансовото плащане винаги е голяма сума, дори и за сравнително скромни пазари. Но в града, ръководен от Гордильо, се използва комбинация от държавна жилищна субсидия за строителни материали и безплатен труд. Членовете на общността се събират заедно с архитекти, с които изграждат блокове от къщи, без предварително да се знае кой дом на кого ще принадлежи. После всеки нуждаещ се получава дом, като за това се плащат по 15 евро на месец за ипотеката. След 70 години наемателите се превръщат в собственици на имота, но нямат право да го продават.

Докато капитализмът рамкира част от нашите взаимоотношения като поредица от самостоятелни интереси чрез икономически трансакции, в Мариналеда разчитат на модела на взаимна помощ, като местните хора работят с далеч по-малко циркулиращи пари. „Всички смятаха, че пазарът е Бог, който кара всичко да работи

с невидимата си ръка. Беше смъртен грях да се говори, че правителството има роля в икономиката. Сега ние виждаме и разбираме, че трябва да оставим икономиката под службата на човешката ръка”, споделя кметът, който неслучайно дори на вид прилича на Карл Маркс и Фигел Кастро.

УТОПИЯ ИЛИ ИЛЮЗИЯ?

Въпреки че градът работи в малка степен чрез централната власт, местният съвет е децентрализиран власт в ръцете на тези, които го обслужват. Общите събрания се свикват редовно, така че жителите на града могат да участват във вземането на решения, които засягат живота им.

„Най-доброто нещо, което можете да намерите само тук, в Мариналеда, са общите събрания”, казва дългогодишният служител на съвета Мануел Данери. И продължава: „Събранието е място, където хората могат да обсъдят проблемите и да намерят решения за тях”. По думите му дори и

Всички се трудят на полето

дългогодишното управление на кмета.

ЧРЕЗ НАСИЛСТВЕНА ОКУПАЦИЯ ДО КООПЕРАЦИЯ

След смъртта на Франко през 1975 г. диктатурата в Испания е сменена с демократична система. През 1977 г. е основан „Съюзът на селскостопанските работници” в града. Още на следващата година борбата за земя започва с двудневна окупация.

Гордильо е избран за първи път като кмет на града през далечната 1979 г. след интензивна кампания, която цели промяната на града в посока, в която се движи днес. А за целта се прилагат редица глади стачки и насилствени окупации. Група местни окупирани 1200 хектара земя, която по това време е собственост на аристократично семейство. През 1991 г. парцелът е официално отчужден и предаден за местна употреба. „Отне ни 12 години да получим земята”, споделя кметът, който нарича придобивката си „завоевание”.

Преди това стотици хора участват в редица глади стачки, настоявайки за по-добро заплащане и по-строга регулация. Успехът на тази акция води до нови окупации на чужди земи под мотото „Земята на тези, които работят по нея”. Така се стига до отчуждаване на редица имоти и земи. След това Съветът променя имената на ключови улици в града и ги кръщава на Че Гевара и други комунистически дейатели.

Днес по тези земи се простират обширни насаждения от маслини, артишок, боб и чушки, които са гръбнакът на местната икономика. Парцелът е колективно управляван от специално

създадена кооперация, която разпределя работата. „Нашата цел не е да регистрираме печалба, а да създадем работни места”, споделят жители.

МИНАЛОТО ОТНОВО Е АКТУАЛНО

Градът отбелязва на сайта си следното: „Докато се борихме за земя, промишленост и заетост, осъзнахме, че има и други основни права, които трябва да бъдат постигнати. Първата необходимост е липсата на места за живеене. Пог „социална демокрация” разбираме неограничен достъп до всички форми на благосъстояние за цялото население на града ни”. Затова в града на всеки няколко седмици кметството обявява „червена неделя”, в която доброволци почистват улиците или избършват друга обществена дейност.

Мариналеда твърдо заема позиция и по наболелия въпрос за демокрацията и свободата: „Винаги сме смятали, че свобода без равенство е нищо, и че демокрация без реално благосъстояние е една празна дума”. Затова и жителите смятат, че за повече от 30 години кметът на Мариналеда успява да постигне „утопия за мир”, постигната с насилствена окупация.

Като при всяка друга „утопия” обаче, и тук неизбежно се появяват политически графити и революционни лозунги, които „красят” белите стени и улици на града, всички кръстени на латиноамерикански леви дейци.

Успешен или не, градът отново поставя на масата фундаментални въпроси за разбиранята на човека за частно и публично, за равенство и свобода. „Трябва ли да има равенство при свободата?” - въпрос, който разделя и владее поколения наред; въпрос, в търсенето на чийто отговор са оформени няколко форми на диктатура; въпрос, който е фундамент на човешкото мислене. И въпрос, който вече неколкотократно е дал своя отговор в миналото. **И**

Градът е осяян с комунистически лозунги и графити

гребните престъпления са колективно адресирани чрез съвета, тъй като градът не разполага с полиция или съдебна система, след като последният местен полицай се пенсионира.

Но дали всичко е толкова розово, колкото изглежда? Всъщност почти 7% от населението на града (което наброява 2700 жители общо) се издържа от субсидия под някаква форма от ЕС, испанската централна власт или Андалуския регион (т.е. от данъците на други граждани). И въпреки че градът разполага с обширни спортни съоръжения и красиво поддържана ботаническа градина, голяма част от тях са построени със средства на държавата, договорени по време на

НИЯ ИЛИЕВА

През 1980 г. фабриката на фамилията Чодари в Катманду произвежда повече брашно, отколкото е нужно за производството на бисквити. Тогава Бинод Чодари (Binod Chaudhary) решава да потърси нови възможности на пазара. „Търсех това, което непалците ще искат да похапват с удоволствие. Вкусна закуска, в която пшеницата да се превърне, и то която всеки може да си позволи“, разказва с гнешна гата бизнесменът. В тези години започват и първите полети на националния превозвач до съседен Тайланд, а местните се връщат от пътуванията си до там с кутии с полуготова юфка, каквато не можело да се намери в родната. Така юфката се превръща в първия бизнес удар на Чодари.

Усетът за бизнес, наследен от индийските му предци, превръщат днес Бинод Чодари в първия, и засега единствен, милиардер в Непал. През м.г. т о ъ

Бинод Чодари

непалският крал на юфката

Предприемачът поема семейния бизнес, без дори да е завършил колеж, а днес е единственият милиардер в страната си

Влезе в списъка на световните милиардери със състояние от 1,1 млрд. долара, а заради производството на Вкусната зърнена закуска сънародниците му отдавна са го нарекли Краля на юфката. Към днешна дата фабриките на Чодари произвеждат 50 варианта на юфката с различни вкусове и подправки на цена от 1 рупия до 15 рупии, а пазарният дял на марката Wai Wai е 95% в Непал и 20% в Индия.

Чодари поема бизнеса, без дори да е завършил колеж. На 19 управлява един от първите нощни клубове в страната си, но заминава да учи счетоводство в Индия. Почти веднага се връща в Катманду, защото баща му претърпява сърдечен удар и се налага да се оттегли от бизнеса. Така най-големият син в семейството поема управлението.

Днес базираната в Сингапур група на Бинод Чодари Cinnovation/Chaudhary Group е конгломерат с почти 80 компании с интереси в банкирането, хранително-вкусовата промишленост, циментовото производство, хотелиерството, енергетиката, търговията на дребно и електрониката. Погледът му е обърнат за експанзия към Средния изток и Африка, та дори и към Латинска Америка.

В семейната компания своит епозиции вече имат и тримата му сина – Нирвана, (роген през 1982 г.), който помага за дейността в Непал, Рахул на 30, който отговаря за хотелите и управлението на екипите, и най-малкият Варун, на 26 г., който управлява делата на компанията от Дубай.

Родът Чодари води началото си от Раджастан в Индия. В средата на XIX век дялото на Чодари – Бурамал Чодари, се преселва в Непал в търсене на по-добро бъдеще. Установява се в Катманду и отваря малък магазин за текстилни продукти, като дори доставя кърпи за непалското кралско семейство. Бинод Чодари разказва как като дете е седял зад тезгяха и е продавал тъкани. Знае как да събвам сари, разказва той. Баща му Лункаран Дас превръща малкото текстилно магазинче в Arun Emporium (Арун Емпориум) – единствения по онова време универсален магазин в страната. Когато

Бинод Чодари раздава автографи при представянето на автобиографията му

Бинод поема бизнеса, саритата се внасят от Япония и Индия. Те също са голям хит, но сериозният ръст на компанията настъпва с производството на юфката.

Марката е лидер в Североизточна Индия повече над две десетилетия и сега предприемачът открива нови фабрики в останалата част на страната, за да задоволи търсенето.

Още по-интересен факт е, че продуктите Уай Уай не се рекламират, а компанията разчита повече на препоръките от уста на уста на своите клиенти.

Семейството притежава също непалската Nabil Bank чрез гъщерните си дружества в емирствата. В джойнтвентчър с угандийската Mikwapo group друга от компаниите на бизнесмена строи хотели в Уганда, Руанда и Бурунди. През 2012 г. групата навлиза и в телеком бизнеса, като купува ST Telecom, местен непалски оператор.

Бинод Чодари е запален по здравословния начин на живот и медиите го описват дори като фанатик на тема фитнес. Всяка година той прави задължително трекинг (неколконебни планински преходи) в Хималаите. Със съпругата му Сарика редовно посещават здравната си ферма във Филипините. В официалния му сайт като негови хобита са посочени голф, скуош и музика.

Предприемачът участва активно и в политическия живот на страната си, като е член на националния парламент от 2008 до 2012 г. като представител на Комунистическата партия на Непал (с марксистко-ленинистка идеология), а мечтата му е страната да се превърне в модерна република, след като преди това Непал се отказва от монархията. От 2002 г. до момента е президент на Конфедерацията на непалските индустриалци.

Чодари притежава и фондация (CG Foundation), която подпомага образованието, здравеопазването, спорта и младежта в Непал. Фондацията основава стипендията Guan Udaya, от която вече са се възползвали над 350 местни младежи, както и фонда Samata Siksha Niketan, който осигурява 3,5 милиона рупии за инфраструктура и образование.

Също така гъщерните CG Operation Dristi предоставят услуги за лечение на очни проблеми, а CG Medicare предоставя здравни услуги на местните.

Други инициативи на бизнесмена като Gen Nep и Social Building Fund са в помощ на социални и бизнес дейности на хората в страната.

Бинод издава през 2013 г. и своя биографична книга - Atmakatha („Автобиография“ – от непалски), която е преиздавана 3 пъти в родината му.

Кунми Отитоджу в ателието
на компанията в Барселона

Модната перла Кунми Отитоджу

НИЯ ИЛИЕВА

Кунми Отитоджу (Kunmi Otidoju) е на 30, mogen дизайнер и предприемач от Нигерия. Симпатичната африканка притежава две дипломи за компютърни науки – бакалавърска степен от Howard University във Вашингтон и магистърска от Virginia Tech. Но истинската ѝ любов са изящните изкуства. Още като ученичка в Лагос тя печели награда по изкуства, и то цели 3 поредни години.

Мести се в САЩ, когато е на 17 г., а после и в Европа на 25-годишна възраст. И не е чудно, че се усеща непреодолимо увлечена по западната култура. Но също така е готова разпалено да защитава нигерийската си идентичност и културата на страната. Ето защо се захваща с идеята да направи линия от висококачествени кожени чанти, направени от Aso oke – ръчно правени тъкани от нигерийското племе Yoruba.

През 2011 г., след като работи последователно за Goldman Sachs

Младата нигерийка иска да наложи Африка като производител и пазар на луксозни стоки с бранда си Minku

Мъжките гривни, изработени ръчно

и няколко други големи международни корпорации, Отитоджу основава бранда си Minku за луксозни чанти, портфейли и други аксесоари за мъже и жени, в които едновременно смесва и местните тъкани Aso-oke към испанската кожа.

Всички продукти на компанията се правят на ръка в работилница в Барселона, Испания, но се продават в магазини от висок клас в Нигерия и на уебсайта на компанията.

„Италия има своето кафе и кожа, а компаниите в страната са познати със своите луксозни брандове при тези два продукта. Същото е и с часовниците от Швейцария. Африка госта закъсня на пазара на луксозни стоки, но за мен луксът на континента е свързан с висококачествените ръчно правени тъкани Aso-oke“, разказва вдъхновено младата нигерийка пред „Форбс“. Списанието определи Кунми като един от 30-те най-обещаващи млади предприемачи на Африка за 2014 г.

В последната си публикация изданието дори обяви Кунми за аф-

Минку представя продуктите си и на модни ревюта в Барселона

ческа инициатива, защото през целия си живот е имала примера на своите родители.

През 2010 г. я приемат да учи в Станфорд, в магистърска програма по машинно инженерство. Тогава голямата ѝ мечта е да проектира болиди за Формула 1. Но тъкмо година по-рано се е преместила да живее и работи в Барселона и все още не ѝ се искало да напусне испанския град. Така се изправя пред тежката дилема дали да се откаже от мечтата си за диплома като конструктор на бързи коли, или да реализира идеята си за собствен биз-

Моделите на Минку съчетават висококачествена естествена кожа и африкански тъкани

риканският еквивалент на Hermes – най-скъпите чанти на света. За сега обаче „Минку“ има да настига лидера в тази област, за чиито продукти по поръчка се чака с години и струват дори петцифрени суми. Чантите на Минку се продават на цени от 100 долара за най-малките клъчове до над 500 за големите модели, но средно цената на една е около 400 долара, според цените в сайта на компанията.

Като следваща стъпка към затвърждаване на бранда си и привличането на клиентите, компанията „Минку“ предвижда и персонализация на продуктите си – всеки може да поръча чанта или портфейл, като върху кожата бъдат вградени релефни надписи на името или инициалите му. Друг акцент, който компанията се опитва да наложи, са гривните за мъже. Те пък са направени от 18-каратово злато или сребро и мъниста, правени ръчно от племето Нупе (Nupe) в Нигерия и са на цени от 120 до 380 долара.

Кунми признава, че за нея е било лесно да се впусне в предприема-

нес чрез „Минку“. В крайна сметка решението е в полза на могната марка и нигерийските корени. Харесва ми идеята за Африка като дестинация за ръчно направени луксозни стоки, казва Отитоджу. Но признава, че все още страните на континента имат да изминават дълъг път, преди да се превърнат в утвърден производител в този сегмент, а и пазарът, който се очаква да расте бързо, все още не е достатъчно развит. Предпочитанието между африканска и италианска луксозна чанта остава дилема за местните клиенти. Отитоджу обаче вярва в успеха – оптимистичната нагласа, плюс сериозни проучвания и работа могат да позволят на човек да направи велики неща, убедена е младата нигерийка.

Обобщава, че не прави далечни планове за развитието на бизнеса си, който сега е концентрирал производството в малко ателие. Но не изключва след 5 години да има голям собствен фирмен магазин в Лагос, а защо не и в Ню Йорк.

МОДА

Повече артист,
отколкото
бизнесмен,
емблематичният
французин се
раздели с модната
си къща, но сбъдна
детската си мечта
- да шие дрехи за
театъра и операта

Приказният Кристиан Лакроа

Christian Lacroix

Полата-балон - запазената му марка

Сега дизайнерът прави тоалетите за Парижката опера

БОЖИДАРА ИВАНОВА

Кристиан Лакроа е роден на 16 май 1951 г. в Арл, Буш дю Рон, Франция. Още от дете мечтае да прави грехи и костюми за операта на Белини „Капулетти и Монтеки“, или пък за „Агрипина“ на Хендел, и започва да скицира исторически костюми. Завършва училище през 1969 г. и решава да се премести в Монпелие да следва история на изкуството в местния университет. Две години по-късно, през 1971 г., се мести в Париж, където пише докторантура на тема „Дрехите в картините от XVII век“, за да стане куратор на музей. По време на обиколките си в музеите среща и бъдещата си съпруга Франсоаз Розантиел, с която сключват брак през 1974 г.

Кристиан Лакроа отваря своята модна къща за висша мода през 1987 г., а година по-късно започва да създава прет-а-порте колекции. През 1989 г. се появяват и първите бижута, чанти, обувки, шалове, очила и вратовръзки на дизайнера. Марката регистрира 10 милиона евро загуба през 2008 г. и през 2009 г. модна къща Christian Lacroix фалтира и става собственост на безмитния търговец Falic Fashion Group. През същата година Кристиан Лакроа частно финансира колекция есен/зима 2009, като плаща по 50 евро за всеки модел. След оттеглянето на Кристиан Лакроа, творчески директор на марката става неговият асистент Саша Вакхолф.

Въпреки че вече не притежава модната къща, основаната от него през 2005 г. фирма XCLC, с която прави вътрешен дизайн за хотели и парфюми, все още е негова собственост. Година преди да я основе, Лакроа създава униформите за персонала на Air France, а високоскоростните влакове, които от 2007 г. пътуват до дестинациите Франкфурт-Заарбрюкен-Париж и

Шутгарт-Страсбург-Париж, също са с дизайн на Лакроа.

След неуспеха в бизнеса с висшата мода талантливият дизайнер решава да се отгаде на своята най-голяма страст - създаване на театрални костюми. Лакроа не скърби за империята си. „Не съм сигурен, че още харесвам света на модата. Днес преди всичко става дума за реклама, две или три групи се борят една срещу друга“, споделя дизайнерът в свое интервю за информационна агенция. По думите му това е един бранш, който регистрира огромни печалби. Но той със своите пищни творения не успя да го развие. Французинът си остана много повече артист, отколкото бизнесмен.

Модна къща Lacroix бе в разцвета си в края на осемдесетте години на миналия век. Със своята балонна пола „Le Rouf“ Лакроа бързо стана един от най-известните дизайнери на XX век. Неговите творби стават все по-изпълнени с фантазия и обаятелност и практичността в тях не винаги е най-важното нещо.

За театъра Кристиан Лакроа шие от 20 години. Но по времето, когато се занимава с висша мода, това се случва само от време на време. След изпадането на модната къща в несъстоятелност родеият във френския град Арл дизайнер най-накрая започва да следва мечтата си - да създава грехи за артисти. Дрехите му винаги са съдържали нещо драматично, театрално и пасват идеално на сцената. Роби в стил Мария-Антоанета или поли с

До върха и обратно

- ✓ Моделите, които Кристиан Лакроа създава, са вдъхновени от страстта му към изкуството. Неговата запазена марка е полата балон „le rouf“. Сред най-известните модели на дизайнера са дълбоките деколтета, принтът на рози, както и топлите и наситени цветове.
- ✓ До 1994 г. колекциите на модна къща Lacroix са базирани на ретро културата и фолклора. Година по-късно дизайнерът пуска линия кърли, която свързва модата и лайфстайла като „две страни на една и съща монета“.
- ✓ Линията дънкови облекла излиза през 1996 г. През 2000 г. Кристиан Лакроа лансира линия модни аксесоари, включваща бижута със скъпоценни камъни. Детската модна линия излиза година по-късно, както и първият му парфюм Vazar. През 2004 г. Лакроа пуска мъжка и дамска модна линия бельо.
- ✓ Артистът в модната индустрия е обличал редица холивудски знаменитости. Той прави сватбената рокля на Кристина Агилера.
- ✓ През 2004 г. създава униформите за пер-

сонала на авиокомпанията Air France. Занимавал се е и с интериорен дизайнер на хотели.

- ✓ От 2002 до 2005 г. е творчески директор на модна къща Emilio Pucci.
- ✓ От 2007 г. създава партньорство с козметичния гигант Avon за създаване на съвместни парфюми.
- ✓ В средата на 2010 г. Лакроа бе обявен за съветник на френския „Mairie de Paris“, а в началото на 2011 г. организира парижката изложба „Ориентът на жените“.
- ✓ През май месец същата година създава архитектурния дизайн за изложбата на Александър Кабанел в Кьолнския музей Wallraf-Richartz.
- ✓ През втората половина на 2011 г. Кристиан Лакроа започва да работи с модната марка от Барселона Desigual.
- ✓ Към днешна дата дизайнерът продължава да създава костюми за артисти и се чувства много щастлив. Тази година той изработи специални тоалети за балета на „Le Palais de Cristal“ на Джордж Баланшир за Парижката опера.

тоанета или поли с обръчи и дантели в стил Бел Енок са сред най-отличаващите творения на дизайнера. След като е бил на върха със своята модна къща и е стигнал върха, Кристиан Лакроа не се предава и започва да прави това, което обича най-много, и за което е мечтал от ранна детска възраст. Това е по-редното живо доказателство за това, че понякога щастие то и нещастие то са толкова близо едно до друго, и че никога не е късно да сбъднеш мечтите си. **И**

Има интерес за турски инвестиции в българската култура

Визите създават пречки пред туризма, казва Джемал Текканат, съветник по културата и туризма към Посолство на Република Турция в София

БОЖИДАРА ИВАНОВА

—н Текканат, Турция и България са важни икономически партньори. Как очаквате да се разраснат тези отношения?

- Отношенията между Турция и България датират от столетия, те са две съседни страни. Нормално е неизбежното сътрудничество и в сферата на икономиката. Вярвам, че в бъдеще това партньорство ще се разраства. Докато България създава подходящи условия, както всеки чуждестранен инвеститор, и турските инвеститори ще проявяват интерес към България. И без това дори в този момент има много турски инвеститори, но все още не в желаното ниво и количество.

- По какъв начин си сътрудничат двете страни в сферата на културата?

- Между двете страни се подписа споразумение за опазване на културното наследство, партньорство при реставрацията и снимането на филми. Турция е страна, която годишно произвежда повече от сто дългометражни филма. Турските филмови къщи снимаха доста филми в България, както и българските в Турция. Продължава и сътрудничеството в областта на културата и изкуството - откриването на изложби, организирането и провеждането на културни мероприятия, подкрепата и участието във фестивали и др. Местното управление, както и Министерството на културата и

туризма в Турция проявяват голяма отзивчивост при опазването и реставрацията на българското културно наследство в Турция. Отделяйки милиони евро за поддръжката на българската църква „Св. Стефан“ в Истанбул, както и за българската църква в Одрин, компетентните органи в Турция успешно продължават своята работа. Очакваме същата отзивчивост и от българска страна.

- България и Турция работят ли по съвместни културни проекти? Какви?

- Във връзка с подписаното между България и Турция споразумение в областта на културата, аз се надявам отпук нататък да се постави началото на редица успешни мероприятия. През предходните години бяха представени изложби на картини, организира се и гостуването на художници и музиканти в различни региони.

- Какви инициативи в сферата на културата прави посолството у нас?

- Като представителство на културата и туризма на Република Турция, с основна цел представянето на турската култура в България, организираме и подкрепяме дните на турското кино, концертите и изявиите на турските представители на културата и изкуството, представянето на турските писатели в България, подпомагаме и издателските къщи в България. Организираме гостуването в различни краища

По време на мисиите си в Париж, Цюрих и Мадрид г-н Джемал Текканат е бил аташе и съветник по културата и туризма на Република Турция. Заема поста директор на Областна туристическо-информационна дирекция към Министерство на културата и туризма.

Бил е директор на отдел и заместник генерален директор на Главна дирекция „Генерална дирекция за популяризиране на туристическа дестинация Турция“ отново към министерството. Понастоящем изпълнява мисия като Съветник по културата и туризма към Посолство на Република Турция в София, България. Владее английски, френски и испански език.

на Турция на българските художници, фотографи, журналисти и представители на медиите, като по този начин подпомагаме в необходимата за това степен опознаването на страната ни. Освен това, с цел обучение и представяне, осигуряваме и подпомагаме учебни екскурзии на работещите в туроператорските и туристическите агенции в България.

- Има ли интерес от турски граждани за културен туризъм в България?

- Можем да кажем, че от турска страна има много силен интерес към България, само че не може да се каже, че са постигнати желаните цели, защото онези представители на културата, които трябва да дойдат от Турция, както и останалите, които проявяват интерес, се озовават пред проблема с визите. Този

проблем непременно трябва да се разреши в сферата на туризма.

- Има ли съдействие за изяви на български творци в Турция?

- На българските творци, които ще пътуват, също както и на творците от другите европейски страни, и на останалите чуждестранни творци, се оказва съдействие. Подкрепата, която се осигурява в Турция, се предлага в качество и количество, което не разграничава хората по националност.

- Туризмът допринася ли за развитието на отношенията между двете страни?

- Несъмнено и туризмът има съществен принос за развитието на отношенията между двете страни. Броят на туристите, които през последните пет години са пристигнали от България в страната ни, е приблизително 1.5 милиона годишно.

За България, която има население 6 милиона, това е една значителна цифра. Турция за българите стана една от най-сериозните дестинации. И несъмнено най-важният резултат от това е опознаването на двата народа помежду им.

- Има ли интерес за турски инвестиции в сферата на културата към страната ни?

- Наистина има интерес за турски инвестиции в сферата на културата в България. За целта обаче трябва да се довършат промените в закона и да се представят сферите за инвестиции. Полагането на усилия много сериозно ще съдейства за този процес.

- Отделят ли двете страни достатъчно средства за култура?

- Може да се каже, че Турция отделя за културата средства в сериозно количество. Можем да видим това в различните сфери - като започнем от киното до занаятите, от театрите до сценичните изкуства, от музиката до археологическите разкопки и стигнем до реставрацията. В основата си това наистина е свързано с гледната точка на държавата. А колкото до това колко средства отделя България, смятам, че трябва да попитате съответните органи в България. Смятам, че ще бъде неправилно да изказвам предположения по този въпрос.

- Какво според вас трябва да се направи за повишаване интереса към културата и културните ценности?

- За повишаване на интереса към културните ценности най-напред трябва ценностите да се съхраняват и да се предават на бъдещите поколения. И несъмнено за това трябва да има сериозна политика към културата, както и планиране, а след това и представяне. В основата си културата е вид възпитание, тя е един вид насочване на разбирането, което осъществява предаването на знанията и начина на живот. Местните ръководства на държавата, медиите и онези, които имат възможност да направят някои неща по този въпрос, всички институции трябва да бъдат отговорни за това. Само по този начин може да се осигури интересът към културните ценности. И

Театърът - перлата на Ашфийлд

Българката Милена Дъбова разказва как едно малко американско селище стана притегателен център за развитие на изкуството

Театър на село, който се играе в някогашна плевня. Актьорите пеят, танцуват, летят, използват номера от цирковото изкуство сред декори, вдъхновени от прочути художници. Представлението се пренася на открито, за да може зрителите да получат още по-силна емоция от взаимодействието с природата. Близкото езеро се превръща във водна сцена за артистите. А когато нощта се спусне и грейнат звезди, тази магия няма равна на себе си... Това е Double Edge Theatre в Ашфийлд, щата Масачузетс.

ФОТО РОН КОМПТЪН

Животът в града отгалечава хората от природата и те забравят, че мялото се дои от крава, че ябълката расте на гърво. Съвременният човек вече се бои да ходи бос. Ето защо Double Edge Theatre се е заел с мисията да гържи здрава връзка със земята и с екологичния начин на живот. Той прави спектаклите си в някогашна краверферма, която, разбира се, отгавна е модернизирани и са създадени всички удобства съобразно новото ѝ предназначение. За да гоудат в

този театър, зрителите трябва да пътуват готук и това още повече превръща всяко представление в специално събитие.

В спектаклите светът на въображението се слива с природата,

тъй като те се играят и

НА ОТКРИТО

Затова и зрителите на едно представление може да са най-много 100, а лятото е сезонът, в който трупата е в стихията си. Когато няма покрив над главата, всичко зависи от времето. И добрата новина при тези обстоятелства е, че земеделските стопани в Ашфийлд безгрешно познават галице вали. Затова те по-добре от всяка друга метеорологична

Бившата плевня в Ашфийлд е превърната в модерен театър

Формулата за развитие

Double Edge Theatre е с 32-годишна история и е като жив организъм, който расте и се променя. Той допринася за развитието на Ашфийлд и оказва влияние върху неговата икономика. Съществува благодарение на това, че създава незабравими преживявания, които превръщат селището в привлекателно място. Театърът не ползва държавна субсидия и е притиснат да осигурява своето финансиране, което го кара да бъде търсец, гъвкав и иновативен. Стремят се разумно да наемат външни специалисти и е истинско предизвикателство да намират начини да се справят сами във всичко.

Актьорите се стараят да разширяват своята аудитория и да са интересни за широк кръг хора. Работят с училища, кандидатстват по проекти, за да осигурят на децата средства за пътуването и за билетите. Дават възможности за свободни разговори с творческия състав, а на най-любопитните позволяват да надникнат зад кулисите. Осигурен е равен достъп и за хора с двигателни проблеми. Около една трета от приходите идват от обучителни програми за професионалисти, които търсят свое театрално израстване и усъвършенстване. Трупата има много

турнета и това също ѝ носи постижения.

Мисията на Double Edge Theatre е да възроди театъра, който е близо до човека и е като част от сънищата и въображението. Той трябва да е достъпен и като цена, а и като възприятие. За да стигнат до своите потенциални зрители, активно ползват интернет и Фейсбук. Непрекъснато споделят снимки, цитати, впечатления, качват видеа. Изживяванията по време на самия спектакъл са много силни и се търсят начини да бъдат предадени чрез средствата на

Искусството и икономиката взаимно се подкрепят

модерните технологии. Когато запалят интереса, хората лесно идват. Затова поддържат жив диалог с аудиторията. Актьорите трябва да умеят много неща,

но основното изискване към всеки от тях е да притежава гъвкавост на мисълта. Хората в трупата са с различни способности, но всичките са обединени от желанието да правят нещо значимо.

Този алтернативен театър постоянно открива нови възможности, които може да са и добре забравено старо. Целта на Double Edge Theatre е да се свърже трайно с живота на хората, а не просто да намира начини за своето оцеляване.

ФОКУС

прогноза информират актьорите какво време се задава. За всяко представление има план Б и при неблагоприятен „фронт“ частта на открито се съкращава.

Double Edge Theatre дава колорита на това селище, а е и фактор за стопанското оживление. Покрай него са създадени малки хотели и магазини, които разчитат на театралната публика. Този театър е показателен пример как изкуството се превръща в

Спектакълът „Великият парад на 20-и век“

МАРИЯ БАРАНОВА

генератор на съпътстваща икономика. Тъкмо поради това хората тук смятат, че той е перлата на Ашфийлд, разказва Милена Дъбова,

която е актриса и маркетинг директор на Double Edge Theatre. Самата тя не се насочила към някой мегаполис, а избрала

ХАРМОНИЯТА

между професионалното развитие и работа в близост до природата. Нещо повече, Double Edge Theatre култивирал у нея редица професионални качества, които

ѝ позволяват пълноценно да се интегрира в него.

Как обаче една българка се е

озовала в театъра на Ашфийлд? Милена Дъбова завършила английската гимназия в Пловдив и както повечето ѝ съученици, тя също имала нагласата да замине да следва в чужбина. Танците я привличали, но решила, че може да учи психология. Подготвила се сама за изпитите. Приели я с пълна стипендия в университета, който записала на първо място. Така попаднала в Amherst College, където получила свободата да учи и да се развива. „Всеки трябва да открие своята най-добра реализация. Но когато желанието ти е да се занимаваш с изкуство, се изправяш пред предизвикателството да намериш неговата практическа страна”, казва Милена Дъбова. Нейните родители не я убеждавали, че от изкуство не може да се живее, а ѝ позволили сама да избира по кой път да върви. Животът зад океана открил пред нея неподозирани

ПЕРСПЕКТИВИ

Като човек, който идва от друга култура, интересът към нея в малкия Amherst College бил голям. За някои България била известна с народните си песни и това провокирало Милена Дъбова да започне да пее. В Double Edge Theatre отишла със стипендия заради програмите, които той предлагал. Методите ѝ допаднали и тя преминала през различни форми на обучение, в това число и през познатото там т. нар. чирачество. Комбинирала средствата от стипендиите, работила допълнително, което било голямо изпитание за нейната концентрация и енергия. Успяла да се справи, без да влезе в дългове. След близо две години свързаност с театъра получила предложение да остане - първоначално за определени роли, а после и като интегрална част от трупата.

Милена Дъбова признава, че остава в Double Edge Theatre заради уникалната му школа за правене на изкуство. В него работят 11 души. Театърът не страда от липса на

Милена Дъбова в представление, вдъхновено от "1001 нощ", "Песен на песните," "Беседата на птиците" и стихове на Руми

ФОТО: МАРИЯ БАРАНОВА

зрители, макар да е в населено място с едва 2-3 хил. души. Нещо повече, артистите са създали общност, без която Ашфийлд вече не може да гиша.

Трупата има необикновен опит и чрез обучителните програми го споделя с всички, които искат да навлязат в тайнството на синкретичния театър. Единственият външен професионалист, на когото

се плаща, това е счетоводителят. За всичко от творческата дейност по поставянето на спектаклите, през осветлението и поддръжката на чистотата се грижат самите актьори. Тук всеки трябва да има много умения и да не знае що е то „не мога”.

УПРАВЛЕНИЕТО

на театъра е изцяло в ръцете на артистите и всеки от тях освен да играе, има и административни задачи. Милена Дъбова е неговият маркетинг директор и трябва да е незаменима в тази роля. „Актьорите от Double Edge Theatre непрекъснато трябва като при църковното изкуство да постигат баланс и равновесие между артистичните и административните си задължения”, обобщава тя.

Милена Дъбова търси възможности със своя театрален опит да бъде полезна и за България, но нуждата от осигурено финансиране го голяма степен се явява прерага. Надява се да намери вариант, който да не е еднократна стъпка за споделяне на опит. Целта е не само да се помогне за нечие артистично усъвършенстване, но също при практическата реализация на подобни умения. Опитът може да намери подходяща почва по-скоро чрез местни организации, а не чрез отделен актьор, който после не би бил в състояние да пренесе тук тези уникални практики. **И**

cacharel

Paradise Center

гр. София, бул. "Черни връх" №100, етаж 3

Кризата -

Павел Тодоров винаги прави интересни търгове

Според познавачи на пазара около 1 000 000 евро в картини се предлагат годишно в България

ВАЛЕНТИНА СТОЯНОВА

С ветовната икономическа криза не носи само загуби, тя е и време за нови алтернативи в бизнеса, в това число и за инвестиции в изкуството. Твърдението е на старши сътрудника на британската компания Fleming Family&Partners Марк Гарбер. Според него по време на криза на пазари-

те се появяват много неочаквани и интересни оферти. "В момента излизат най-различни предложения на артпазара - например за покупки на частни колекции. В сложната икономическа ситуация хората вземат решения да се разделят даже със семейните си сбирки, съхранявани от не едно поколение", допълва британецът. Според Деница Атанасова, собственик на Музейната галерия за модерно изкуство в София, в световен мащаб няма криза в модерното изкуство. Откупките дори се повишили с 20 процента.

Една картина струва толкова, колкото дадат за нея. Това е формулата, която движи пазара на изкуствата. Извежда я известният художник и един от най-големите наши колекционери акад. Светлин Русев. А той добре знае правилата.

РАЗУМ ИЛИ ХАЗАРТ

Инвестициите в картини в последните 10-15 години и в България се превърнаха в доходоносен бизнес за онези, които успяха да повярват, че в българското изобразително изкуство има хляб. Аукционна къща "Сезони форум" откри сезона на софийските търгове на произведенията на изкуството още преди месец.

Маестро Светлин Русев (вдясно) един супер колекционер

ВРЕМЕ ЗА ИНВЕСТИЦИИ В ИЗКУСТВОТО

Изложбите на Георги Трифонов събираха елита на гилдията

99 творби на наши и чужди автори очакваха новите си собственици в наддаване, продължило повече от два часа. Картина на Давид Перец

ВДИГНА ЦЕНАТА СИ СЕДЕМ ПЪТИ

и от 3000 лева на старта беше продадена за 21 000 лв. "Малката балерина" на Еггар Дега беше изтързувана за 5200 лв. "Пейзаж от Самоков" на Борис Денев - за 5000 лв. Аукционът показва, че българите и по време на криза влагат пари в изкуство. Някои задават въпроса - разумна ли е тази инвестиция? "Разбира се. Особено напоследък - виждате какво се случва по света. И отворете каталозите на водещите тръжни къщи - няма спад в цените на картините. Например през 1990 г. картина с размери 44x35 от Цанко Лавренов от прочутата му серия "Манастирите в Атон" и изпълнена с маслени бои върху гърво се продаваше с огромни мъки за 1000-1200 долара. Същото платно днес струва не по-малко от 7000-8000 евро. Всички картини на

Майстора, Златю Бояджиев, Васил Стоилов и останалите т.нар. водещи художници, купувани за 1000 - 1500 долара през 1990-1992 г., в момента струват по около 15 000-25 000 евро", смята Игор Марковски от аукционна къща "Аполон и Меркурий".

ТРЪПКА, ИЛИ ЗАЩО КУПУВАТ ВСИЧКИ

В момента на българския пазар най-много се тързват картини, след това пластички, по-рядко фотографии и много рядко видеоинсталации, обяснява писателят Васко Жеков, колекционер и познавач на артпазара. Съветите му за добра колекция са няколко. "В началото купуваеш това, което ти харесва. Хваща ти окото или буди някакъв емоционален отзвук в теб. По

автор, и го преследва по търгове. Това е следващата тръпка на колекционерите", обяснява Жеков. Според него инвеститорите в сериозно изкуство имат избор между четири възможности. Първата са "старите майстори" Владимир Димитров-Майстора и Златю Бояджиев. Тези картини са най-скъпи и редки - рисунките струват 500-3000 евро, маслата - от 2000 до 30 000 евро. Втората категория са модерните, но наскоро починали автори като Георги Божилов-Слона, Генко Генков и Димитър Казаков-Нерон. При тях цените също са високи - рисунките са 200-1000 евро, маслата - 500 до 8000 евро. Третата възможност са съвременните художници. В тази група влизат Емил Стойчев и Светлин Русев. Цените в тази група са 100-800 евро за рисунките и 400-5000 евро за маслата. Последната категория са художниците до 40 години, които теърва ще се докажат.

„Имам чувството, че някои колекционери се залягват, че колекционират, а само натрупват количество, вместо качество. А колекционери в България има, но трябва да се освободят и да не се страхуват от непознатото. Една истинска колекция има душа. Тя има сила единствено когато има въображение, мисъл и чувство, а не натрупване на имена и трофеи!“, категоричен е Жеков - страстен съби-

рач на творчеството на художника Георги Трифонов.

"Младите" живописци са най-рисковата инвестиция, защото е много трудно да се прогнозира и как ще се развиват в бъдеще, и как ще ги оцени пазарът. Затова и субективизмът при купуване на техни

Творбите на Майстора са най-търсени у нас и в чужбина

логиката "харесвам го и не мога да не го купя". Втората стъпка е надмогналият личния си вкус колекционер, който търси добрата инвестиция - онова произведение, което ще доизгради концепцията на колекцията - например ключова творба в творчеството на даген

картини е много голям.

Произведенията на изкуството в България в последните години поскъпнаха в геометрична прогресия и ще продължават да поскъпват, е мнението на познавачите на пазара на изкуство у нас. Цената се определя от пазара. Търсенето винаги е по-голямо от предлагането и това е нормално. Колкото по-голям стрес има на финансовия пазар, толкова повече се влага в картини. Според познавачи на пазара около 1 000 000 евро в картини се предлагат годишно в България. Кои купуват картини освен колекционерите? "Вече купуват всички. Особено средната класа, ако въобще има създадена такава. Понякога купуват парвенюта, друг път случайно преминаващи „парашутисти“, а понякога юпити. Има купувачи, които вече са капризни, те преследват определена картина с месеци, дори с години", смята Игор Марковски.

ПРОФИЛ НА КУПУВАЧА

„Изкуството на световно ниво никога не е било за всеки. То е за елита. Но не за парвенютата с много пари, които събират картини, защото са видели някой умен и интелигентен човек, който купува. Говоря за интелектуалния елит, истинските колекционери, които са умни, интелигентни, духовни хора. Те, естествено, трябва да имат и пари, защото изкуството е скъпо. Има такива гостатъчно и в България, и по света. Това са духовни

аристократи, истински хора, които водят света към прогрес", смята пловдивският колекционер и галерист Димитър Инджов.

Собственикът на аукционна къща "Виктория" Павел Тодоров допълва картината. "Мина времето, когато се купуваха "автографи на художници". Хората вече купуват произведения", твърди той. Според него това означава, че клиентите вече имат достатъчната култура да оценят първо художествените качества на творбата, без да се влияят от авторитета на подписа под нея.

Тодоров опровергава и прегубегението, че колекционерите на изкуство са предимно сноби. "Първо, те не си показват сбирките - аргументира се той, - не дават интервюта по вестниците, влагат парите си в художествени произведения, а не в коли и телефони. Да не говорим, че им се налага да отговарят на въпроси като "Ама за какво са ти тези картини?".

ХОБИ ЗА ЕЛИТА

"Безспорно е хоби, но това е вероятно духовно най-извисяващото хоби за практикуващия го. Защото колекционерът, дори и пресният, осъществява увлечението си не само по пътя на придобиване, но и започва да чете за обекта на интересите си, да посещава по-често музеи, да подпомага проучвания и публикации. Много от най-големите музеи по света са възникнали около

частни колекции. А е инвестиция, и то много добра, защото изкуството не девалвира. Но има една важна подробност - ако на събирането се гледа единствено като на стока, това може да доведе до горчиво разочарование. Обратно - когато се колекционира с любов и отношение, някой ден може да се окаже, че притежаваме безценни произведения", е мнението на Филип Зидаров, художник и водач на търговете на "Сезони".

ЗАБЛУДИТЕ

"Мнозина смятат, че ако си добър художник, ще станеш добър галерист. Напротив, най-добрите художници са най-лошите галеристи по цял свят. А ако си изкуствовед - ще си добър оценител. Същата заблуда", категоричен е Павел Тодоров от "Виктория". "В моята работа ползвам и художници, и изкуствоведи, и реставратори. Те се занимават със специфичните области. Но са обединени от търговската страна на въпроса. Винаги съм искал да стана собственик на банка. Беше ми детска мечта - да имам най-голямата банка на Балканите! Но не се осъществи. После исках да съм петролен магнат. Пак не стана. Затова, като по-скромно, се спрях на картините. На работата не трябва да се гледа като на сложна, несложна, престижна или не. Или си професионалист, или не", казва Павел Тодоров, който готви нов търг преди Коледа.

Лъки Банско съчетание между обучение, работа и почивка

Източните философии твърдят, че има неразривна връзка между чистия въздух, зелената, уюта и правилното дишане, което помага на паметта да се концентрира върху най-важното. „Не съм присъствал на по-успешна конференция или тим билдинг от тези в Апартхотел Лъки Банско. Вероятно е заради това уникално съчетание на природа, удобства и перфектно обслужване” - отбелязва един от многобройните бизнес посетители на Лъки Банско в книгата за гости.

В класацията на TripAdvisor Лъки печели пореден приз за бизнес хотел и заради акцента, който екипът е поставил върху домакинството си за провеждането на делови срещи, обучения, конференции, тим билдинг на екипите на множество български и чуждестранни компании.

„При нас се провеждат конференции, обучения и срещи целогодишно. Притежаваме многофунк-

ционална зала с капацитет от 130 места, която е оборудвана с дискуссионна уредба, два медийни проектора, флипчартове, екрани и всички удобства за конферентен бизнес. Освен че за кратко залата може да бъде пренаредена във всяка пожелана конфигурация, тя може да се раздели чрез шумоизолираща преграда на две зали с по 60 места, а вечер - да се преобрази в пиано-бар и да допълни с невероятната си акустика звученето на нашия роял. Отделно от това разполагаме с четири различни зали за срещи и дискусии с капацитет 12 души”, отбелязва Красимир Петров, генерален мениджър на Лъки Банско.

От гумите му се разбира, че гостите на хотела ползват безплатен

интернет не само в лоби бара, както е в повечето хотели, но и в стаите си, в конферентната зала, ресторанта и на цялата територия на хотела. „В днешно време интернетът е необходимост, а не лукс. Нашите гости трябва да имат възможност за връзка, и то без заплащане”, допълва той.

Апартхотел Лъки Банско е готов да предложи много повече от луксозно настаняване и перфектни условия за бизнес и делови срещи.

Уникалната природа и модерно оборудваните зали на хотела дават възможност за провеждане едновременно на няколко типа различни по умствена и физическа натовареност колективни занимания в рамките на тим билдинг срещите.

В допълнение почти всички участници в деловите събития не пропускат възможността да релаксират в басейна и прекрасния СПА център на хотела, предлагащ релакс и удоволствие.

Публиката пълни театралните салони, но тази година за издръжката им са предвидени значително по-малко средства. На снимката „Хъшове“ на Народния театър

**Театралите,
художниците,
музикантите
живеят като
на война**

ФОТО БНТ/КАМЕРА

Синините на културата

ВАЛЕНТИНА СТОЯНОВА

В последните 10 години българската култура е в процес на непрекъснато бедствие. Театралаи, художници, музиканти изпитват напрежение и неяснота като във време на война. Проблемите в областта на културата са част от нерешените кризи на българското общество. Времето на прехода е еднакво за страшно много гържави, но тук като че ли нещата все повече се объркват и затлачват, вместо бавно да се

оправят.

„Това, според мен, е защото практически не работят системите. Няма система, на която да се опре която да е публична дейност, сфера на живеене. Няма система в смисъл на законодателство, което да се спазва и което да не се променя непрекъснато според интересите на тази или онази партия. Под партия разбирайте почти кор-

порация, защото партийното мислене е фирмено мислене. То брани някакви собствени интереси, а не развива политики в интерес на българина. Трябва да се изгради система, която да брани гържавата от нейните правителства, защото сме свидетели как се злоупотребява с власт. Тази злоупотреба не е персонално изключение за този или онзи гържавен мъж, а уви, е дълбоко

залегнала в манталитета на всеки политик”, е мнението на режисьора Маргарита Младенова.

ДЕФИЦИТ В УПРАВЛЕНИЕТО

Налице излиза огромен дефицит в управлението на българската култура. Изкуство има, то е с високо качество, с гражданска ангажираност и позиция на авторите, но процесът му на среща с обществеността е невъзможна. Тя чисто физически няма къде да се осъществи. Процесът е прекъснат. Дали от алчност, некомпетентност или от двете, не е ясно.

Понятието култура съдържа в себе си социалната реализация на изкуството и естетическите оценки на критиката. Първата част на това условие за съществуване на култура е формулирана прекрасно от Леон Гомон в началото на миналия век. „Печалбата от филма не са парите, а самият филм и това, което правим с него.” – казва той. Засега ние произвеждаме филми, но те рядко или инцидентно намират своята публика. Така че първото условие за успешен културен процес не е изпълнено. При липсата на социална реализация чрез показ в кинозалони или по екраните на националните телевизии държава подценява и маргинализира киноизкуството и бавно, но сигурно, лумпенизира хората.

Втората част от условието за култура е дефинирана от Атанас Далчев преди повече от петдесет години: „Културата на една нация се измерва по нивото на нейната критика. Голямо изкуство имат и примитивните народи.”

АБДИКИРАЛА ДЪРЖАВА

„Мога да започна като китайска

Всички сме много горди, че имаме 13-вековна история, но дали всеки би дал по 13 лева за историческите обекти, пита служебният министър на културата Мартин Иванов

капка да повтарям: Проблемът в културата не е в нейното качество. Нашите артисти, художници, библиотекари са прекрасни хора. Проблемът е, че от години, от десетилетия гори държавата е абди-

кирала от българската култура. Ние за 2 месеца няма да решим този въпрос, но се надявам, след като говорим за това сега, този разговор да се продължи от хората, които ще дойдат след нас. Ние всички сме много горди, че имаме 13-вековна история, но дали всеки един би дал по 13 лева за историческите обекти у нас? Това, че нямаме пари в момента, не е проблем. По-скоро е тревожно, че и в бъдеще няма да имаме. Докато ние не си дадем сметка за това, ще гледаме как нашите ценности и най-светлите ни умове се топят. Аз съм в тъжна и унижителна ситуация да гледам колегите в която и да било културна сфера и да им казвам „Съжалявам, че няма пари”. На Шипка няма тоалетна, ВиК инсталацията е на 50 години. Подобно е положението на Петрова нива, Ларгото, домът на Христо Смирненски. Трябва да има целенасочена кампания за популяризиране и подкрепа на културата ни. Не обичаме да казваме, че сме малък народ, но в същото време се притесняваме да покажем на света какво имаме. А ние имаме много”, казва служебният министър на културата Мартин Иванов.

Шефът на Съюза на артистите Христо Мутафчиев пък би камбаната, че приближаващият артсезон може би ще провокира прединфарктно състояние сред членовете на гилдията. „7 милиона лева не достигат за театрите, за да работят нормално. Бюджетът за култура е съставен лошо от кабинета на Пламен Орешарски. Цифрите са отишли в Министерския съвет, без да се съгласуват с хора, които са наясно с нуждите на театъра. Ние ще стиснем зъби и ще работим 2-3 месеца без пари. Но публиката няма да влезе в салони-те. Ако изгоним зрителите, как ще

ги върнем после?! А ми се иска да заложим поне 30% увеличение на заплатите за всички, които работят в театрите. Има ли желание, ще се намери и възможност”, категоричен е асът на сцената и екрана. Той не крие, че е принуден да се занимава с политика като лидер на съсловие. Въпреки че няма тайни в администрацията, Христо отказва да бъде служебен министър в кабинета „Близнашки”. „Не съм човек, за когото министерският пост е самоцел”, мотивира се той. Христо винаги е споделял, че се разбира отлично с Вежди Рашидов, с когото започнаха реформата.

Според него реалната цена на билета е около 40-50 лева, но тъй като публиката не може да си позволи такава цена, билетите са по 8-10 лева, а останалото е ангажимент на държавата.

ПОСТИЖЕНИЯ

Страгаме от икономическата криза, но не може да отречем, че в областта на изкуството има изключителни постижения. Пример е развитието на пластичните изкуства. София е пълна с галерии - Националната, градските галерии, показват изключително ниво на изкуство, което се ражда в нашата страна. Градска софийска галерия, например, непрекъснато показва изложби на Сирак Скитник, Греди Асса, сега на художниците на Народния театър, които са невероятно стойностни. Показват се изложби, свързани с годишнини на наши големи майстори и уважавани творци. У нас гостуват и страхотни изложби. Ето тук беше Жюл Паскин, невероятна изложба, с невероятно отражение в нашия художествен живот. Дойде Огюст Роден. Българската култура по отношение на галерии и изложби, включително частни галерии е на много високо ниво.

Театрали също имат невероятни успехи и това се разбира от публиката. Вече пред касите на театрите има опашки за билети.

Киноизкуството, след доста нашумели филми, които минаха през миналата и по-миналата година, като че ли бележи малка крачка назад. Но това е едно изкуство,

Бюджетът за култура трябва да стане поне 2% от БВП, смята Христо Мутафчиев

което зависи от много неща и му трябва време.

Сега е време на бум и разцвет в книгоиздаването на изключително високо полиграфско ниво. Имаме автори, един Георги Господинов проби в цял свят.

В Министерството на културата от години съществуват проекти за подкрепа на книгата, театралното и музикалното изкуство, които за съжаление са с много недостатъчен бюджет. Всеизвестно е, че министерството няма голям бюджет, той дори е много малък, и да се отправят упреци към който и да е министър, че, видите ли, той не подкрепя това или онова изкуство, е абсолютно неправилно. Всеки министър полага големи усилия съобразно своите виждания да подпомага българската култура.

Прави се много и по отношение на читалищата. Прави се много и за българския театър с новия начин на разпределение на средства, но това все още е един механизъм, който трябва да се доусъвършенства, да се диференцира.

БЪДЕЩЕ

Вероятно ще гойдат и добри дни за българската култура. На управляващите, които и да са те, трябва да им е ясно, че на родната култура ѝ трябва пари. „Бих станал министър на културата само ако имам увереността на който и да е министър-председател, че бюджетът за култура ще стане 2% от брутният вътрешен продукт. Сега е 1,5%, а в Албания, например, е 2,1%”, казва Христо Мутафчиев. Дано го чуят. **И**

РЕСТОРАНТ ЕДНО ВРЕМЕ

ЕЗЕРОТО Ариана

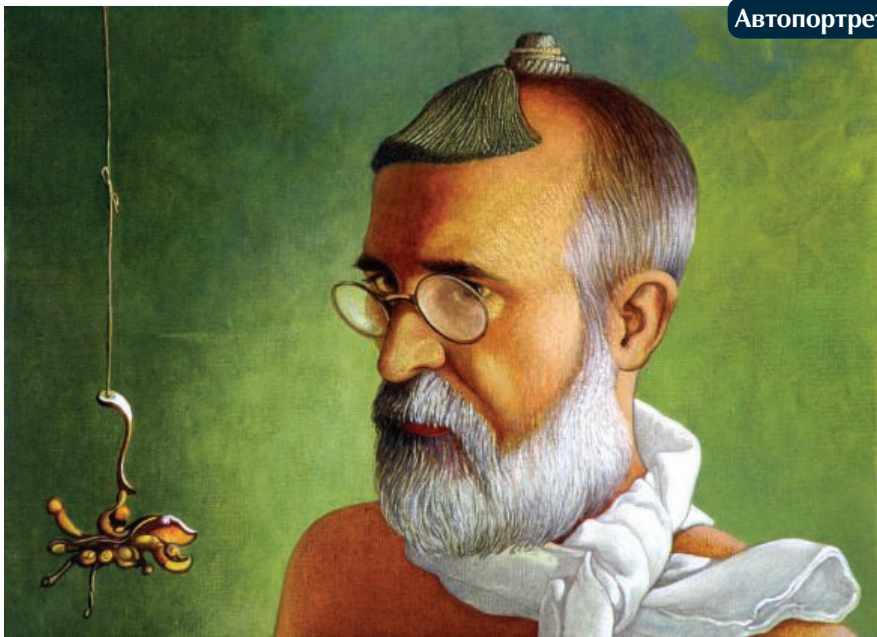

**Ние работим само с
натурални продукти**

За резервации и доставки по домовете:

0888 22 33 55

Автопортрет

години на XX век в противовес на американския поп арт. Анахронистите не отричат старите майстори на класическото изкуство и Ренесанса и всички постижения преди тях. Те дори използват елементи и цитати от предишни произведения. В никакъв случай обаче не се опитват да подражават или да плагиатстват от старите майстори, а по един съвременен начин надграждат над класиката. Това всъщност правят всички артисти, но не си го признават публично и не го осъзнават. А здравият разум казва, че нищо не започва и не свършва с нас. Изкуството винаги е уникално и универсално, ако е изкуство.

ЗА ПЪТЯ НА ХУДОЖНИКА

Всеки автор върви по своя път, рисува своите картини, добри или лоши. Ако се страхува от грешки, е загубен. Ако се мисли за непогрешим – също. Истината е в куража да вървиш. „И най-дългият път започва с една малка крачка” и още: „Не е стигнал само този, който не е тръгнал.” Красотата, шедьоврите и големите майстори трябва да са нашето вдъхновение, а не бариера.

ЗА ДВИЖЕЩАТА СИЛА

Пътят на художника започва тогава, когато осъзнае, че гледа на света с очите на художник. Когато усети вътре в себе си нещо, което ще го кара да опитва и опитва, да започва винаги отначало и да не е сигурен къде ще стигне. Понякога е опияняващо, друг път е мъчително. Често ти идва да зарежеш всичко,

Отвъд времето

ЯНА КОЛЕВА

Най-голямата мистерия е това един художник да нарисова картина, да я изложи в галерия, там да се появи човек, който да я види, да я хареса и да плати, за да я има. И сега не мога да си обясня кой движи тези хора и защо, казва художникът Иван Стратиев. Той е завършил графика във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” през 1984 г. Работи предимно маслена живопис и акварел, както и литография и офорт. Определя себе си като анахронист. Ето и неговите размисли за изкуството:

ЗА АНАХРОНИЗМА

Анахронизмът е стил в изкуството, създаден в Италия през 80-те

Художникът Иван Стратиев смята, че има мистерия в покупката на всяка картина

Зевс и Нарцис, масло

Голо, акварел

Момче с портокал, рисунка

Раждането на Елена, масло

Чудната крепост, масло

но не го правиш, а започваш, и започваш... За да станеш художник, трябва характер, талант, амбиция и много работа. Артистът е раздиран от съмнения и страхове, но не трябва да им позволява да го победят. Върховенството не бива да се чака пасивно в кръчми и кафенета, а в ателието с четка в ръка. Гениите са много малко и шансът да си един от тях е нищожен. Нека си свършим работата, а ако имаме късмет, може времето да остави нещо сътворено от нас.

ЗА РИСКА

Опитът може да бъде рутина, а името да работи за теб, но всяко произведение е бял лист и винаги започваш от нула и нищо не може да те спаси от провал. Рискът е отрезвяващ и те гържи в кондиция, за да не потънеш в самотоволство – най-лошото. Чувал съм, че само 5% от художниците по света се издържат от рисуване. Вече не е модерно и да си артист. Но да си човек на

изкуството, означава да си друга порода, и е много интересно.

ЗА ПАЗАРА

Не зная колко са художниците, а още по-малко - талантливите. Но пазарът определено куца. Едва сега се появяват мениджъри с образование, а повечето галерии са просто търговци. На 12 септември т. г. в Пловдив, в Нощта на музеите и галериите, направих един експеримент с отпечатване на графики пред публика и предложих цени в пъти по-ниски от реалните. Ако имаше пазар, отпечатъците трябваше да се разграбят, а това не се случи. Публиката реагира по-скоро вяло – какъвто е и пазарът – инертен. Липсват меценати и филантропи. Богатите все още се грижат за трупане на пари, а не за спасение на душите си. Но някои осъзнават, че от нас остава само културата. Има вече много чудесни частни колекции и ще се появят и частни музеи. 100 години след Америка. **И**

Рали, рисунка с молив

Борбата със злото, масло

Европа, масло

Илюзия, масло

Сред дивата природа на

Удивително сини езера, редки риби и екзотични африкански зверове превръщат в рай една от най-бедните държави на света

НИЯ ИЛИЕВА

Малави е малко позната африканска страна, а краткият разказ за нея може да се събере с две крайно противоречащи си, но за сметка на това напълно верни описания – крайна бедност и мизерия, глад и първобитност, съчетани с невероятна природна красота – приказно сини езера, пълни с всякакви чудновати водни обитатели и тучни зелени гори, подслонили разнообразни животински видове.

Разположена в Югоизточна Африка, Малави няма излаз на море и е „заключена“ между Танзания, Мозамбик и Замбия. Най-красивата част от страната се намира по протежението на езерото Малави, което е естествена граница с Танзания и Мозамбик на изток. То е мястото, което задължително трябва да се види в Малави, но за него ще разкажем по-нататък.

В тотален разрез с омагьосващите природни гледки е начинът на живот в страната, запазил своята първобитност. Малави е

сред най-бедните държави по света, която непрестанно получава чуждестранни помощи. Без тях страната не би могла да функционира, но и просто око е достатъчно да се види, че макар и в последните години там да са се излели милиарди долари гарения, напредъкът е неоловим. Населението, между 14 и 15 милиона души, живее в кирпичени колиби, препитава се предимно от земеделие, отглеждатки тютюн, чай и памук. Африканският климат обаче не позволява кой зне какви

Езерото Малави

семејство sunku (Fringillidae).

Край него е оформен Национален парк „Езеро Малави“, който е под егидата на ЮНЕСКО. Въпреки че паркът носи името Езеро Малави, той обхваща и госта странични територии, както и няколко крайбрежни островчета, както и нос Маклийър и полуостров Нанкумба. За разлика от територията на националния парк, който е почти безлюден, по бреговете на езерото се е съсредоточила голяма част от населението на Малави.

Голямо е богатството и на диви животни, обитаващи близките гори. Срещат се предимно диви свине, хипопотами, леопарди, верветови маймуни и бабуни чакма. Много рядко се срещат и слонове.

От езерото Малави извира най-голямата река в страната. Тя се нарича Шире, извира от южната му част и тече на юг, докато се влее в пълноводната Замбези.

Красивата природа на Малави е защитена в границите на 5 национални парка (Езеро Малави, Касунгу, Ленгве, Ливонге, Нийка) и 4 резервата. Основната причина за създаването на повечето от тях, подобно на много други защитени територии в Африка, е да се осигури убежище за дивите животни.

Около езерото има и госта симпатични хотели и курортни селища за туристи.

Познато още и като Няса, то безспорно е едно от най-красивите места в страната – третото по големина езеро в Африка и девето в света. Прозрачно синята вода е дом на много ендемични видове риби – безспорна атракция за любителите на смуркането. Езерото е мястото с най-голямо разнообразие на екзотични видове риба в сравнение с всички останали сладководни басейни по света. Няма друго сладководно езеро в света, което да може да се похвали с близо 500 вида циклиди. Друг интересен факт е, че около 30% от всички риби са ендемични и няма къде другаде да бъдат видени на тази планета.

Понякога наричат езерото Малави

Календарното езеро, защото е дълго 365 мили и широко 52 мили – колкото дните и седмиците в годината.

За негов откривател се счита Дейвид Ливингстън – първият европейец, успял да достигне до езерото. Той стъпва на бреговете му през 1859 г. и го нарича езерото Няса (Nyasa) или „езеро на звездите“, заради блестящата му водна повърхност.

Езерото Малави е рай и за птиците. Тук, привлечени от богатия воден живот, който е прекрасен източник на препитание, идват най-различни видове пернати. По разнообразието на видове то е надминато само от Галапагоските острови, и то само защото на тях се срещат птици от

Малави

гобиви и нерядко реколтата е мизерна. Храна не достига, разчита се на внос. Тук са регистрирани висока смъртност и масово разпространение на опасни заразни болести, сред които и СПИН.

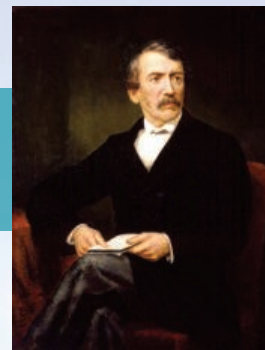
Въпреки обрисуваната мрачна картина, страната се опитва да се позиционира като предпочитано място за туризъм. С основание, разчитайки на красивата природа и богатството на растителни и животински видове.

В Малави може да се видят немало спиращи дъха места и гледки, а страната е любопитна и с историята си и някои събития от по-близкото минало. Ето и кои са:

Д-р Дейвид Ливингстън

Той е може би доскоро най-популярната личност, с която се свързва страната. Шотландският изследовател води легендарната експедиция „Замбези“ в средата на XIX век, като минава по река Шайр до езерото Малави.

Посетителите с интерес към ис-

торията на д-р Ливингстън могат да посетят мисията „Ливингстония“, основана от учениците на доктора и изградена изцяло от червен кирпич. Мястото предлага страхот-

на гледка към езерото Малави и се намира много близо до живописна еко-хижа. На снимката е църквата на мисията.

Втората снимка с местните жители е правена през 1895 г., година след основаването на мисията.

УИКИПЕДИЯ

Чонгони

Разположен сред масиви от гористи варовикови хълмове, този район се отличава с най-голямата концентрация на скални изображения в Централна Африка, като те са разпределени в 127 участъка. Това скално изкуство отразява сравнително рядка традиция на земеделците и ловците събирачи ба-тхва /пигмеи/, които са обита-

вали тази територия в края на каменната ера. Хората от племето чеуа, които се занимават със земеделие и чиито предци живеят тук от края на желязната ера, продължават заниманията си със скално рисуване до XIX век. Символиката на скалното творчество, която е свързана тясно с женското начало, все още има културно

значение за представителите на чеуа и местностите са активно свързани с осъществяването на церемонии и ритуали. Затова този обект също е под специалната закрила на ЮНЕСКО.

Парк Ливонде

Национален парк Ливонде е разположен на 205 km югоизточно от Лилонгве - най-добрият парк в страната, който добре се управлява от специален отряд ловци и се слави с разнообразните видове обитатели и красиви пейзажи. На юг от езерото Малави паркът включва крайбрежните езера на река Шире. Обитаван е от хиляди хипопотами, крокодили, живеещи във водите на водоемите, както и огромни стада от слонове - гор-

гостта и визитната картичка на парка. Тук обитават също и разновидности на антилопи, два вида носорози и голяма колония от птици. По-голямата част от животните могат да се видят в северната приезерна част на парка. Обширна част от територията ѝ през влажния сезон (от април до октомври) е закрита, но туристическите лагери са открити през цялата година, като достъпът се осъществява по вода с лодка.

Парк Нийка

Парк Нийка (Nyika) се намира в северната част на страната. Това е хълмиста, платовидна местност с най-висока точка близо 2000 м. Цялата територия на резервата е покрита с полята „мопане“ и вечно-зелените гори „мимбо“, както и заблатени места. Паркът е известен със своите дивы цветя (включва 120 разновидности на орхидеи), които растат най-вече след обилни дъждове (от ноември до април). Обилната растителност привлича и множество животни - антилопи, зебри, хиени, чакали, леопарди и над 250 видове птици. Паркът е привлекателен за туристите също и заради стадата от слонове и хипопотами.

Мадона

Поп певицата определено се превърна в персона номер едно за Малави. Благодарение на факта, че през 2006

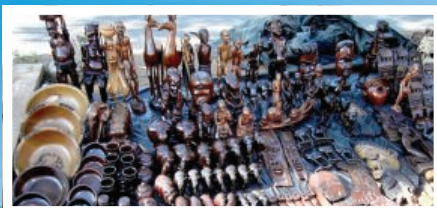
Мадона с Дейвид Банда (вдясно) и Мърси Джеймс

г. и 2009 г. осинови две местни гечича - Дейвид Банда и Мърси Джеймс. Оттогава поп иконата е активно ангажирана с благотворителност в страната, главно насочена към построяването на училища, и често я посещава. А също, и защото даде обещание двете момчета редовно да поддържат връзка с родината си. Оттогава насам болшинството хора в Малави не на шега споделят, че с осиновяването Мадона е направила много повече за популяризирането на страната от всеки министър на туризма. Въпреки че около благотворителната ѝ дейност там често се развихрят медийни скандали, като последният е от края на м.г. Тогава фондацията на певицата обяви, че е построила 10 училища в страната, докато властите в Лилонгве контрираха, че това са помещения с класни стаи, а не цели училища. Медийните нападки между звездата и властите обаче създават шум и подхранват популярността на африканската държавява.

Съвети при пътуване

Тези, които са ходили в Малави, ще ви препоръчат да посетите страната в периода май-октомври, когато е сухият сезон. Тогава температурите са най-приятни, а опасността от жеги е най-незначителна.

Със самолет може да се стигне директно до столицата Лилонгве, или през съседните държави, а също през ЮАР или Кения. Визи се издават и на място на летищата.

Храненето в Малави може да е истинско приключение. Най-популярното местно ястие се нарича ншима и се приготвя от царевича или сорго. Разбира се, тук има много плодове и риба, а за тези, които държат да опитат нещо неповторимо – разни видове буболечки, които са често срещана местна храна. Туристическите гидове ще ви предупредят да внимавате с питейната вода, плодовете и зеленчуците заради опасността от зарази. Възможно е при пътуване да са необходими и ваксинации срещу някои заболявания.

Местното население е приветливо към чуждестранните посетители, английският е официален език в страната, така че комуникацията не е затруднена. Официалната валута е малавийската квача, приемат се и плащания в евро или долари.

В страната са забранени вносът и употребата на наркотични вещества, но за никого не е тайна, че голяма част от местното население се издържа от отглеждането на трева, а пазарът ѝ в страната се изчислява на близо 2% от брутният вътрешен продукт. Най-популярният местен сорт е небезизвестният „Малави голг“, наричан на местния език „чамба“. Той се слави с доста силно психоделично въздействие и има култов статут сред познавачите на марихуана.

Но, както вече казахме, употребата ѝ е официално забранена. А Малави има много други богатства, които не са незаконни, но ще ви въздействат опияняващо. Загължително ги вижте и се убедете сами!

Парк Ленгве

Той се намира близо до град Чikuауа (Chikwawa), на 40 мили югозападно от Блантайър. Природата му е по-необичайна за Малави, предимно широколистни гори и плътни гъсталаци. Той е дом на антилопата Нуала.

Близо до парка се намира Nyala Lodge, комплекс, поддържан от централните власти, където може да отседат посетителите. За тях се организират и специални занимания, посветени на местните обичаи, традиционния начин на живот, храна и танци.

СПИСАНИЕ **ИКОНОМИКА**

Абонамент 2015

6 месеца - 30лв.

1 година - 55лв.

КМЕТ НА МЕСЕЦА

**Градоначалници влизат в битка за
„Кмет на месеца“! Десет от тях ще се
борят за титлата в две категории!
Гласувайте всеки месец**

www.kmeta.bg

ЗА ТЕЗИ, КОИТО
НЕ ЗАБРАВЯТ
КОЛКО СЪДБИ
ЗАВИСЯТ
ОТ ТЯХ

Нов модел на
обслужване и
специализирани
центрове за
бизнес клиенти

Посетете новооткритите бизнес центрове на Банка ДСК, за да получите вниманието и обслужването, които Вашият бизнес заслужава.

За повече информация и консултация: www.dskbank.bg • Call center: 0700 10 375 • *BDSK (*2375)